

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Науково-навчальний інститут фінансів, економіки та менеджменту
Кафедра фінансів і банківської справи

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

**Матеріали IV Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
з міжнародною участю**

15 грудня 2017 р. – 25 січня 2018 р.

Полтава
2018

УДК 330.336
E45

Редакційна колегія:

В.О. Онищенко, д.е.н., професор; Г.В. Козаченко, д.е.н., професор; Л.О. Птащенко, д.е.н., професор; С.В. Онищенко, к.е.н., доцент; Т.М. Завора, к.е.н., доцент.

E45 Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 15 грудня 2017 р. – 25 січня 2018 р. – Полтава: ПолтНТУ, 2018. – 195 с.

ISBN 978-966-616-177-5

У збірнику матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю представлено результати розвитку теорії економічної безпекології, теоретичні та методологічні аспекти системотворення економічної безпеки держави, регіону та підприємства, забезпечення економічної безпеки держави, регіону, підприємства (концепції, напрями дій, способи та алгоритми), оцінювання економічної безпеки держави, регіону, підприємства.

Участь у конференції взяли науковці та практики з м. Київ, Львів, Харків, Одеса, Запоріжжя, Сєвєродонецьк, Хмельницький, Дніпро, Миколаїв, Лисичанськ, Кривий Ріг, Миколаїв, Суми, Полтава.

Призначений для фахівців з економічної безпеки, науковців, викладачів, аспірантів, докторантів та студентів.

Тези надано в авторській редакції. За виклад, зміст, достовірність та відсутність плагіату у тезах відповідають автори.

ISBN 978-966-616-177-5

УДК 330.336

© Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЛОГІЇ

Онищенко В.О., Бондаревська О.М.

Забезпечення економічної безпеки територіальних громад як основного елемента регіональної безпеки 8

Харазішвілі Ю.М.

Теоретичні основи ідентифікації та стратегування рівня економічної безпеки 11

Рач В.А.

Экономическая безопасность в контексте конвергенции наук и технологий 14

Саломатіна Л. М.

Аналіз погроз економічній безпеці на регіональному рівні 17

Козаченко Г.В., Погорелов Ю.С.

Ризик, загроза, небезпека в економічній безпекології: каузальний зв'язок 24

Рудніченко Є.М., Гавловська Н.І.

Економічна безпека фінансових установ в умовах трансформацій інституціонального середовища 27

Мельниченко О.А.

Загрози безпеці української економіки 30

Онищенко С.В.

Бюджетна безпека України в умовах бюджетної децентралізації 33

Христенко Л.М.

Стратегічні, оперативні та тактичні аспекти в управлінні витратами на забезпечення економічної безпеки підприємства 35

Свистун Л.А.

Класифікація загроз економічній безпеці аграрного сектору України 38

Гаєвський А.М.

Економічна безпека вищих навчальних закладів в інноваційній економіці 41

Гладких Д.М.

Перспективи поширення обігу криптовалют в Україні 44

Никишин Е.В.

Проблемы и принципы инвестирования агропродовольственного комплекса как фактор экономической безопасности Украины 47

Булкіна І.А., Кріпкий А.Ю.

Корпоративна безпека: актуальність дослідження та забезпечення 50

Бойко Є.О., Казарян Е.М.

Екологобезпечний механізм в агровиробництві 52

Білоус Я.Ю.

Фінансова спроможність об'єднаних територіальних громад як основна умова економічної безпеки регіону 55

Шинкар С. М.

Економічна безпека промислових підприємств: теоретичний базис гарантування 58

Біліченко В.В.

Економічна безпека в Україні 60

Бородай П.В., Мельніченко Н.О.

Фінансова безпека як основна складова економічної безпеки України 61

Шупрудько Н.В.

Інституційне забезпечення фіскального регулювання та економічна безпека України 65

Чорний В.О.

Підходи до визначення категорії "безпека" 67

Матвійчук М.О.

Вплив податкового навантаження на діяльність підприємств 70

Черкащенко Ю.С.

Економічна безпека України та принципи її забезпечення 73

СЕКЦІЯ 2. СИСТЕМОТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

Овчаренко Є.І., Говорова Н.А.

Протидія системи економічної безпеки підприємства цільовим зловживанням 76

Ілляшенко О.В.

Принципові основи системності в економічній безпекології 79

Івченко Є. А.

Передумови діагностики трансформацій в системі економічної безпеки підприємства 83

Вахлакова В.В.

Оцінна система в економічній безпекології мікрорівня 85

Шеремет В.М.

Система економічної безпеки фармацевтичного підприємства 88

Котелевська А.І., Старокожко М.О.

Економічна безпека підприємства: системотворення та оцінювання 91

Бойко Р.В., Лисовин В.О.

Концепція системи економічної безпеки підприємства: принципові положення 94

СЕКЦІЯ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, НАПРЯМИ ДІЙ, СПОСОБИ ТА АЛГОРИТМИ

Штангрет А.М.

Процес формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства 98

Кавун С.В.

Модель економічної безпеки підприємства 101

Кофанова О. В.

Забезпечення еколого-енергетичної безпеки держави у паливному секторі економіки 104

Птащенко Л.О.

Забезпечення інформаційної безпеки суб'єкта підприємництва 108

Чорна О.Ю.

Захист від загроз кадровій безпеці інтегрованої промислової структури як основа механізму її забезпечення 112

Ковальова О.М., Мотова А.В.

Хеджування валютних ризиків підприємств на фондовому ринку України 115

Щеглюк С.Д.

Перспективні форми просторової організації бізнесу у вирішенні проблем інноваційного розвитку економіки регіону 118

Коломієць О.О.

Роль політики доходів у забезпеченні економічної безпеки держави 121

Силкін О.С., Горбан І.М.

Важливість обліково-аналітичної інформації при прийнятті управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства 124

Богданов Р.І.

Вибір способу забезпечення економічної безпеки підприємства 126

Коляда І.В.

Європейський досвід забезпечення фінансової безпеки банку 129

Максимюк С.О.

Пріоритети державної політики забезпечення економічної безпеки підприємств туризму 132

Лісінчук С.М.

Стійкість банківської системи та механізм її забезпечення 135

Мальцева В.Ф.

Напрями забезпечення економічної безпеки підприємств 138

Гутиря О.Г., Кузьменко Є.С.	
Забезпечення економічної безпеки підприємства харчової промисловості	140
Derkachenko A.	
Necessity of providing the economic security of the enterprise	142
Пакула А.М.	
Роль фінансового менеджменту в забезпеченні економічної безпеки підприємства	145
Альохіна А.А., Білаш О.Ю.	
Особливості захисту прав споживачів на ринку фінансових послуг	147
Болдирева О.А.	
Проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки банку	150
Крумкачєва Т.С.	
Информационная безопасность и защита интеллектуальной собственности в сети интернет	152
Хмаренко М.Г.	
Побудова ефективної моделі управління постачальницько-збутового діяльністю аптечного складу	154

СЕКЦІЯ 4. ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА

Росошанська О.В.	
Метод визначення порогових значень індикаторів економічної безпеки на основі побудови оціночних нечітких шкал	157
Гаджиев А.Г.	
Анализ и оценка макроэкономических рисков Азербайджана на среднесрочную перспективу	161
Черкасова С.О., Суховєєва А.С.	
Інструментарій оцінювання інтелектуально-кадрової безпеки підприємств: проблемні питання	164
Білоусова А.Ю.	
Інформаційно-аналітичне забезпечення прогностичного оцінювання економічної безпеки туристичних підприємств	167
Буколова В.В.	
Вимоги до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону	170
Леонова Ю.О.	
Аналітичний інструментарій конкурентної розвідки підприємства	173
Гузь А.В.	
Методичні підходи до оцінювання фінансової безпеки банку	178

Шклярук А.В., Безверхий О.І.

Використання кореляційно-регресійного методу в аналізі впливу фінансової кризи на безпеку фінансової системи України 180

Азаровська Г.В.

Методи оцінювання фінансової безпеки підприємства 182

Цимбал Т.Ю.

Порівняльний аналіз існуючих підходів до оцінювання ймовірності банкрутства банку 187

Степанюк О.В.

Оцінювання складових економічної безпеки підприємств оптової торгівлі 191

СЕКЦІЯ 1. РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЛОГІЇ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОСНОВНОГО ЕЛЕМЕНТА РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В.О. Онищенко, доктор економічних наук, професор

О.М. Бондаревська, аспірант

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Важливим інструментом забезпечення регіональної безпеки і подолання зовнішніх (бюрократії, корумпованості, політичної нестабільності) та внутрішніх загроз регіональних економік (спаду виробництва, неефективного використання матеріально-технічних ресурсів, нерозвиненості інфраструктури, зниження рівня якості життя населення) є запроваджений в Україні процес децентралізації.

Основу господарської системи регіону та його соціально-економічного розвитку становлять територіальні громади, переважна більшість з яких неспроможна вирішувати питання місцевого значення через брак власних коштів, занепад або відсутність інфраструктури (необхідних будівель, споруд, доріг тощо), недостатність кадрів відповідної кваліфікації.

Одним із результатів впровадження реформи децентралізації в Україні є створення об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), яких у 2015 році налічувалось 159, у 2016 – 366, у 2017 – 699 [2].

Законом України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" визначено механізм та умови формування об'єднаних територіальних громад та врегульовані відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст [1].

ОТГ отримали нові можливості:

- перейти на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, отримувати з державного бюджету кошти на розвиток інфраструктури громади;

- самостійно вирішувати питання розвитку своєї території;

- виконувати делеговані повноваження: здійснювати управління школами та дитсадками, організовувати первинну медичну допомогу жителям громади, забезпечувати утримання та організацію роботи закладів культури та спорту, надавати соціальну допомогу населенню через

територіальні центри, формувати органи управління громади, їх структуру та видатки на їх утримання.

Для реалізації зазначених повноважень ОТГ наділяються відповідними фінансовими ресурсами (як міста обласного значення), серед яких:

Рис. 1. Фінансові ресурси об'єднаних територіальних громад

За 2016 рік надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів ОТГ (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) склали 7,1 млрд. грн., що більше майже у 7 разів порівняно з надходженнями 2015 року до бюджетів місцевих рад, які увійшли до складу ОТГ (рис. 2).

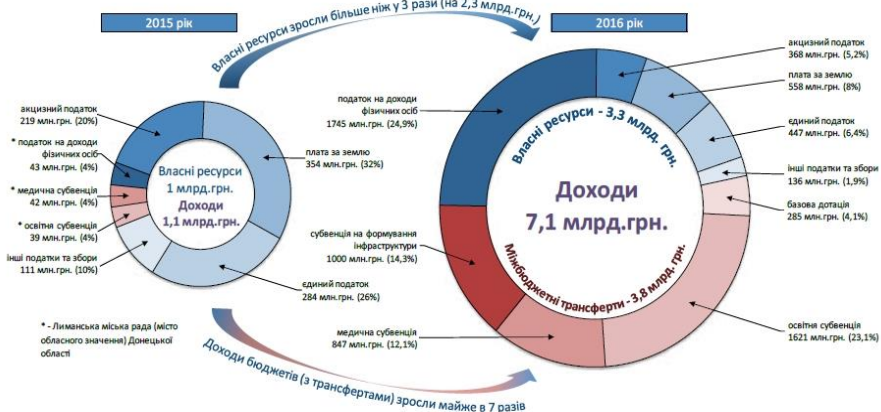

Рис. 2. Фактичні надходження доходів загального фонду місцевих бюджетів ОТГ України за 2015-2016 роки [3]

Завдяки фінансовій децентралізації власні надходження бюджетів ОТГ зросли більше ніж у 3 рази (на 2,3 млрд. грн.) порівняно з 2015 роком (з 1 млрд. грн. до 3,3 млрд. грн.). В розрізі податків:

надходження податку на доходи фізичних осіб - 1,7 млрд. грн.,

плати за землю - 558 млн. грн. (+ 58%),

єдиного податку - 447 млн. грн. (+ 57%),

акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів - 365 млн. грн. (+ 68%).

Об'єднання громад дозволило збільшити власні доходи бюджетів ОТГ на 1 жителя відповідної території. Середній показник власних доходів ОТГ із розрахунку на 1 жителя ОТГ збільшився до 2345 грн. з 700 грн. (+1645 грн.)

Завдяки збільшенню рівня фінансової автономії ОТГ, органи регіональної влади і місцевого самоврядування отримали можливість розробляти та впроваджувати програми розвитку територій, які в майбутньому принесуть реальні економічні результати. Крім того, на загальнодержавному рівні децентралізація створює умови для виникнення конкуренції між територіальними громадами за ресурси.

Отже, забезпечення економічної безпеки на рівні територіальних громад, як основного елемента безпеки регіону, дозволить не лише вдосконалити систему управління регіональним розвитком, але й підвищити рівень захисту економічних інтересів держави в цілому.

Література:

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 91 : сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України : сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua>

3 Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України : сайт. URL: <http://www.minregion.gov.ua>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА СТРАТЕГУВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Ю.М. Харазішвілі, доктор економічних наук, старший науковий співробітник

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

Проблеми внутрішнього розвитку економіки України, динамічні зміни у глобальному економічному просторі та збільшення ступеня відкритості національної економіки викликають необхідність вдосконалення методології оцінювання економічної безпеки (ЕкБ) з метою адекватного реагування на дестабілізуючі фактори. Важливість етапу ідентифікації рівня ЕкБ важко переоцінити.

Стратегічне бачення сталого розвитку передбачає спочатку визначення: на якій *відстані* від сталого розвитку знаходяться його соціальна, економічна та екологічна складові, звідки і впливають диспропорції їх розвитку. Тобто бажано визначити відправну та кінцеву точки для кожної складової, від яких і залежить стратегічне бачення сталого розвитку.

Важливість оцінок економічної безпеки системи будь-якого рівня безсумнівна, саме такі оцінки виступають підставою прийняття рішень не лише щодо забезпечення економічної безпеки, а й можливостей розвитку системи, визначення необхідних ресурсів, створення та використання резервів системи, оцінювання ефективності системи економічної безпеки та діяльності відповідного підрозділу підприємства [1].

Слід віддати належне публікаціям Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ) України [2,3] які найбільш системно розглядали це питання та започаткували методичні підходи до інтегральної оцінки рівня ЕкБ України, узагальнюючи існуючі підходи. Звичайно, перші публікації не є досконалими, але вони стали рушійною силою подальшого розвитку.

Детальний аналіз та практичне опробування зазначених методичних рекомендацій виявило низку недоліків, які дуже ускладнюють, а іноді унеможливають їх використання [4,5]. З урахуванням визначених недоліків запропоновано методологію ідентифікації рівня ЕкБ [6] (держави, регіону, підприємства) за визначеними складовими та індикаторами, що містить наступні питання:

форма інтегрального індексу – *мультиплікативна* (1):

$$I_t = \prod_{i=1}^n z_{i,t}^{a_i}, \quad \sum a_i = 1; \quad a_i \geq 0, \quad (1)$$

де I - інтегральний індекс; z - нормований індикатор; a - ваговий коефіцієнт.

Метод нормування – комбінований (2):

$$S : z_i = \frac{x_i}{k_{норм}}, \quad D : z_i = \frac{k_{норм} - x_i}{k_{норм}}, \quad k_{норм} > x_{max}, \quad (2)$$

де x - значення індикатора; $k_{норм}$ - нормувальний коефіцієнт.

Вагові коефіцієнти – динамічні: на основі застосування методу "Головних компонент" та методу "Ковзної матриці" (3);

$$C_i \times D_i = \begin{pmatrix} d_1c_{11} + d_2c_{12} + \dots + d_jc_{1j} \\ d_1c_{21} + d_2c_{22} + \dots + d_jc_{2j} \\ \dots \\ d_1c_{j1} + d_2c_{j2} + \dots + d_jc_{jj} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \dots \\ w_j \end{pmatrix}, \quad a_i = \frac{w_i}{\sum w_i}, \quad (3)$$

де C - матриця абсолютних величин факторних навантажень; D - вектор-матриця дисперсій.

Порогові значення – результати розрахунків із застосуванням комплексу методів з перевагою аналітичних підходів: функціональних залежностей, макроекономічних моделей, стохастичні, нелінійної динаміки, законодавчий підхід, евристичні, аналоговий підхід, експертних оцінок, врахування оцінок міжнародних організацій.

Для кожного індикатора ЕкБ задається вектор порогових значень: нижнє критичне, нижній поріг, нижнє оптимальне, верхнє оптимальне, верхній поріг, верхнє критичне. Пара оптимальних значень утворюють "гомеостатичне плато", у межах якого існує від'ємний зворотній зв'язок та створюються найкращі умови існування системи. Порушення критичних значень може призвести навіть до руйнування системи. Інтегральна згортка проводиться ієрархічно як для індикаторів і складових ЕкБ, так і для їхніх порогових значень, що надає змогу саме ідентифікувати рівень ЕкБ.

Отже, визначення порогових значень досить тісно пов'язане з поняттям динамічної стійкості економічної системи та окремих її складників або з механізмом гомеостазу. Без такого порівняння будемо мати динаміку інтегральних індексів ЕкБ, які визначатимуть їх збільшення/зменшення в окремі періоди, що може привести до помилкового висновку щодо максимізації інтегрального індексу.

При неможливості застосування зазначених перших двох підходів до визначення вектору порогових значень рекомендуються метод t-

критерію, якій полягає у побудові функції щільності ймовірності для заданої вибірки та обчислення математичного очікування, середньоквадратичного відхилення і коефіцієнта асиметрії. Тоді вектор порогових значень можна визначити таким чином:

пара оптимальних значень - $\bar{x} \pm \sigma_x$;

пара порогових значень - $\bar{x} \pm t\sigma_x$ (t – з таблиці розподілу Стьюдента);

пара критичних значень - $\bar{x} \pm 3\sigma_x$ з урахуванням коефіцієнта асиметрії у відповідний бік зміщення.

Визначення динаміки інтегральних індексів ЕкБ та їх відхилень від порогових значень зумовлює необхідні регуляторні дії та надає можливість наукового обґрунтування стратегічних орієнтирів для різних сценаріїв стратегій розвитку.

Після отримання динаміки інтегрального індексу стану економічної системи необхідно визначити стратегічну мету (або декілька цілей, наприклад, для песимістичного, реалістичного, оптимістичного сценаріїв та сценаріїв сталого розвитку) залежно від співвідношення значення інтегрального індексу з інтегральними пороговими значеннями, які характеризують оптимальний, передкризовий, кризовий або критичний стан економічної системи.

Знання стратегічних цілей зумовлює необхідність вирішення завдання декомпозиції інтегрального індексу, тобто завдання синтезу необхідних значень складових та їхніх індикаторів для знаходження інтегрального індексу у заданих межах за допомогою адаптивних методів регулювання з теорії управління [5].

Література

1. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С. Оцінювання економічної безпеки підприємства: аналіз основних підходів : сайт. URL: <http://77.121.11.9/bitstream/PolNTU/1301/1/>

2. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджена наказом Мінекономіки України № 60 від 2.03.2007 р. : сайт. URL: me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Президента України № 1277 від 29.10.2013 р. : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html

4. Харазішвілі Ю. М., Сухоруков А. І., Крупельницька Т. П. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України: Аналітична записка НІСД. Вересень 2013 р. : сайт. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1358/>

5. Харазішвілі Ю. М., Дронь С. В. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України. Економіка України. 2014. № 5 (630). С. 28–45.

6. Харазішвілі Ю. М., Дронь С. В. Проблеми інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави. Банківська справа. 2015. № 1 (133). С. 3–21.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ КОНВЕРГЕНЦИИ НАУК И ТЕХНОЛОГИЙ

В.А. Рач, *доктор технических наук, профессор*
Университет экономики и права "КРОК", г. Киев

Сегодня практически любая проблема цивилизации обязательно рассматривается и с позиции достижений современной науки, и тенденций ее развития. Для этого нужно глубокое понимание предыдущей динамики развития цивилизации. Кроме того, сложившаяся за последние два столетия структура жизнедеятельности отдельной личности и социума делает невозможным решение проблем без целостного восприятия этой структуры как системы, которая включает социальный, экономический, духовный и политический (в контексте стратегии развития) компоненты. При этом, в соответствии с принципами самоорганизации современной деятельности, сформулированными Г.П. Щедровицким, в нашей жизни нет такой вещи как объект. Мы всегда имеем дело с жизнедеятельностью других людей и находимся с ними в сложнейших отношениях. Поэтому в нашем поведении объектами становятся способы жизни других людей. И провести границы между общением и отношением к другим людям, их деятельности невероятно сложно. Всегда стоит вопрос: что будет той деятельностью, в структуры которой мы вступаем, а что будет при этом объектом?

На протяжении многих веков существовала целостная триада "природа-человек-деятельность". Но начиная с XVIII столетия, в этой целостности компонент "деятельность" стал разлагаться на два: "деятельность" и "технологии". Поэтому появились два термина: технологическая деятельность (внешняя по отношению к личности) и мыследеятельность (внутренняя его активность по проектированию внешней деятельности). Исторически это произошло после появления возможности получения управляемой энергии (создание паровой машины) (рис. 1).

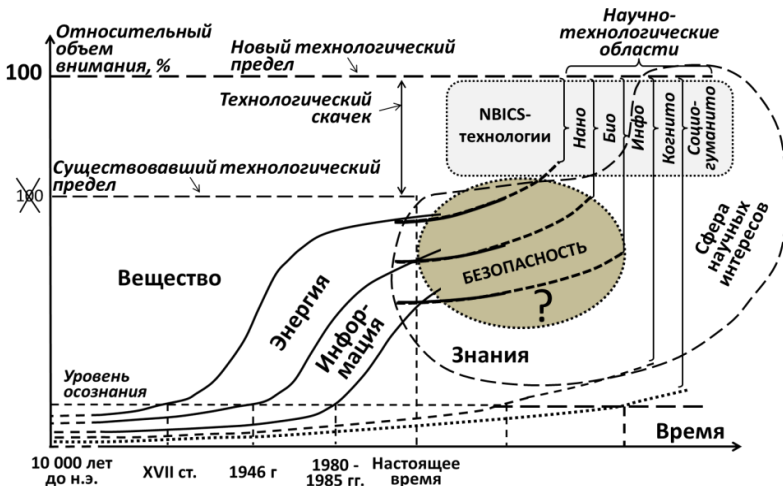

Рис. 1. Модель развития цивилизации

Технологии подчинили себе человеческую деятельность и стали разрушать не только ее, но и природу, и человека. Развитие технологий изменило не только среду обитания человека, но и самого человека. И особо остро мы ощутили это в последнем десятилетии, в период активной конвергенции междисциплинарных связей нанотехнологий с био-, инфо- и когнитивными технологиями. Одновременно происходит возникновение нового феномена - конвергенции науки, технологий и социума. Этот феномен в настоящее время многими не только не осознан, но даже еще не замечен. Актуализировался вопрос понимания феномена информации. Несмотря на огромные технические достижения прикладных наук, которые используют категорию "информация", остается открытым вопрос о сущности этого феномена. Для его решения предложена новая методологическая концепция, согласно которой категории "информация" и "жизнь" рассматриваются как отражение единого феномена, который проявляется в первую очередь в таком явлении как динамическое самосохранение.

Фактически мы живем в период, когда завершается разделение эпохи устойчивого развития. Первый прошедший этап этого развития можно назвать этапом отдельных сущностей, изучение которых отдельными науками развивали цивилизацию и привели ее к условному (существующему) технологическому пределу (см. рис. 1). Каждая сущность (вещество, энергия, информация) развивалась по подобным S-образным кривым. Основное их отличие – временные параметры

характерных точек кривой, практически логарифмическое уменьшение времени выхода на предельный уровень.

Приблизительно в конце этого этапа в рамках экономической науки формировалась научно-прикладная специальность "Экономическая безопасность". Ее объектами изучения (в метрике масштаба, а не иерархии) стали глобальная, государственная, региональная экономики, экономики предприятий, предпринимателей, семей, личностей. Эта специальность развивалась по пути дивергенции с другими науками, что вполне естественно для зарождающихся наук, которые образуются по предметному признаку разделения. Однако сегодня все активнее набирает силу второй этап – этап конвергенции наук. Это позволило значительно поднять планку нового технологического предела. Образовалась уже реально осознаваемая зона технологического развития. И эта зона стала активно заполняться NBICS-технологиями (нано-, био-технологиями, информационными, когнитивными, социальными технологиями).

Технологии изменили свою сущность, а их использование во многих случаях стало давать негативные побочные результаты. По этому поводу очень метко высказались И.Ю. Алексеева с коллегами: Мы обитаем в технологиях, технологии обитают в нас. Поэтому границы между технологиями переместились вовнутрь нашей мыследеятельности. А это привело к тому, что к существующей проблеме определения границы между общением и отношением к другим людям, их деятельностью добавляется новая, еще более сложная проблема проведения границы между нами как носителями (часто неосознанными) технологий, и технологиями как объектами нашей внешней деятельности.

Осознание существования нового предела требует построения новых S-образных кривых по всем компонентам NBICS-технологий. Но фактические параметры этих кривых уже не будут такими же, как на предыдущем этапе. Материальный этап развития технологий заменяется нематериальным. Знания становятся основным фактором производственной деятельности. Знания и/или их отсутствие является также основным фактором БЕЗОПАСНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, включая экономическую (по существующей дивергентной классификации).

С учетом наметившейся тенденции широкой междисциплинарности в получении новых сервисов для удовлетворения незаметно формируемых извне потребностей можно предположить, что S-образные кривые будут пересекаться, образуя разнообразные сплетения. Взаимодействие между кривыми все больше будет соответствовать ризомному типу, который не соответствует традиционным причинно-следственным связям. А именно эти связи рассматриваются при изучении и управлении экономической безопасностью.

В таких условиях основным параметром оценки всех процессов и всех нововведений становится БЕЗОПАСНОСТЬ в самом широком смысле этой категории. Уже невозможно рассматривать отдельно экономическую, социальную, духовную и политическую (стратегическую) безопасности. Нужно говорить о влиянии, например, экономической безопасности на остальные аспекты (социальный, духовный, стратегический). Каждый, кто занимается безопасностью как в науке, так и на практике, может подтвердить, что пока к такому подходу мы еще не готовы. Признание нашей ограниченности в этих вопросах позволяет выйти за рамки этой ограниченности и убирает препятствия для открытия новых подходов, адекватных ситуациям будущего.

АНАЛІЗ ПОГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Л. М. Саломатіна, *доктор економічних наук, професор*
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

Економічна безпека є частиною системи національної безпеки разом з військовою, технологічною та екологічною безпекою. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні стійкого і стабільного розвитку країни в цілому та окремих її регіонів. Тому має бути створена система економічної безпеки, яку формують як на державному, так і регіональному рівні органи законодавчої, виконавчої та судової влади, суспільні й інші організації та об'єднання, громадяни, що беруть участь у забезпеченні безпеки згідно з законом, а також законодавство, що регламентує стосунки у сфері безпеки.

Систему економічної безпеки на регіональному рівні формують регіональні органи влади, недержавні суб'єкти (органи місцевої самоврядування, приватні охоронні служби, окремі громадяни і громадські організації), а також законодавство, що регламентує стосунки у сфері забезпечення безпеки.

До системи економічної безпеки слід віднести такі основні аспекти: наявність відповідних структур і певного процесу прийняття і реалізації рішень щодо забезпечення життєво важливих інтересів жителів регіону в економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх погроз.

Погрози економічній безпеці – це такі явища і процеси, які негативно впливають на економічний стан регіону, обмежують економічні інтереси особи, суспільства, держави, створюють небезпеку національним цінностям і національному життєзабезпеченню, не дозволяють сформувати

такий рівень розвитку регіональної економіки, який сприяє конкурентним і рівним позиціям в економіці країни.

На регіональному рівні загрози економічній безпеці визначаються Стратегіями розвитку регіонів за допомогою SWOT-аналізу. Так, за результатами SWOT-аналізу за напрямом діяльності робочої підгрупи «Підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіону» Запорізької області погрозами вважаються нестабільна суспільно-політична ситуація в країні; погіршення інвестиційного клімату; втрата конкурентоспроможності традиційних секторів виробництва через нездатність модернізувати виробництво [1].

У Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року, як свідчать результати SWOT-аналізу, погрозами вважаються поступова втрата виробничого потенціалу – підприємств машинобудування; недостатній рівень наукоємних та інноваційних виробництв [2].

У Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року, як показав SWOT-аналіз, погрозами вважаються втрата конкурентоспроможності секторів виробництва регіону через нездатність модернізувати виробництво, вчасно перейти на стандарти ЄС; наростання ризику техногенних аварій через зношеність фондів систем життєзабезпечення регіону [3].

У Стратегії розвитку Львівської області на період до 2027 року, як засвідчив SWOT-аналіз, погрозами визнано зношеність промислового обладнання; бідність підприємств, які не можуть закупити високотехнологічне обладнання; відсутність механізмів співфінансування чи погашення певних відсотків тих підприємств, які бажають впроваджувати інновації у виробництво; через брак політичної стабільності власники потужних підприємств не вважають за доцільне інвестувати у модернізацію [4].

Перелічені погрози розвитку виробничого потенціалу чотирьох областей є характерними і для інших регіонів України. Ліквідація вказаних погроз значною мірою визначається не лише регіональною політикою і діями регіональних органів управління. У сучасних умовах лише держава може сприяти стійкому зростанню національної економіки, яке забезпечить прийнятний рівень економічної безпеки регіонів та вдосконалення виробництва.

До основних погроз економічній безпеці в науково-технічній сфері слід віднести руйнування науково-технічного потенціалу, зменшення науково-технічних розробок та потенціалу фундаментальної науки, невизначеність державної науково-технічної політики, відтік наукових кадрів за кордон або в іншу сферу діяльності. У Стратегіях розвитку

регіонів, як свідчить SWOT-аналіз, визначаються погрози руйнування науково-технічного потенціалу. Показовою є Стратегія розвитку Львівської області на період до 2027 року, де погрозами руйнування науково-технічного потенціалу регіону вважаються відсутність зв'язку між бізнесом і наукою; відтік найбільш професійних кадрів за кордон; відсутність ділових навичок; низька оплата праці науковців; необ'єктивне присудження грантів; бюрократія в присудженні грантів; діюча заборона для ВНЗ на купівлю обладнання, приладів і комп'ютерів за державні кошти; відсутність структури, яка спроможна бути базою для технологічних дослідів малих підприємств; падіння авторитету інженерів та науковців.

Подолання погроз розвитку виробничого і науково-технічного потенціалу вимагає критичних зрушень на користь інвестиційного процесу, з якими індустріальна політика країни пов'язана вирішальним чином. Йдеться саме про прямі інвестиції в ті сектори переробної промисловості, які мають порівняльні переваги і поява яких означатиме диверсифікацію і технологічне зростання промислової структури [5].

Світовий досвід показує, що роль держави має бути вирішальною у забезпеченні інноваційної активності підприємств регіонів. Це зумовлює посилення уваги до формування інноваційного середовища національного і регіонального рівнів і визначення взаємозв'язку між ними. У табл. 1 показано регіони з високою інноваційною активністю, які мають тісний кореляційний зв'язок з обсягом витрат за рахунок власних коштів на інноваційну діяльність [6].

В інших регіонах України такий зв'язок відсутній. Такі регіони складають більш ніж половину регіонів - 60%. Тобто більш ніж у половині регіонів України зв'язок з обсягу витрат підприємства та інноваційної діяльності відсутній. Підприємства цих регіонів не виділяють власні кошти на інноваційну діяльність, що є загрозою економічній безпеці.

Тому державну промислову політику, що безпосередньо пов'язана з інноваційною діяльністю, доцільно будувати на підставі тенденцій децентралізації, яка є одним з ключових механізмів саморозвитку територій. Актуальність цього положення пов'язана з тим, що, з одного боку, розвиток підприємств спирається на ресурсний, виробничий і споживчий потенціал регіону. З іншого боку, вони здатні за сприятливих умов і адекватних заходів державної підтримки внести істотний внесок до подальшого нарощування цього потенціалу, модернізації регіональної ланки економіки в цілому [6].

Таблиця 1

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств та обсягом витрат за рахунок власних коштів на інноваційну діяльність у регіонах*

Області з високою інноваційною активністю	Кількість підприємств усього, од.	Обсяг витрат власних коштів на інноваційну діяльність, тис. грн.	Коефіцієнт кореляційного зв'язку
			0,614313
Харківська	191	605711,4	
м. Київ	168	1237233,7	
Львівська	129	183234,0	
Дніпропетровська	109	724575,6	
Запорізька	108	335729,6	
Івано-Франківська	99	79275,3	
Миколаївська	67	555356,6	
Одеська	67	320582,3	
Київська	66	80400,8	
Херсонська	54	77753,1	

* Складено автором за даними: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. (С. 143).

У Стратегіях розвитку областей, як свідчить SWOT-аналіз, погрозами економічній безпеці вважаються проблеми зовнішньої енергетичної залежності та низький рівень власної енергозабезпеченості; потреби у розвитку альтернативних газу джерел енергозабезпечення (Одеська область) [2]; зростання світових цін на енергоносії (Дніпропетровська область) [7]; підвищення вартості енергоносіїв; низький рівень розрахунків за спожиті енергоносії (Запорізька область) [1].

Одним з основних завдань забезпечення економічної безпеки є пропорційне економічне зростання територій. Але для деяких областей така пропорційність відсутня. Так, у SWOT-аналізі Дніпропетровської області відзначено неінтегрованість території області (витягнутість зі сходу на захід, розділення Дніпром, віддаленість периферійних районів від обласного центру) [7]. Загрозою для Одеської області є некомпактна територія області (значна протяжність з півночі на південь) та наявність природних бар'єрів, що обмежує комунікації з окремими територіями регіону [2]. Тому важливим є територіальний аспект втручання, націлених на зміцнення точок зростання як рушійних сил регіонального розвитку і найкращих засобів для подолання нерівномірності економічного розвитку районів та поліпшення соціально-економічного добробуту.

Стратегії розвитку областей визначають загрози відсутності впливу місцевої влади на підприємства, що забруднюють навколишнє природне середовище; нестабільність природно-кліматичних умов, що може призвести до змін у сільському господарстві; погіршення стану довкілля внаслідок продовження політики незбалансованого природокористування (Дніпропетровська область) [7]; виникнення надзвичайних ситуацій природного (паводки, зсуви, селі, ерозії) та техногенного характеру, низький рівень заліснення (залуження) деградованих земель та таких, що перебувають під ризиком затоплення (підтоплення) (Івано-Франківська область) [8]; низька культура обробітку сільськогосподарських земель і, як наслідок, зменшення родючості ґрунтів; низька додана вартість в агропромисловому комплексі (Херсонська область) [9].

Розроблені Стратегії розвитку регіонів передбачають активне залучення до процесу забезпечення економічної безпеки регіональних ідей проектів, які оцінюються і групуються у тематичні програми відповідно до принципу взаємодоповнюваності. Але існують проблеми наявності фінансових ресурсів та можливостей реалізації розроблених проектів, узгодження зі стратегічними цілями Стратегій з Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2020 року та іншими важливими аспектами розвитку [10].

Наявність фінансових загроз економічній безпеці Одеської області наведено у SWOT-аналізі: нестабільна робота банківського сектору, слабка участь банківського сектору у кредитуванні економіки та підприємницького сектору, високі ставки кредитування. У SWOT-аналізі Херсонської області загрозою вважається недостатня фінансово-кредитна підтримка підприємництва області з бюджетів усіх рівнів.

Головним джерелом дестабілізації фінансової системи є засоби з інтеграції в світову економіку, які й призвели до того, що внутрішній товарний ринок майже до 80% наповнюється імпортною продукцією, а фінансовий – залежить від курсу іноземної валюти.

Вирішенню проблеми імпортої залежності розвитку всіх галузей економіки України і, перш за все, високотехнологічних галузей машинобудування, сприятиме імпортозаміщення – організаційно- і техніко-економічне явище, що надає можливість вітчизняному виробництву створювати кінцеву або проміжну (напівфабрикати, сировина, матеріали) продукцію шляхом заміщення імпорту. Результатом імпортозаміщення у високотехнологічних галузях має бути підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції шляхом стимулювання технологічної модернізації виробництва, підвищення його ефективності та освоєння нових конкурентоздатних видів високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю.

Національна економіка, що зазнає змін, передбачає доцільність імпортозаміщення, яке має бути найважливішим елементом економічної політики та інструментом досягнення головної мети – виходу на позитивне сальдо зовнішньої торгівлі продукцією високотехнологічних галузей машинобудування. Успішне вирішення цієї проблеми дозволить не лише зменшити імпорт, зберігаючи країні значний обсяг валютних коштів, але й здешевити високотехнологічну продукцію, підтримати вітчизняного виробника, створити робочі місця, сприяти удосконаленню вітчизняної інженерної освіти. Тому головним завданням в даний час є суттєве підвищення інвестиційної привабливості високотехнологічного машинобудування.

Напрямами державної підтримки імпортозаміщення є:

заходи стимулюючого і обмежувального характеру (державні і муніципальні закупівлі, контрактна система, обмеження або заборона на закупівлю імпорту);

заходи митно-тарифного регулювання (зміна ввізних митних зборів, захисні антидемпінгові і компенсаційні заходи);

активізація інноваційної діяльності (державні субсидії на НДДКР і технічне переозброєння, підготовку кадрів, формування індустріальних парків, центрів колективного користування);

пільги і преференції, передбачені законодавством для тих, хто реалізує стратегію імпортозаміщення (субсидування процентних ставок, пільги з оподаткування, венчурне фінансування, спеціальний інвестиційний контакт між державою і інвестором, що має зобов'язання зі створення державного співфінансування об'єктів інфраструктури);

створення Фонду розвитку промисловості (використання механізму поворотного фінансування по більш низьким ставкам при реалізації інноваційних проектів);

вдосконалення технічного регулювання (протекціонізм і ведення технічних обмежень на імпорту продукцію, стандартизація та уніфікація із забезпечення взаємозамінюваності окремих елементів, забезпечення норм безпеки і екологічних вимог).

Перелічені заходи можуть активно використовуватися державними органами з реалізації політики імпортозаміщення у високотехнологічних галузях машинобудування.

Таким чином, перед державою постає завдання забезпечити скоординовану діяльність конкретних відомств, суспільних об'єднань і громадян на підставі чинного законодавства з попередження і подолання показаних погроз. Для цього має бути створений механізм забезпечення економічної безпеки, який сприятиме розробці та реалізації певних заходів з нейтралізації і локалізації можливих погроз економічній безпеці.

Література

1. SWOT-аналіз за напрямом діяльності робочої підгрупи «Підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіону» (Запорізька область) : сайт. URL: <http://www.zprozrda.gov.ua/index.php/rajderzhadministratsiya/struktura-rajderzhadministratsiji/strukturni-pidrozdili-rajderzhadministratsiji?catid=0&id=967>
2. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року : сайт. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/177/1/Kovalev%2C%20Karpov%2C%20Smentyna.pdf>
3. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року : сайт. URL: <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/2922/104.pdf>
4. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року : сайт. URL: http://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/Strategy-LV-OBL.pdf
5. Власюк В. Як Україні скористатися «перевагами» відставання. Дзеркало тижня. 2017. 12 жовт. : сайт. URL: https://zn.ua/business/ekonomika-naverstyvaniya-262190_.html
6. Амоша О. І., Саломатіна Л. М. Інноваційний розвиток промислових підприємств в регіонах: проблеми та перспективи. Економіка України. 2017. №3(664). С. 20-34.
7. Стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року : сайт. URL: http://pr_strategija
8. SWOT-аналіз Івано-Франківської області : сайт. URL: <http://www.if.gov.ua/files/SWOT%20MATRIX%20IF%20.pdf>
9. Результати SWOT-аналізу Херсонської області : сайт. URL: <http://www.shag.com.ua/rozporyadjennya-golovi-oblasnoyi-derjavnoyi-administraciyi-0-0.html?page=4>
10. Державна Стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 року : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP140385.html

РИЗИК, ЗАГРОЗА, НЕБЕЗПЕКА В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ: КАУЗАЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Г.В. Козаченко, доктор економічних наук, професор
Ю.С. Погорелов, доктор економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Методологія досліджень в економічній безпекології становить собою систему методів, способів і прийомів дослідження різноманітних аспектів економічної безпеки (держави, регіону, підприємства), принципів і правил організації їхнього застосування, дотримання яких виступає запорукою достовірності результатів вирішення наукових завдань.

Розроблення методології досліджень в економічній безпекології розпочинається з формування понятійно-категоріального апарату, який становить собою сукупність визначень понять, категорій, термінів і дефініцій, використання яких передбачається у дослідженні економічної безпеки (держави, регіону, підприємства). Розробленість понятійно-категоріального апарату надає результатам дослідження в економічній безпекології однозначності тлумачення та логічної стрункості, посилює доказовість висновків і дозволяє розповсюджувати ці результати без опаски бути незрозумілим.

Серед дефініцій понятійно-категоріального апарату економічної безпекології доволі часто використовуються такі як "ризик", "загроза" та "небезпека". Тлумачення та спроби виявити співвідношення цих понять доволі часто зустрічаються в науковій літературі. Проте, як свідчать результати проведеного аналізу, наявні погляди щодо співвідношення цих понять різняться і іноді доволі суттєво, але, головне, зміст понять "ризик", "загроза" та "небезпека" має загальний характер і у ньому не відображено особливості економічної безпекології.

Необхідність встановлення співвідношення понять "ризик", "загроза" та "небезпека", їхнього каузального зв'язку важливе тому, що воно дозволяє глибше розуміти природу економічної безпеки в межах захисного підходу, а, значить, і використовувати найдієвіші стратегії та способи захисту діяльності підприємства, тобто підвищувати результативність його безпекозабезпечувальної діяльності.

Щодо співвідношення понять "ризик", "загроза" та "небезпека" в економічній безпекології мікрорівня доцільно висловити такі міркування.

Загрозу діяльності підприємства становлять процеси, явища, дії (усвідомлені та неусвідомлені) суб'єктів внутрішнього та зовнішнього середовища, що за певних умов можуть негативно вплинути на діяльність

підприємства, нанести шкоду його інтересам, викликати небажані зміни у діяльності підприємства. Умови, за яких зазначені процеси або явища, індиферентні за своєю природою, можуть негативно вплинути на діяльність підприємства, слід розуміти як комбінації чинників суб'єктивного та об'єктивного характеру. У цих комбінаціях чинників вплив одного чинника може посилювати (або гальмувати) або ініціювати вплив інших чинників.

Ситуація з комбінацією чинників, яка сприяє перетворенню первинно індиферентних процесів або явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства на загрози, ускладнюється множинністю таких комбінацій. Якщо б йшлося про одну комбінацію чинників, то її достатньо легко можна виявити, стежити за її поведінкою, вивчити її структуру тощо. Але у кожний конкретний момент часу таких комбінацій чинників може бути невизначено багато, причому, один і той же чинник може входити до кількох сукупностей.

Якщо зазначені умови не склалися, то процеси або явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства ніяким чином не стосуються його діяльності, тобто залишаються індиферентними, і тоді відбувається квазі-безпечна діяльність підприємства, тобто діяльність у відсутності загроз. Проте квазі-безпечна діяльність підприємства у практиці є майже нереальною. Але якщо вона має місце, то її тривалість дуже невизначена, адже у будь-який момент часу може спонтанно і непередбачувано виникнути комбінація відповідних чинників.

Якщо ж відповідні умови склалися, то процеси або явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства втрачають індиферентний характер і перетворюються на загрозу.

Застосування захисного підходу у дослідженні соціально-економічної безпеки регіону потребує розроблення методологічних засад виявлення на ранніх стадіях процесів і явищ, що можуть становити загрозу для діяльності підприємства, з'ясування умов, за яких різноманітні процеси та явища у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства перетворюються на загрози, вивчення процесу розвитку загроз та аналізу критичних точок, ризику перетворення загроз на небезпеку діяльності підприємства.

Методологічні засади виявлення процесів і явищ, що можуть становити загрозу для діяльності підприємства, засновуються на процесному підході. Такий вибір зроблено тому, що загрози діяльності підприємства не виникають зненацька, вони зароджуються, актуалізуються і розвиваються, тобто йдеться не про одномоментну подію, а про деяку зміну станів у впливі процесів і явищ на діяльність підприємства, тобто

про трансформацію характеру їхнього впливу – від індиверентного до загрозливого.

Для опису процесу розвитку загрози діяльності підприємства якнайкраще підходить S-подібна крива. У розвитку загрози діяльності підприємства проходять кілька точок, в яких виникає ризик переходу процесу розвитку діяльності підприємства загрози на новий етап.

Процес розвитку загрози діяльності підприємства є структурованим, тобто відбувається у кілька етапів. Перехід з етапу на етап не є автоматичним, він відбувається за наявності певних умов, однією з яких є відсутність безпечнозабезпечувальної діяльності. Якщо не вживати відповідних заходів, тобто не здійснювати безпечнозабезпечувальну діяльність, то виникає ризик переходу розвитку загрози на новий етап, на якому вона більш зміцнюється (поширюється, поглиблюється), набуває стійкішого характеру, насичується, в ній спостерігаються якісні перетворення, які свідчать про посилення негативного впливу процесів та явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства.

Наприкінці процесу розвитку загрози діяльності підприємства настає критична точка (точка біфуркації), в якій загроза трансформується у небезпеку. Небезпеку діяльності підприємства слід розглядати як реалізацію загрози діяльності підприємства, через що виникає ризик небажаних негативних змін в діяльності підприємства (в його функціональних підсистемах). У критичній точці наприкінці розвитку загрози діяльності підприємства, якщо не вжито безпечнозабезпечувальних заходів, трансформується в її негативнішу форму – небезпеку.

Реалізація загрози діяльності підприємства – це також не одномоментна подія, а процес, етапи якого аналогічні процесу розвитку загрози. Наприкінці процесу розвитку небезпеки діяльності підприємства настає критична точка (точка біфуркації), в якій в діяльності підприємства вже наступили зміни негативного характеру, тобто відбулася реалізація загрози.

Тривалість і процесу розвитку загрози, і процесу її реалізації (небезпеки) може бути і значною, і надзвичайно швидкою. Процеси розвитку загрози та небезпеки діяльності підприємства можна загальмувати, уповільнити і навіть зупинити завдяки заходам та діям, що здійснюються у межах безпечнозабезпечувальної діяльності підприємства.

Представлене співвідношення понять "ризик", "загроза" та "небезпека" в економічній безпекології мікрорівня відрізняється від наявних в науковій літературі. Використання процесного підходу, відмова від статичної форми представлення ризику, загрози та небезпеки (як подій, що відбуваються одномоментно) надає дещо інше уявлення про них і

дозволяє використовувати ці дефініції у безпекозабезпечувальній діяльності підприємства.

Суттєве підвищення значення економічної безпеки підприємства, значна увага до цієї категорії в теорії управління, нагальні потреби безпекозабезпечувальної діяльності підприємства, які вимагали вирішення, зумовили формування та активний розвиток нового напрямку в управлінській науці – економічної безпекології, підвалини якої закладено у новітній науковій системі – безпекознавстві, що становить собою сукупність знань про безпеку соціально-економічних систем різного виду та призначення і закономірності її забезпечення.

З одного боку, посилена увага до економічної безпеки соціально-економічних систем різного виду та призначення сприяла формуванню та розвитку безпекознавства, а, з іншого, саме безпекознавство зумовило посилення уваги до проблематики економічної безпеки.

Економічна безпекологія як новий напрям в управлінській науці становить собою галузь знань про природу економічної безпеки об'єктів (національна економіка, регіон, галузь, підприємство), її джерела та передумови, оцінювання та забезпечення. За своєю побудовою економічна безпекологія є вченням, комплексом взаємопов'язаних ідей, внутрішньо диференційованою, але цілісною системою знань, в якій одні елементи залежать від інших, а початковий базис становить сукупність тверджень, понять і категорій, визначених за певними методологічними принципами і правилами.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Є.М. Рудніченко, доктор економічних наук, доцент

Н.І. Гавловська, доктор економічних наук, доцент

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький

В умовах трансформацій практично всіх сфер економіки відбуваються вагомі зміни інституціонального середовища функціонування більшості суб'єктів господарювання. Не є винятком і фінансові установи.

Економічна безпека фінансових установ суттєво залежить від середовища їх функціонування. Зовнішнє середовище має інституціональний характер, а внутрішнє – зумовлено існуванням відповідних внутрішньосистемних механізмів (функціонування, управління, розвитку тощо). Серед зазначених механізмів саме механізм

управління зумовлює ефективність взаємодії внутрішньосистемних складових та адекватність реакції на виклики зовнішнього (інституціонального) середовища, що у багатьох випадках має суто прикладний інструментально-технологічний характер. Тому ґрунтовне дослідження інституціональної природи середовища функціонування фінансових установ є передумовою подальшого забезпечення їх економічної безпеки.

Оскільки дослідження інституціонального середовища розглядається в контексті забезпечення економічної безпеки фінансових установ, то необхідно детально дослідити, як інституціональне середовище на макро- і мезорівнях, так і основні його елементи (інституції, інституціональні угоди). Ці елементи взаємопов'язані і, з одного боку, генерують небезпеки і загрози, а з іншого, забезпечують дію захисних механізмів, регламентуючи загальні умови функціонування фінансових установ.

Інституції створюють формальні чинники впливу на економічну безпеку фінансових установ. Такі формальні чинники уособлюються переважно у нормативних актах різного рівня та подальшій поведінці формальних інституцій щодо виконання таких нормативних актів та контролю за їхнім дотриманням.

Інституції можуть носити неформальний характер, можуть не мати джерела своєї легітимації, можуть засновуватися на минулій дії, але все це не зменшує їхньої вагомості та суттєвості впливу на економічну безпеку фінансових установ.

Інституціональні угоди передбачають визначення характеру (або формалізацію) взаємовідносин у сфері економічної безпеки фінансових установ і їх потенційних контрагентів. На етапі попереднього розгляду умов угоди (як формалізованої, так і неформалізованої) існує можливість попередження негативного впливу такої взаємодії на економічну безпеку фінансових установ. Проте інституціональні угоди не обов'язково будуть мати форму реальних контрактів, вони можуть укладатися в усній формі, можуть впливати з наявних інституцій тощо. Головною у такій ситуації є не форма, а факт домовленості та інструменти, які забезпечують її дотримання.

Поняття інституціонального середовища є дуже широким, але у дослідженні з позиції економічної безпеки фінансових установ інституціональне середовище пропонуємо розглядати як поле гри фінансових установ, що характеризується відповідним рівнем безпеки взаємодії. Інституціональне середовище і економічні відносини формуються і змінюються у складній взаємодії. З одного боку, суб'єкти економіки і інституції формують і розвивають ці відносини. Інституції формують і

закріплюють наявну систему економічних відносин. У самій зміні інституцій і інституціонального середовища реалізуються інтереси соціальних верств населення і груп, що відображають місце і соціально-економічні ролі в загальній системі економічних відносин. З іншого боку, самі економічні відносини розвиваються під впливом ситуації, інституціонального середовища, стабілізуючи економічний порядок і фіксуєючи в своїх елементах – нормах, традиціях, правилах поведінки, організаціях, системах прийняття рішень – різні етапи соціально-економічної історії [1, с. 575].

Характеризуючи фактичний стан інституціонального середовища та його основні нормативні елементи у сфері економічної безпеки, доцільно підкреслити, що Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, метою якої є визначення основних засад та напрямів державної політики щодо забезпечення національної безпеки держави у фінансовій сфері. Визначення концептуальних засад формування ефективного та дієвого механізму державного управління ризиками у фінансовій сфері, спрямованого на запобігання кризовим явищам та мінімізацію їх наслідків, забезпечить ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави [2]. Адже функціонування фінансових установ безпосередньо впливає на стан національної економіки та є запорукою економічного зростання держави.

Отже, не лише інституціональне середовище впливає на стан економічної безпеки фінансових установ, а й стан економічної безпеки фінансових установ впливає на інституціональне середовище. Такий дуальний вплив зумовлює необхідність формування доволі жорстких механізмів взаємодії з елементами адаптаційних складових, які б забезпечували відповідну гнучкість та життєздатність системи в цілому. Реакції учасників фінансового ринку на "інституціональні подразники" може бути різною, однак лише за умови гармонізації інтересів суб'єктів формування інституціонального середовища з самими фінансовими установами можна забезпечити економічну безпеку у досліджуваній сфері.

Література

1. Скаржинский М. И. Избранные труды. Кострома : КГУ им. Н.А. Некрасова, 2005. 752 с.
2. Гавловська Н. І. Інституціональна природа економічної безпеки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Бізнес Інформ. 2016. № 5. С. 26-31.

ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

О.А. Мельниченко, доктор наук з державного управління, професор
Харківський національний медичний університет, м. Харків

На момент проголошення незалежності Україна мала національну економіку, яка за своїм потенціалом поступалась в Європі хіба що економікам Німеччини та Франції. Нині економіка України є, як це не прикро констатувати, типовою країною "третього світу". Означена ситуація зумовлена таким:

негативними тенденціями, започаткованими за часів СРСР;

економічним і політичним тиском з боку розвинених країн світу (і це не дивно, оскільки ті прагнули за будь-яку ціну "знищити" конкурента); переважно недолугою державною економічною політикою тощо.

За таких умов цілком зрозумілим (але не виправданним!) убачається погіршення параметрів економічної безпеки – "умов не лише мінімізації негативних ефектів від наявних та ймовірних загроз для господарюючих суб'єктів, а і сталих темпів їх розвитку за рахунок зваженого використання ринкових механізмів і механізмів державного регулювання суспільних процесів" [1, с. 1232]. Більше того, збереження негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз призведе до подальшого ускладнення ситуації в країні, що й зумовлює актуальність дослідження загроз безпеці економіки України.

Узагальнення напрацювань провідних науковців (А. Бесчастний, П. Дмитрук, Ю. Дудка, В. Котковський, Г. Літош, Т. Пекна, О. Саєнко, Я. Троцький, Н. Четєова, С. Цєвух та ін.) і результати власних досліджень за даною проблематикою дозволило конкретизувати перелік загроз економічній безпеці для кожного з секторів української економіки.

1. Внутрішні загрози:

реальний сектор: диспропорції розвитку окремих територій, наявність депресивних, кризових і відсталих в економічному відношенні регіонів; міжгалузеві диспропорції; несправедливість під час приватизації, рейдерство; істотні адміністративні бар'єри (у т.ч. митного оформлення експорту); низька дієвість контролю держави за діяльністю суб'єктів господарювання; доволі високі (принаймні, порівняно зі зворотнім ефектом від їх перерозподілу) ставки податків, зборів і митних платежів; штучне стримування оновлення та модернізації існуючих виробничих потужностей (зокрема, відсутність спеціальних податкових режимів для підприємств, що здійснюють НДДКР); несправедливе надання податкових пільг та інших преференцій суб'єктам господарювання; зловживання у царині державних закупівель і замовлень; неефективне використання

державної власності; втрата значної частини виробничих потужностей через військові дії на Донбасі; економічні диверсії на території України; значні масштаби "тінізації" національної економіки; послаблення чи навіть втрата коопераційних зв'язків всередині економіки; досягнення критичного фізичного і морального зносу основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості; підвищення ступеня використання існуючих виробничих потужностей зі застосуванням застарілих технологій; висока енерго-, матеріало- та працемісткість української продукції (товарів, послуг); низька купівельна спроможність населення; низькі темпи впровадження міжнародних стандартів і систем якості продукції;

фінансовий сектор: істотний внутрішній борг держави; нерациональне використання зовнішніх запозичень; утрата довіри до банківської системи; криза неплатежів, істотна кредиторська та дебіторська заборгованості; повзуча інфляція, періодично різкі коливання курсу національної валюти; надто високі кредитні ставки; незаконне використання бюджетних коштів і державних ресурсів, їх витік до "тіньової економіки" та закордон; слабка розвиненість фондового ринку; низький рівень внутрішніх інвестицій; диспропорції розподілу інвестицій між окремими територіями, а також галузями та сфера національної економіки;

соціальний сектор: відсутність національної ідеї; масштабна бідність, значні диспропорції у статках (доходах) між багатими та бідними; високий рівень безробіття (у т. ч. прихованого); депопуляція та погіршення стану здоров'я населення, старіння нації; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб; неконтрольована міграція населення; урбанізація та зникнення малих населених пунктів; складна криміногенна ситуація (у т. ч. наявність у населення значної кількості зброї); антисуспільний вплив кланово-олігархічних груп на більшість сфер життєдіяльності; доступу кримінальних структур до управління певною частиною виробництва та їх проникнення в різні владні структури; корупція; значна недостатність бюджетного фінансування соціальних програм (передусім, учасників АТО та вимушених переселенців); відсутність дієвих реформ в економічній царині; недолугість (декларативність) пенсійної, медичної та освітньої реформ; зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації суспільства; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва; низька результативність функціонування системи соціальних послуг; несправедливе надання соціальних пільг; поступова

втрата історичної та культурної спадщини; масштабна соціальна ексклюзія.

2. Зовнішні загрози:

реальний сектор: енергетична залежність (зокрема, щодо джерел постачання нафти та газу); втрата традиційних зовнішніх ринків; пасивність щодо обстоювання національних інтересів (у т. ч. на зовнішніх ринках); контрабанда; завоювання іноземними фірмами внутрішнього ринку України за багатьма видами товарів народного споживання; придбання іноземними фірмами вітчизняних підприємств з метою витіснення вітчизняної продукції як з зовнішнього, так і з внутрішнього ринків; ввезення в Україну технічно застарілих та екологічно небезпечних виробництв; низька конкурентоспроможність українських підприємств на світовому ринку; нерациональна структура експорту; нестабільність цін на сировину та енергоресурси; уповільнення темпів розвитку світової економіки; швидкий технічний прогрес і зміна технологій, які призводять до швидкої зміни порівняльних переваг окремих країн; нерівноправність доступу до технологій; запровадження іншими країнами надмірних тарифних і нетарифних обмежень, антидемпінгових санкцій тощо; загострення конкуренції з боку країн, що розвиваються, і країн-членів СНД на ринках основних груп експорту України; формування негативного міжнародного іміджу як країни-транзитера енергоресурсів; запровадження міжнародних економічних санкцій проти України або проти країн, з якими Україна має значний товарообмін;

фінансовий сектор: великий зовнішній борг держави; почасти політизовано упереджені вимоги щодо умов отримання кредитів, запозичень, фінансової допомоги від міжнародних інституцій; критично велика частка банківського сектору України, що належить іноземному капіталу; недосконалість світової валютної системи; часті валютні коливання; перехід України до категорії країн з високим рівнем інвестиційного ризику; розбіжність цілей іноземного капіталу з інтересами економічного розвитку України;

соціальний сектор: військові дії на Донбасі та анексія Криму; значний масштаб трудової міграції (передусім, молоді); деградація соціальних норм; маргіналізація регіонів, глобалізація криміналу; міжнародний тероризм, неконтрольоване розповсюдження зброї; інформаційні технології тиску.

З урахуванням викладеного можна дійти висновку, що лише консолідація зусиль і ресурсів усіма патріотами України дозволить створити дієве підґрунтя для зменшення негативного впливу існуючих внутрішніх і зовнішніх загроз національній економіці, а поготів – для забезпечення сталих темпів економічного розвитку.

Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці рекомендацій, спрямованих на покращання економічної ситуації в Україні.

Література

1. Мельниченко О. А. Економічна безпека як складова національної безпеки. Молодий вчений. 2015. № 2. Ч. 6. С. 1230–1233.

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ»

С.В. Онищенко, *кандидат економічних наук, доцент*
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Стан бюджетної безпеки України істотно залежить від рівня бюджетної розбалансованості та надмірної централізації місцевих бюджетів, що у свою чергу посилює регіональні диспропорції, проблеми з нарощуванням дохідної частини місцевих бюджетів та характеризується збільшенням диференціації рівнів соціально-економічного розвитку регіонів.

Важливим чинником незадовільного рівня забезпечення бюджетної безпеки, наявність якого стримує ефективність механізму формування і виконання бюджетів усіх рівнів в Україні, є перевищення видатків бюджету над його надходженнями, що зумовлює прояв численних загроз. При цьому дефіцит властивий як державному бюджету, так і місцевим бюджетам, а його негативний вплив проявляється в недофінансуванні таких життєво важливих галузей, як охорона здоров'я, освіта, житлово-комунальне господарство й соціальна сфера.

Суттєва залежність місцевих бюджетів від державного бюджету, свідчить про недосконалість розподілу дохідно-видаткових повноважень між рівнями управління і системи міжбюджетних відносин, а також про проблеми з нарощування дохідної частини бюджетів адміністративно-територіальних одиниць через слабку економічну розвиненість окремих територій. Від формування належного рівня бюджетної безпеки держави залежить розв'язання багатьох регіональних завдань та реалізація таких пріоритетів розвитку, як досягнення стабільності та ефективності життєдіяльності громадян, їх добробуту, соціально-економічного розвитку територій, забезпечення соціальних стандартів, та інших завдань.

Структурно-функціональні передумови бюджетної децентралізації та впорядкування видаткових повноважень органів місцевої влади

зумовлюють подальше реформування нормативно-правової бази, передачу повноважень, функцій і компетентності від центрального уряду до органів місцевого самоврядування, що супроводжується передачею відповідних фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення ефективності системи управління.

До таких якостей системи слід віднести:

досягнення балансу між обсягами наявних бюджетних ресурсів та обсягами функцій та повноважень, які виконують органи місцевого самоврядування;

детермінованість формування кожного з елементів системи відповідно до прогнозованих результатів їх дії;

цілісність та синтезованість елементів системи; наявність резервних можливостей у випадку недостатньо ефективної дії основних елементів;

відповідність між реальними ефектами від функціонування системи та прогнозованими її проявами;

наявність програми відновлення рівноваги системи для забезпечення безперерйного виконання своїх функцій у разі часткового розбалансування, яке викликане ендегенними й екзогенними чинниками;

формування позитивних та негативних трендів системи для визначення максимуму й мінімуму її можливостей; урахування нелінійних факторів та нелінійних залежностей.

На основі аналітичного дослідження переваг і ризиків бюджетної децентралізації зроблено висновок, що для кожної країни існує властивий у конкретний період історичного розвитку баланс між перевагами та недоліками децентралізації, що виявляється в інституційних особливостях діяльності публічних органів влади.

Для виявлення сильних і слабких сторін, ризиків і загроз спричинених бюджетною децентралізацією в Україні використано матрицю SWOT-аналізу.

Реформування міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації є незавершеним. Цю проблему частково пом'якшено активізацією процесу об'єднання громад. Об'єднані громади у своєму «бюджетному статусі» прирівнюються до міст обласного значення та районів. Питання подальшої децентралізації бюджетної системи є важливим у зв'язку з поточним формуванням перспективних планів об'єднаних громад: об'єднання декількох фінансово слабких громад у єдину дозволить зменшити видатки на утримання управлінського апарату і збільшить обсяги коштів на поточні потреби, що у свою чергу спростить механізм установаження прямих фінансово-бюджетних відносин між державою й такою громадою та зміцнить бюджетну безпеку на місцевому та державному рівні.

СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАТИВНІ ТА ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ В УПРАВЛІННІ ВИТРАТАМИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Л.М. Христенко, *кандидат економічних наук, доцент*

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк

В управлінні витратами на забезпечення економічної безпеки підприємства доцільно виділити три рівні управління: стратегічне та підпорядковані йому тактичне й оперативне. Це зумовлено насамперед тим, що сама система економічної безпеки та процес її забезпечення мають складну структуру, що складається із значної кількості елементів, як зовнішніх, так і внутрішніх по відношенню до підприємства, та етапів такого процесу, перебіг яких відбувається на різних часових горизонтах.

Оперативне управління, як правило, ґрунтується на здійсненні управлінського впливу на витрати, що виникають для протидії вже реально існуючим загрозам. Завданням такого управління можуть бути:

оптимізація розподілення витрат на забезпечення економічної безпеки між зонами виникнення загроз;

мінімізація витрат у межах кожної зони, контроль реальності виникнення витрат та ін.

Тактичне управління, в свою чергу, відрізняється від оперативного можливістю врахування моментів адаптації підприємства залежно від дії внутрішніх і зовнішніх загроз у середньостроковій перспективі. В основі такого управління знаходиться моніторинг складних та мінливих ситуацій, що вимагає застосування різних тактичних заходів щодо забезпечення економічної безпеки, а, отже, і особливих умов управління витратами у реалізації таких заходів.

Моніторинг ситуацій спрямовується, як правило, на ідентифікацію та розпізнавання загроз, стеження за процесом розвитку кризових моментів, що з'являються через зміну результатів діяльності підприємства та його фінансово-економічне становище, визначення додаткових можливостей підприємства щодо реалізації захисних заходів. Тому тактичне управління витратами на забезпечення економічної безпеки здійснюється ситуативно у межах розроблених альтернативних сценаріїв розвитку ситуації щодо подолання впливу загроз діяльності підприємства. Цей рівень управління має відповідати за поведінку витрат, що виникають при подоланні впливу загроз через відносно швидкі зміни як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі, а також витрат, що виникають при розробленні альтернативних попереджувальних заходів.

Не зменшуючи важливості оперативного і тактичного управління, слід зауважити, що вони є лише забезпечувальними сполуками стратегічного управління. Стратегічне управління економічною безпекою взагалі розглядається як сукупність специфічних процесів прийняття управлінських рішень щодо забезпечення довготермінового безпечного функціонування суб'єкта господарювання, вибору стратегії і шляхів її досягнення. Вихідним пунктом розроблення та реалізації стратегічного управління економічною безпекою підприємства є чіткий взаємозв'язок та підпорядкованість місії цілям та головним параметрам загальної економічної стратегії підприємства. Адже таке управління має підтримувати реалізацію економічної стратегії підприємства, спрямованої на забезпечення цільових конкурентних позицій [3]. Тож воно орієнтовано не лише на забезпечення адаптованості підприємства до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а й на здатність підприємства до постійного розвитку у конкурентному середовищі.

Стратегічне управління витратами на забезпечення економічної безпеки підприємства у межах загального стратегічного безпекового управління, як правило, відповідає за оцінку ресурсного потенціалу підприємства та оптимальне використання ресурсів для реалізації вибраної захисної стратегії. Тому для здійснення стратегічного управління витратами у забезпеченні економічної безпеки має бути вироблений механізм, який, перш за все, ґрунтується на попередньо вибраній стратегії економічної безпеки підприємства та розробленому комплексі заходів протидії загрозам згідно цієї стратегії.

Стратегія економічної безпеки підприємства – це довготривалі, найбільш принципові і важливі установки, плани, наміри керівників (власників) підприємства, спрямовані на створення та постійний розвиток системи економічної безпеки, здатної адекватно протидіяти всім внутрішнім та зовнішнім небезпекам і загрозам його стабільній діяльності та розвитку у найближчій та віддаленій перспективах. Стратегія економічної безпеки підприємства повинна розроблятися з урахуванням реально існуючих і потенційно можливих небезпек і загроз для його діяльності, а також специфіки діяльності й особливостей самого підприємства, існуючих у нього можливостей і прагнення створити систему економічної безпеки певного рівня. Рівень системи економічної безпеки визначається керівниками (власниками) підприємства [1].

Управління витратами на забезпечення економічної безпеки підприємство постійно зазнає проблем через розрізненість стратегій. Будь-яка стратегія економічної безпеки підприємства, перш за все, ґрунтується на виборі механізму реагування на виникнення загроз, що дозволяє поділити їх на:

превентивні (спрямовані на збереження належного рівня безпеки шляхом попередження виникнення можливих загроз);

реальні (передбачають реагування на загрози безпосередньо в момент їхнього впливу на діяльність підприємства);

ліквідаційні (спрямовані на відновлення рівня економічної безпеки та компенсацію завданого збитку чи упущеної вигоди).

Залежно від зміни головної стратегічної мети реагування на загрози діяльності підприємства може змінювати перелік та зміст етапів управління витратами на забезпечення економічної безпеки. Так, наприклад, ліквідаційна стратегія не передбачає етапу планування витрат на забезпечення економічної безпеки підприємства. У межах кожної стратегії буде різним спосіб обліку витрат на протидію загрозам діяльності підприємства [2].

Таким чином, забезпечення економічної безпеки підприємства є одним із важливих завдань менеджменту на підприємстві. Воно полягає у забезпеченні такої взаємодії із зовнішнім середовищем, яке дозволяє підтримувати результати діяльності підприємства, його стан та потенціал на бажаному рівні для забезпечення адаптованого функціонування і розвитку підприємства. Тому необхідний відповідний управлінський механізм забезпечення економічної безпеки, який враховує такі особливості:

стан захищеності має досягати запланованого рівня (згідно визначених параметрів, індикаторів та/або норматив) та бути динамічним;

поряд із зовнішніми мають враховуватися внутрішні загрози, які подекуди є не менш небезпечними;

механізм має взаємодіяти у правовому полі з державною системою забезпечення безпеки.

Забезпечувальним елементом приведення такого механізму в дію є витрати. Управління витратами на забезпечення економічної безпеки підприємства є структурованим комплексом стратегічних, тактичних та оперативних управлінських заходів, тісно пов'язаних між собою та спрямованих на підтримання реалізації заходів протидії зовнішнім та внутрішнім загрозам діяльності підприємства, а також на виявлення й реалізацію унікальних властивостей підприємства (можливо навіть конкурентних переваг), які мають забезпечити належний рівень економічної безпеки у майбутньому.

Література

1. Захаров О. І. Стратегія економічної безпеки підприємства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. №2. С. 272–282.
2. Христенко Л. М. Проблемні питання в управлінні витратами на забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Луганськ : СНУ ім. В.Даля. 2013. № 25 (2). С. 225–232.
3. Штангрет А. М., Караїм М. М. Управління економічною безпекою підприємства за часовими горизонтами. Наукові записки / Scientific papers. 2016. №1(52). С. 201–206.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Л.А. Свистун, *кандидат економічних наук, доцент*
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, Полтава

У контексті національної безпеки метою державного регулювання є формування та реалізація аграрного потенціалу задля забезпечення сталого розвитку аграрного сектору. Системний підхід вимагає розгляду його як інституційної одиниці на макро- та мікрорівні. Мікроекономічний аналіз розглядає внутрішній стан і потенціал аграрного сектору, макроекономічні дослідження передбачають вивчення його у взаємодії з іншими секторами економіки та їхнього впливу на економіку в цілому.

Галузь сільського господарства у процесі кругообігу ресурсів, продуктів, доходів і видатків в економіці є активним учасником. Так, на ринку товарів галузь виступає як виробник; на ринку праці – як роботодавець; на фінансовому ринку – як учасник операцій із грошовими надходженнями, кредитами; на споживчому ринку – як споживач товарів та послуг, на ресурсному ринку – як власник і продавець ресурсів.

Вияткові природні багатства і вигідне географічне розташування створюють прекрасну основу для розбудови потужного сільськогосподарського сектору в Україні. За останні десять років Україна завдяки своїм ґрунтам і агрокліматичним умовам істотно збільшила обсяги виробництва сільськогосподарської продукції і експорт зерна, ставши одним з провідних світових виробників та експортерів. Однак, незважаючи на зростаючу тенденцію, продуктивність сільського господарства в Україні все ще істотно відстає від інших країн. Наприклад, урожайність зернових культур в Україні набагато нижча від її конкурентів - США та

Західної Європи. Логістичні витрати в Україні є надзвичайно високими порівняно з її міжнародними конкурентами. Наприклад, у зерновому секторі України логістичні витрати складають \$50-55 на тону, а у США – \$34 на тону. Стан екологічної безпеки погіршується. Складні умови життя спричинили безнадійність і недовіру серед багатьох членів сільських громад. Іншими словами, сільське господарство могло б вносити набагато більший внесок в економіку держави і добробут її громадян.

Оцінюючи аграрний сектор України, необхідно систематизувати ризики та загрози його економічній безпеці.

Забезпечення економічної безпеки АПК – це постійний циклічний процес, під час якого реалізується система різноспрямованих заходів. З одного боку, це заходи, спрямовані на підвищення фінансової стійкості, ліквідності, конкурентоспроможності аграрних підприємств та створення сприятливих можливостей для забезпечення економічних переваг аграрного виробництва. З іншого боку, це заходи, що повинні позитивно впливати на рівень та умови життя населення, яке безпосередньо зайнято в аграрному виробництві, на жителів прилеглих територій та на стан навколишнього середовища.

Аналіз існуючої системи економічних взаємовідносин в агропромисловому секторі України показує, що ці відносини ще не забезпечують певною мірою економічну безпеку аграрної галузі, оскільки суттєво не зменшують потенційні загрози, що існують у даний час в країні. Окрім того, все ще не розроблений чіткий механізм управління ризиками, значною є корупційна складова при просуванні аграрної продукції від товаровиробника до споживача, а також при розподілі фінансових ресурсів як елемента державної підтримки аграрного виробництва тощо [6].

На відміну від загальних загроз, властивих підприємствам всіх галузей економіки України, в агропромисловій галузі є свої специфічні загрози, які можна згрупувати за ознаками, запропонованими А.Г. Светлаковим, а також запропонувати заходи їх зменшення або повного усунення (табл. 1).

Пропонована класифікація загроз економічній безпеці галузі свідчить про необхідність:

розроблення ефективної методики оцінювання стану і рівня економічної безпеки, рівня захищеності аграрної галузі регіону від загроз, що мають місце на агроринку даного регіону;

Таблиця 1

Специфічні загрози економічній безпеці аграрної галузі та заходи щодо зниження ризику цих загроз

Загрози	Заходи
Невикористання земельних угідь	Створення сучасної матеріально-технічної бази Цільові державні вкладення для підвищення родючості ґрунтів Передача земель підприємств-банкротів ефективним власникам на умовах викупу, оренди тощо Виконання програми стимулювання з освоєння перелогових земель
Втрати при збиранні врожаю	Дотримання термінів збирання врожаю Удосконалення технології аграрних робіт
Втрати при транспортуванні продукції	Удосконалення обліку і контролю. Створення вагового господарства Забезпечення охорони вантажів Герметизація кузову автомашин
Скорочення поголів'я худоби та птиці	Забезпечення господарств комбікормами, технологічним обладнанням, матеріальними ресурсами Оптимізація кормового раціону Поліпшення ветеринарного обслуговування, своєчасні щеплення тварин Поліпшення системи утримання худоби та догляду за тваринами
Низька якість продукції	Дотримання прогресивних агротехнічних прийомів Матеріальне стимулювання якості праці і продукції Удосконалення технології аграрних робіт Контроль за якістю продукції
Втрати і псування при зберіганні сільськогосподарської продукції	Створення на території регіону ринкової інфраструктури, в тому числі системи оптових продовольчих ринків, оптових баз, забезпечених необхідним обладнанням для зберігання сільськогосподарської продукції Механізація та автоматизація робіт Дотримання мікроклімату в сховищах
Втрати від диспаритету цін	Державний контроль за цінами Удосконалення системи ціноутворення на сільськогосподарську продукцію Державна підтримка аграрних товаровиробників Створення агрофірм і холдингових компаній
Використання приватними господарствами сільськогосподарської техніки та транспорту державних підприємств без оплати послуг	Удосконалення системи контролю та обліку продукції Здійснення заходів адміністративного втручання з метою захисту виробників аграрної продукції Створення сільськогосподарських територіальних кооперативів Впровадження в діяльності аграрних підприємств госпрозрахункових та комерційних відносин

розроблення та впровадження сучасних механізмів зменшення та/або усунення виявлених загроз;
впровадження ефективної системи управління аграрною галуззю регіону та стимулювання її розвитку.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

А.М. Гаєвський, *кандидат економічних наук*

Департамент атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування
Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Інноваційна економіка, перехід на яку сьогодні активно здійснюється у світі, характеризується провідним значенням інноваційної активності суб'єктів науки і виробництва, зростанням науково-технічного виробництва, наукоємних технологій, інтелектуалізацією факторів виробництва, які формують завдяки інноваціям новий технологічний уклад. Інноваційна економіка - економіка, яка розвивається на паритетному використанні наукових знань та інноваційних продуктів, готовності до їх практичної реалізації у різних сферах людської діяльності [3].

Генерування інноваційних продуктів та наукових знань потребує наявності у вітчизняній економіці низки умов, до головних з яких належать:

попит на інновації з боку суб'єктів господарювання;

активна участь держави у таких формах як державне фінансування науки, створення дієвої системи економічного (податкового, кредитного, страхового) стимулювання інноваційної діяльності [5];

економічна безпека суб'єктів інноваційної діяльності. Вкрай складно займатися інноваціями, якщо існують з високою ймовірністю перетворення на небезпеки численні загрози суб'єктам інноваційної діяльності.

В інноваційній економіці значна роль належить вишам, результати наукових досліджень в яких можуть суттєвим чином посприяти підвищенню організаційно-технічного рівня виробництва практично у всіх галузях національної економіки.

Вітчизняні вищі навчальні заклади (ВНЗ) спроможні генерувати і, що не менш важливо, комерціалізувати інновації в тому випадку, якщо в них теж впроваджуються інновації.

Тлумачити поняття "інновації" у вищій освіті у його первинному значенні (наприклад, як створення нового чи удосконаленого продукту або технологічного процесу, який має суспільну перевагу) немає сенсу.

Інновації у вищій освіті мають два аспекти: ВНЗ, з одного боку, є продуцентами інновацій, а, з іншого, мають стати активними користувачами інновацій. Проте у цих двох аспектах йдеться про різні інновації:

у першому – про інновації у техніці, технологіях, нових матеріалах, які є результатом науково-технічної діяльності ВНЗ, об'єктивізації результатів його наукових досліджень;

у другому – про нові засоби, технології та форми навчання, технології наукової діяльності та технології просування інновацій з метою їхньої комерціалізації.

Інновації є найефективнішим каталізатором поживлення освітньої та наукової діяльності у вишах. Інновації всебічно сприяють підвищенню якості навчання, зростанню продуктивності наукової діяльності у вишах та її реструктуризації, є одним із головних джерел якісного перетворення вишів як економічних корпорацій, одним з очікуваних наслідків якого є визнання вітчизняних вишів на міжнародному ринку освітніх послуг.

Але інновації спроможні виконати цю роль у тому випадку, якщо мають відповідну державну підтримку та перебувають в економічній безпеці.

Щодо наявної та необхідної державної підтримки вітчизняних вишів вже сказано забагато. Така підтримка у тому вигляді, як має бути, явно недостатня. Хоча на перший погляд з точки зору фінансування державою освітньої системи все не так вже і погано: витрати на освіту у 2007-2014 рр. становили 6,2-7,4% ВВП, у 2015 р. - 5,8% ВВП [1], у 2016 р. – майже 6% ВВП [4]. При цьому державні витрати на вищу освіту в Україні становлять 1,1-1,4% ВВП, тоді як в інших розвинених країнах - близько 1% ВВП [4].

Більшу увагу слід приділити такій умові інновацій у вітчизняних ВНЗ як їхня економічна безпека. Якщо вітчизняні ВНЗ сприймати як економічні корпорації (а це так і є за умовчанням), то тоді інновації в їхній діяльності потребують такої умови. В умовах небезпек та готових до реалізації загроз розробляти та переходити на нові технології освітньої та наукової діяльності надзвичайно складно (хоча б тому, що сьогодні спостерігається помітний відтік талановитої молоді з вишів через низку вагомих причин).

Економічна безпека ВНЗ розглядається переважно з позицій ресурсного підходу, відповідно до якого ВНЗ перебуває в економічній безпеці, якщо його здатність продовжувати діяльність забезпечена

відповідними ресурсами (перш за все, фінансовими) [2]. Тоді логічно припустити, що такі умови інноваційної діяльності ВНЗ як державна підтримка та перебування в економічній безпеці тісно пов'язані.

Інновації у вишах в кожному з аспектів потребують значних фінансових ресурсів, зокрема на проведення експериментальних досліджень, створення промислових лабораторій, закупівлю необхідних матеріалів тощо. ВНЗ сьогодні не мають на це необхідних коштів.

60% державних видатків на вищу освіту припадають на оплату праці (у країнах, що є новими членами ЄС, ця частка становить 66%), 32% - на фінансування стипендій (у країнах ЄС - 17%) [4]. Інші видатки вітчизняних ВНЗ спрямовуються на оплату комунальних послуг.

Як бачимо, утворюється замкнене коло: щоб серйозно займатися інноваціями, необхідні фінансові ресурси, а щоб їх мати (додатково до державного фінансування) необхідно активно комерціалізувати інновації. До речі, щодо комерціалізації інновацій у вітчизняних ВНЗ немає відповідного досвіду, спеціально підготовлених фахівців, навичок тощо.

Для того, щоб значною мірою активізувалася інноваційна діяльність вітчизняних ВНЗ, можуть і мають залучатися суб'єкти господарювання. Але для цього держава має надати їм відповідні стимули, оскільки стимули, що є дієвими у розвинених країнах, в Україні поки ще неактуальні.

Отже, інноваційна діяльність вітчизняних ВНЗ (і створення інновацій у техніці, технологіях, нових матеріалах тощо, і створення нових засобів, технологій та форм навчання) вирішальною мірою залежить від їхньої економічної безпеки, рівень якої поки ще з позицій ресурсного підходу є вкрай низьким. Перебуваючи в економічній небезпеці, вітчизняні ВНЗ навряд чи активізуватиме інноваційну діяльність.

Література

1. Аналіз бюджетних запитів Міністерства науки та освіти : сайт. URL: <http://ces.org.ua/analiz-byudzhethoho-zapytu-mon/>
2. Козаченко Г. В., Тюленев Г. Д. Позиціонування вищого навчального закладу в експлейнарному базисі його економічної безпеки. Теоретичні та прикладні питання економіки. Зб. наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. Вип. 24. С. 108–113.
3. Краус Н. М. Інноваційна економіка: дефініція поняття та інституціональний базис розвитку. Вісник Мукачівського державного університету. 2015 : сайт. URL: <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/11/2-4-1-2015-6.pdf>

4. Освіта по-українськи: 129 мільярдів - марнотратство чи інвестиція? сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/02/15/620955/>

5. Підоричева І. Інноваційна економіка - це економіка нестандартних рішень : сайт. URL: <https://dt.ua/macrolevel/innovaciyna-ekonomika-ce-ekonomika-nestandardnih-rishen-.html>

ПЕРСПЕКТИВИ ПОШИРЕННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Д.М. Гладких, кандидат економічних наук
Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

Ключовим ризиком впровадження інформаційних технологій у фінансовій сфері є зникнення банківської системи у звичному вигляді через її неспроможність конкурувати з новими технологіями. Найбільш небезпечною для банків є технологія блокчейн. Її впровадження, зокрема, дозволяє Центробанку будь-якої країни відкривати персональні рахунки кожному мешканцю без допомоги комерційних банків. Уперше ця технологія була реалізована у біткоїні – найбільш популярній у світі криптовалюті. Інвестор може купити біткоїни чи альткоїни (інші криптовалюти), або сгенерувати їх у процесі майнінгу (виконання завдання по перевірці та здійсненню транзакцій за допомогою спеціалізованого устаткування – майнерів). За годину у світі "видобувається" 75 біткоїнів, за добу – 1,8 тис., за місяць – 54 тис. [1].

Біткоїн не прив'язаний до інших валют, а його цінність підкріплена виключно довірою власників. До 2011 р. його курс становив менше долара. Наприкінці 2013 р. біткоїн коштував 1,2 тис. дол. США [2]. У другій половині 2017 р. його курс досяг позначки \$20 тис., після чого впав до рівня \$3-14 тис., що надає підстави розглядати його як класичну "піраміду".

Курси різних криптовалют в режимі он-лайн можна відстежувати, зокрема, за допомогою ресурсу Coinmarketcap.com [3]. Капіталізація ринку криптовалют на початку 2017 р. становила лише \$17,5 млрд. [4], проте станом на 12.12.2017р. перевищила \$500 млрд. Лідерами за капіталізацією серед криптовалют станом на 15.01.2018 р. є: Bitcoin – \$231 млрд., Ethereum – \$129 млрд., Ripple – \$71 млрд., Bitcoin Cash – \$42 млрд.. Ринок генерації криптовалют розподілений наступним чином: Китай – 60%, США та Канада – 16%, Грузія – 6%, Європа – 5%, Ісландія – 4%, Індія – 3%, Росія – 2%, Австралія – 2%, Південна Америка – 2% [5].

Операції з криптовалютами дозволені у деяких країнах. Вони, як правило, розглядаються як товар або інвестиційний актив. В інших країнах біткоїн визнають розрахунковою грошовою одиницею. Наприклад, законодавство ЄС класифікує біткоїн як цифрове представлення вартості, не підтвержене центральним банком і не прив'язане до валютних курсів, яке може використовуватися як засіб обміну для покупки товарів і послуг, їх передачі та зберігання. При цьому операції з біткоїнами звільняються від податку на додану вартість. В Ізраїлі біткоїн не підпадає під юридичне визначення валюти ані як фінансове забезпечення, ані як оподатковуваний актив. Щоразу, коли біткоїн продається, продавець повинен сплатити податок на приріст капіталу. Народний банк Китаю вважає біткоїн віртуальним товаром, а не валютою, і його продаж може обкладатися ПДВ. В Австралії біткоїн розглядається як власність, а транзакції з ним – як бартер. У Канаді біткоїн визначається як нематеріальний актив, а транзакції з ним – також як бартер.

Отже, у різних країнах біткоїн класифікують по-різному – як віртуальну валюту, грошовий сурогат, нематеріальну цінність, віртуальний товар тощо. Натомість НБУ не підтримує жодне з наведених визначень [6].

Перше повноцінне роз'яснення щодо статусу біткоїна НБУ зробив ще у 2014 р. Воно зводилось надано у [7] і зберігає свою актуальність до сьогодні:

гривня є єдиним законним платіжним засобом, однією з функцій НБУ є монопольне здійснення емісії та організація грошового обігу; випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються;

НБУ розглядає Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватись в Україні як засіб платежу, оскільки це суперечить нормам чинного законодавства;

при використанні Bitcoin є підвищений ризик, пов'язаний із цією послугою, операцією або каналом постачання, зокрема анонімність та децентралізованість операції;

міжнародне поширення таких платежів робить цю категорію послуг привабливою для протиправних дій, у тому числі відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму;

всі ризики за використання в розрахунках Bitcoin несе учасник розрахунків за ними, НБУ не відповідає за можливі втрати.

Отже, в Україні біткоїн та інші криптовалюти досі не мають визначеного правового статусу, що і є основним чинником, який обмежує їх активне розповсюдження та розвиток відповідної інфраструктури.

Висновки.

1. Ключовим ризиком впровадження ІТ-технологій у фінансовій сфері є можливе фізичне зникнення банківської системи в класичному розумінні. Найбільш потенційно небезпечною для класичних банків є технологія блокчейн.

2. Динаміка курсу біткоїна надає підстави розглядати його у першу чергу як класичну "піраміду". Саме як "піраміду" ринок криптовалют також характеризує те, що їх курс не забезпечений нічим, окрім збільшення кількості інвесторів.

3. В Україні біткоїн та інші криптовалюти досі не мають визначеного правового статусу, що і є основним чинником, який обмежує їх активне розповсюдження та розвиток відповідної інфраструктури

4. З метою державного контролю вже фактично працюючого в Україні "сірого" ринку криптовалют необхідні заходи, спрямовані на його легалізацію та впорядкування, зокрема:

на рівні Верховної Ради України: внесення змін у чинне законодавство у сфері банківської діяльності та грошового обігу, а саме у Закони України "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" тощо;

на рівні Національного банку України та Кабінету Міністрів України: формування відповідної нормативно-правової бази, що має конкретизувати законодавчі зміни, прийняті Верховною Радою України (постанови, накази, рішення тощо); формування відповідного інституційного (нові підрозділи у штаті НБУ та/або КМУ) та кадрового забезпечення майбутньої системи державного контролю за ринком криптовалют.

Література

1. О май майнинг: кто заразил Россию и Путина блокчейном : сайт. URL:

http://www.rbc.ru/technology_and_media/10/08/2017/5989a5ec9a79474d57d0d897?from=center_1

2. Биткоин разделился на два: что будет с рынком крипто валют : сайт. URL: <https://ria.ru/economy/20170802/1499647252.html>

3. Cryptocurrency Market Capitalizations : сайт. URL: <https://coinmarketcap.com>

4. Что бы это ни было, надувается оно очень быстро : сайт. URL <http://expert.ru/2017/08/10/lopnet-li-puzыр-bitkojna>

5. В правительстве обсудили места размещения центров по добычке криптовалюты : сайт. URL: http://www.rbc.ru/technology_and_media/10/08/2017/598ad1909a79476bbc6c5f96

6. Коментар заступника Голови НБУ Олега Чурія щодо статусу Bitcoin в Україні : сайт. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53411806&cat_id=55838

7. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin : сайт. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11879608

ПРОБЛЕМЫ И ПРИНЦИПЫ ИНВЕСТИРОВАНИЯ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Е.В. Никишин, кандидат экономических наук
Университет экономики и права "КРОК", м. Киев

Начало процессов приватизации в сфере АПК характеризовалось ускоренным накоплением частного капитала, сокращением основных и оборотных средств предприятий, нарастанием различных кризисных явлений. Это предопределило спад инвестиций как в предприятия производства, так и в смежные отрасли и в социальную сферу АПК. Снижение качества и уровня управления привело к появлению малоэффективных инвестиционных проектов с длительным сроком окупаемости в условиях неопределенности и высоких рисков.

Проблемами инвестирования в АПК являются:

неготовность предприятий АПК к целевому освоению инвестиций (недостатки управления являются неопределенность процессов принятия решений, отсутствие полномочий и должностных компетенций руководителей, а также информации о состоянии финансовой и инвестиционной деятельности);

нежелание инвесторов вкладывать капитал в предприятия с несовершенной структурой организации и проблемными активами в условиях высоких рисков и проблем их оценки;

перетекание инвестиций в сферы обращения и финансов, обусловленные высокими темпами их роста.

Системный характер проблем требуют концентрации усилий на структурных, производственных и инфраструктурных преобразованиях с условием внутреннего самоинвестирования. Система комплексного планирования и управления инвестициями предполагает выполнение следующих задач:

анализ связей и состояния взаимоотношений с внешней средой;
анализ структуры, координация структурных подразделений;

разработка стратегии инвестиционного развития и оценка рисков;
определение необходимых ресурсов для реализации стратегии инвестиционного развития;

концентрация ресурсов предприятия на выполнении инвестиционных задач в соответствии со стратегией развития.

Стратегия развития - это последовательность действий по анализу текущего состояния системы и его причин, определение перспектив развития и сети мероприятий по достижению поставленных целей. На этапе развития проводят мобилизацию внутренних ресурсов, которая проходит в рамках осуществления мер оперативной реструктуризации для решения задач оптимизации капитала и активов; повышение уровня подготовки персонала и эффективности работы путем ликвидации излишних и создания новых подразделений в соответствии со стратегией.

Следующим этапом является стратегическая реструктуризация, направленная на долговременную конкурентоспособность продукции и требующая привлечения внешних инвестиций. На этом этапе активизации инвестиций в предприятия АПК препятствуют:

сосредоточение основных прав собственности в одних руках;
концентрация капитала предприятий АПК у юридических лиц;
подчиненность предприятий АПК интересам фирм-посредников.

При инвестировании таких предприятий "инвестор ... разрушает целостность прав собственника и теряет контроль над своими вложениями" [1, с. 265], что приводит к краткосрочности вложений инвестора и разрушает стратегию развития.

Для установления права распоряжения объектом инвестиций, контроля эффективности и надежности вложений необходима реорганизация и получение прав управления и контроля объектом инвестиций на основе кооперации совместной деятельности. На этом этапе проводится:

организационно-правовая реструктуризация путем корпоратизации деятельности на основе кооперативов. Инвестор включается в состав кооператива путем образования корпоративного объединения;

управленческая реструктуризация с подготовкой персонала;
техническая реструктуризация с достижением передового технического уровня по отрасли;

экономическая реструктуризация с достижением рентабельности производства выше средней по отрасли.

Кооператив представляет собой внутреннюю организацию, которая развивается по собственным законам и определяет свое содержание в интеграции со производственно-технологическими и финансовыми связями [2, с. 11]. Выбор кооператива как организационно-экономической

структуры обусловлен требованиями законов теории систем и их свойств: когерентности поведения и стационарности состояния системы. Эти свойства структуры определяют организационную простоту отношений, которая сравнительно легко подлежит контролю и прогнозированию. Важным обстоятельством является то, что структура кооператива и объединения соответствует структуре входящих предприятий. Это определяет общность свойств, самоорганизацию и самовоспроизведение, гарантирует устойчивость объединения.

Контроль инвестора в корпоративном объединении кооперативов должен распространяться на использование ресурсов и всей создаваемой логистической сети. Кооперация в этом случае является оптимальной системой управления, поскольку:

позволяет создавать собственную логистическую цепочку, которая работает бесприбыльно [3];

контроль качества продукции и деятельности осуществляется во всех узлах производственной и логистической сети;

участники кооперации заинтересованы в получении и распределении дохода между всеми участниками объединения;

образование кооперативных логистических сетей до конечного потребителя позволяет избавиться от диктата фирм-посредников.

После объединения интересов стратегия развития дополняется стратегией деятельности, которая устанавливает последовательность действий для достижения нового состояния системы с обеспечением каждого этапа всеми необходимыми ресурсами. Стратегия основана на прозрачности для инвестора финансовой деятельности, его доступа к управлению и контролю, его влиянием на кадровую и нормативную базу объединения, внедрении необходимых инновационных процессов, осуществлении контроля стратегии деятельности. Эффективность реализации стратегии зависит от системы управления предприятием и контроля распределения инвестируемых ресурсов при условии соответствии структуры системы потокам материальных ресурсов, энергии и информации. При отсутствии такого соответствия вкладывать инвестиции в систему нецелесообразно, поскольку значение имеет не интенсивность потоков, а соответствие их структуре системы.

Вывод: проблемы инвестирования требуют концентрации усилий на структурных, производственных и инфраструктурных преобразованиях с организацией структуры инвестируемого корпоративного объединения кооператива как оптимальной организационно-экономической формы предприятий АПК, созданной в соответствии со структурой потоков материалов, энергии и информации на основе законов теории систем.

Литература

1. Харитонов А. В., Шамин А. Е. Проблемы развития инвестиционной деятельности в России : сайт. URL: [http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/99990193_West_econ_finans_2002_1\(4\)/B_4-2.pdf](http://www.unn.ru/pages/vestniki_journals/99990193_West_econ_finans_2002_1(4)/B_4-2.pdf)
2. Федулова Л. І. Інтеграційні процеси корпоративних структур: можливості для інноваційного розвитку економіки. Економіка і становлення нової системи господарювання. 2007. С. 9-31
3. Новиков Г. Кооперативи дозволять економічно вижити господарствам : сайт. URL: <http://agrokraia.com.ua/agropolicy/172-gennadij-novikov-kooperativi-dozvoljat-ekonmichn-vizhiti-gospodarstvam.html>

КОРПОРАТИВНА БЕЗПЕКА: АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

І.А. Булкіна, кандидат економічних наук

А.Ю. Кріпкий, аспірант

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків

Сьогодні підприємства корпоративної форми власності є достатньо активними учасниками ринкових відносин. Охоплюючи усі сфери господарської діяльності, такі структури посідають важливе місце у системі економічної безпеки країни.

З розвитком економіки відбуваються значні зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі функціонування корпоративних підприємств, які носять дестабілізуючий характер: спостерігається зменшення фінансової стійкості більшості корпорацій, спад обсягів виробництва, збільшення питомої ваги збиткових підприємств, зростання кількості банкрутств, знижується рівень їх корпоративної безпеки, що в подальшому може призвести до втрати економічної самостійності. З огляду на це, питання забезпечення корпоративної безпеки в умовах українських реалій є достатньо актуальними [2].

Ряд вчених розглядають корпоративну безпеку як систему заходів, що захищають організацію від будь-яких агресивних впливів, що створюють платформу для прийняття компанією важливих управлінських рішень, пов'язаних з новими партнерами чи проектами, що забезпечують керівництво конфіденційною інформацією, які формують процеси управління таким чином, щоб повністю захиститися від витоку інформації, забезпечуючи, таким чином, безпечний розвиток компанії.

Значний внесок до теоретичного доробку теорії безпекології належить науці про управління. Розуміння законів розвитку організації формує базу для вивчення управління. Це дає можливість глибше аналізувати закономірності та принципи досягнення і підтримки корпоративної безпеки організації, з'ясувати найбільш доцільні способи забезпечення ефективності її елементів і взаємозв'язків тощо [3].

Корпоративна безпека постає як динамічний феномен, нерозривно пов'язаний з актуальним станом організації. Тому важливо розуміти, який етап життєвого циклу і який стан організації визначає закономірності забезпечення корпоративної безпеки. Дослідження у цьому напрямку тільки починають набирати популярність в наукових колах.

Будь-яке суспільство, будь-яка організація існує як соціальна цілісність. Однак відсутність стратегічного корпоративного мислення у топ-менеджменту компанії призводить до коливань системи організації. Стратегічне корпоративне мислення можна розглядати як систему або процес моделювання багатовимірної просторово-часової, соціально-психологічної та комплексно-динамічної ефективності організації [1]. Однак взаємозв'язок такого мислення керівників і персоналу організації з питаннями корпоративної безпеки досліджений лише побічно.

Серед соціально-психологічних категорій, що зумовлюють прояви феномена корпоративної безпеки, можна виділити корпоративні цінності, корпоративну культуру та корпоративну свідомість. Корпоративні цінності є ядром корпоративної культури. Вони виступають соціально-психологічним гарантом корпоративної безпеки.

Дослідження в рамках психології особистості також мають велике значення для вивчення феномена корпоративної безпеки організації. Так, цікавою є ідея інкорпорування людини в організацію, ідентифікації з її корпоративними цінностями і культурою. Логічно припустити, що в цьому випадку корпоративна безпека як феномен виявиться більш стійкою і стабільною, що виявляє перспективний напрямок подальших досліджень.

Значний внесок в розвиток теорії корпоративної безпеки зроблено на основі міждисциплінарного підходу (психології праці і професійного розвитку). Професійна придатність та професійні інтереси людини в контексті сфери його діяльності необхідні для аналізу феномена корпоративної безпеки, тому що саме вони лежать в основі мотивації людини до роботи в даній організації і зумовлюють довіру до організації, прихильність і лояльність їй.

Таким чином, можна зробити висновок, що забезпечення корпоративної безпеки наразі є актуальними. В теорії безпекології є значні доробки з цих питань, однак в той же час є низка аспектів, які до сих пір не отримали належного висвітлення в літературі, що підвищує актуальність

та доцільність досліджень у цьому напрямі.

Література

1. Минцберг Г., Куинн Дж., Гошал С. Стратегический процесс; СПб.: 2001. 688 с.

2. Оболонский Ю. В., Оболонская Н. Ю. Исследование феномена корпоративной безопасности организации. Экономические отношения. 2015. Т. 5. № 4. С. 74-94.

3. Рудковський О. В. Корпоративна безпека організації як система ефективного захисту. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2014. Випуск 25. С. 19–22.

ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНИЙ МЕХАНІЗМ В АГРОВИРОБНИЦТВІ

С.О. Бойко, кандидат економічних наук, докторант

ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку НАН України», м. Київ

Е.М. Казарян, магістрант

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

Постійно зростаюча потреба в продуктивному та сталому екологічно безпечному та збалансованому сільському господарстві спричиняє необхідність запровадження нового бачення розвитку аграрного природогосподарювання і, зокрема, землегосподарювання на засадах ресурсозбереження та зменшення його ризикованості. Ця позиція потребує розуміння екологічних засад землегосподарювання, а також формування екологобезпечного механізму екосистемного управління аграрним підприємством.

В Україні настав час для формування нового екологобезпечного господарського мислення, яке ґрунтується на гармонійному поєднанні екологічних пріоритетів аграрного виробництва з економікою, тобто переходу системи еколого-економічного використання земель на засади екологобезпечного розвитку. Безумовно, такий перехід спонукатиме до структурної перебудови всієї системи землеробства та потребуватиме здійснення комплексу заходів на національному рівні. Проте такі еколого-економічні зусилля будуть виправданими, оскільки сприятимуть підвищенню продуктивності землеробства.

Екологізація аграрного природогосподарювання (землегосподарювання) є об'єктивно зумовленим процесом, спрямованим на більш раціональне використання агроприродних ресурсів шляхом

зменшення негативного впливу аграрного виробництва на довкілля та уникнення порушень екологічної рівноваги на основі екологізації відтворювальних процесів. Основною метою екологізації аграрного природогосподарювання є вирішення еколого-економічних протиріч взаємодії суспільства та природи шляхом трансформації існуючого технологічного способу агровиробництва у напрямку максимізації виходу високоякісної та екологічно чистої аграрної продукції одночасно зі збереженням довкілля. При цьому екологізація аграрного виробництва, охорона навколишнього агроприродного середовища мають розглядатися не окремою ізольованою сферою діяльності, а бути складовою частиною комплексного механізму агрогосподарювання [1].

Наразі держава має обмежений вплив на процеси екологізації виробництва, особливо на підприємствах приватної форми власності. Тому необхідно сформувані нові інституційні підходи щодо забезпечення екологобезпечного виробництва і широкого використання ринкових стимулів природоохоронної діяльності сільськогосподарських підприємств, які б діяли незалежно від їхньої форми власності та підпорядкованості. Для реалізації природоохоронної стратегії сільськогосподарського виробництва необхідно реформувати систему господарських мотивацій, змінити систему прийняття господарських рішень на рівні підприємства, системи управління соціально-економічним розвитком регіону та країни, органічною складовою якого є інституціональний механізм екологічної безпеки [2].

Екологобезпечне землекористування передбачає відновлення якості земельних ресурсів, залучених до процесу виробництва, через дотримання сівозмін, застосування зелених добрив та методів біологічного знищення шкідників, технологій обробітку ґрунту, спрямованих на мінімальне втручання, зниження ущільненості ґрунтів, а також зменшення забруднення водойм і атмосферного повітря. Для цього слід обмежити застосування синтетичних агрохімікатів, зберегти локальне біорізноманіття, заборонивши застосовувати генетично модифіковані організми. Економічний ефект гарантований готовністю споживачів сплачувати більшу ціну за продукцію органічного виробництва, а також завдяки зменшенню вартості матеріальних ресурсів (агрохімікатів та паливно-мастильних матеріалів на 30–97%) [3].

Екологобезпечне й економічно ефективне сільськогосподарське землекористування потребує організаційно-структурної перебудови всього аграрного сектора економіки країни.

Усі економічні важелі, що формують механізм забезпечення екологічно зорієнтованого аграрного виробництва, поділяються на три групи:

субсидії, компенсації;
економічні санкції;
ринкові регулятори.

Підвищення екологічної та економічної ефективності використання земельних ресурсів у нових умовах господарювання має спиратися на еколого-економічний механізм управління землекористуванням, що передбачає збереження природоохоронної та відтворювальної функцій земельних ресурсів. Використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських угідь слід розглядати як установлення таких напрямів використання земельних площ, за яких основну продуктивну функцію виконуватимуть найбільш родючі та придатні для органічного виробництва землі, а землі середньої та гіршої якості будуть залучатися до інтенсивного використання лише за необхідності, що визначатиметься ринковою кон'юнктурою [4].

З метою формування екологобезпечного механізму агровиробництва вже сьогодні мають бути створені необхідні передумови функціонування інституціонального механізму: державна підтримка виробників екологічної сільськогосподарської продукції, нормативне та інформаційне забезпечення формування ринкових структур та відповідного господарського механізму. При цьому ефективність державної підтримки може бути досягнута лише у разі реалізації перших двох позицій і розробки спеціальних державних і регіональних програм з цього питання.

Література

1. Мішенін Є. В., Ярова І. Є., Дутченко О. М. Еколого-економічна безпека аграрного землегосподарювання: концептуальні орієнтири та організаційні механізми : сайт. URL: http://natureus.org.ua/repec/archive/2_2017/28.pdf
2. Хорішко І. В. Формування інституційного механізму екологобезпечного агровиробництва. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2015. Вип. 14. Ч. 4. С. 59-63.
3. Юрченко А. Д., Греков Л. Д., Мірошніченко А. М., Кузьмін А. В. Сучасна земельна політика України. Київ, 2009. 260 с.

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОСНОВНА УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Я.Ю. Білоус, аспірант

Луганська філія Інституту економіко-правових досліджень
НАН України, м. Київ

Умови сталого розвитку держави можна створити завдяки забезпеченню її економічної безпеки. Саме тому сьогодні гостро постала проблема створення інституцій та механізмів забезпечення економічної безпеки держави. Світовий досвід показує, що стабільний розвиток економіки і суспільства можливий, якщо визначальною передумовою є високий рівень економічної безпеки країни, що також може виступити гарантією її незалежності.

З позиції системного підходу безпека національної економіки є складною ієрархічною системою, елементи якої забезпечують захищеність життєво важливих інтересів на різних рівнях управління – від держави, регіону, галузі економіки до підприємства та особи.

З початком активного проведення реформи децентралізації в Україні вагомого значення набувають регіони, регіональний розвиток, забезпечення економічної безпеки регіонів, оскільки процес децентралізації передбачає передачу повноважень на місця. Саме регіонам надається провідна роль в формуванні економіки держави, що зумовлює необхідність дослідження економічної безпеки на регіональному рівні.

В. Геєць, М. Кизим розглядають економічну безпеку регіону з двох позицій: як частину національної економіки для центральних загальнодержавних органів управління та як відносно самостійну систему для регіональних органів управління [1].

В Україні відсутня визначена на законодавчому рівні структура економічної безпеки регіону, тому сьогодні важливо не тільки дослідити поняття економічної безпеки регіону, а й найвпливовіші чинники та взаємозв'язок окремих складників системи економічної безпеки регіону, сукупність умов та чинників, які забезпечують стійкість та стабільність розвитку економіки регіону.

Економічна безпека регіону як самостійна економічна система забезпечує прогресивний розвиток регіону в умовах дестабілізуючого впливу різного виду загроз. У системі забезпечення економічної безпеки регіону важливу роль відіграють об'єднані територіальні громади (ОТГ) як найважливіші її елементи. З прийняттям закону "Про добровільне об'єднання територіальних громад" [2] майже вся увага науковців та

провідних економістів зосередилась на процесі об'єднання громад та формуванні їхньої фінансової спроможності.

Основою даної реформи стала фінансова децентралізація, яка в даному аспекті передбачає розподіл функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності між центральним та місцевими рівнями управління, в результаті чого відбувається не тільки підвищення ефективності управління бюджетними коштами на місцях, а й зменшення впливу центру на розвиток регіонів і регіональної економіки [3]. В цілому фінансова децентралізація покликана зміцнити спроможність територіальних громад, підвищити рівень економічної безпеки та соціально-економічного розвитку регіонів. Фінансова децентралізація передбачає передачу органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і стабільних джерел доходів для їх реалізації; стимулювання територіальних громад до об'єднання та переходу на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом з відповідним ресурсним забезпеченням на рівні міст обласного значення, запровадження правових засад формування спроможних територіальних громад шляхом підвищення їх фінансової та економічної спроможності тощо.

Процеси добровільного об'єднання територіальних громад вплинули на показники соціально-економічного розвитку регіонів. У тих областях, де порівняно з 2015 роком пришвидшився процес створення об'єднаних територіальних громад, де громади навіть формально не об'єднались, розвернулися на повну потужність, показники соціально-економічного-розвитку поліпшилися. Поліпшення відбулось в основному за рахунок збільшення надходжень до місцевих бюджетів з ПДФО, місцевого акцизу та податку на майно [4].

Внаслідок фінансової децентралізації значний фінансовий ресурс отримали бюджети міст обласного значення. Так, наприклад, в Луганській області за 2016 рік надходження власних доходів місцевих бюджетів області (без урахування міжбюджетних трансфертів) зросли у 1,4 рази (на 0,6 млрд. грн.) порівняно з 2015 роком (з 1,4 млрд. грн. до 2,0 млрд. грн.). За 2017 рік надходження власних доходів місцевих бюджетів області зросли на 2,2 млрд. грн. до 2,9 млрд. грн. [5].

Збільшення надходжень до місцевих бюджетів області спричинено збільшенням кількості об'єднаних територіальних громад протягом 2015-2017 рр., оскільки законодавством запроваджено механізм, за якого більша частина податків залишається на місцях у бюджеті громади. Таким чином, основною умовою економічної безпеки регіону є забезпечення фінансової спроможності ОТГ.

Виходячи з фінансових ресурсів, ОТГ вже на початку бюджетного року змогли запланувати у відповідних бюджетах кошти на видатки

розвитку (капітальні видатки) у загальній сумі 149 млн. грн., у тому числі на ремонт доріг, будівництво, благоустрій територій та житлово-комунальне господарство – 93 млн. грн., ремонт та реконструкцію закладів соціально-культурної сфери – 31 млн. грн. [6].

Ефективне впровадження реформи децентралізації та утворення ОТГ має підвищити рівень економічної безпеки та соціально-економічного розвитку регіонів. Регіони, які успішно впроваджують цю реформу, мають стати більш конкурентоздатними.

На шляху до нової соціально-економічної моделі суспільства державою змінено парадигму забезпечення її економічної безпеки, через що на регіональному рівні з'явилась необхідність формувати власну концепцію та стратегію забезпечення економічної безпеки регіону. Забезпечення фінансової спроможності ОТГ має стати основною умовою досягнення економічної безпеки регіону, що забезпечить соціально-економічну та суспільно-політичну стабільність, належний рівень та якість життя населення.

Література

1. Гесць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки : монографія. Харків, 2006. 240 с.

2. Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад". Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 13. ст. 91 : сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

3. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2006 : монографія / за ред. О. С. Власюка. Київ, 2006. 399 с.

4. Слобожан О. Области, де відбувається активне створення ОТГ, покращили показники розвитку регіональних економік : сайт URL: <https://voxconnector.org/oblasti-de-vidbuvayetsya-aktivne-stvorenniya-otg-pokrashhili-pokazniki-rozvitku-regionalnix-ekonomik/>.

5. Довідка про виконання місцевих бюджетів за доходами станом на 01.12.2016 та 01.12.2017 (без урахування міжбюджетних трансфертів). Державна казначейська служба України : сайт. URL: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category?cat_id=23596&page=2.

6. Місцеві бюджети 159 об'єднаних територіальних громад. Перше півріччя 2016 року: фінансово-аналітичні матеріали : сайт. URL: http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Monitoriing_OTG.pdf.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ГАРАНТУВАННЯ

С. М. Шинкар, здобувач

Українська академія друкарства, м. Львів

Поточна ситуація для розвитку вітчизняних підприємств характеризується:

критично високою невизначеністю зміни умов господарювання через нестабільність національної економіки та неритмічність трансформаційних процесів;

наслідками політичної, соціальної, фінансової та військової нестабільності;

недостатнім рівнем захисту конкурентних позицій зі сторони центральної та місцевої влади у боротьбі з іноземними товаровиробниками на вітчизняних ринках;

зловживаннями чиновників та злочинними діями кримінальних угруповань при започаткуванні та провадженні підприємницької діяльності;

складністю залучення фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів та виходу на зовнішні ринки з конкурентною продукцією;

зростаючими проблемами в сфері підбору, навчання та мотивування персоналу внаслідок демографічної кризи та високих темпів трудової міграції.

За таких умов проблема забезпечення необхідного для ефективного функціонування та сталого розвитку рівня економічної безпеки стає пріоритетною для вирішення, зокрема і шляхом формування необхідного теоретичного підґрунтя.

На нашу думку, безпека соціально-економічної системи, якою є і кожне промислове підприємство, може бути досягнутою завдяки:

захисту у конкретний момент часу;

формуванню безпечних умов розвитку;

забезпеченню ефективного функціонування з можливістю досягнення ключових інтересів.

Звідси випливає, що безпеку потрібно трактувати як динамічну категорію, яка передбачає та потребує здійснення певних заходів, тобто заходів з її гарантування. Відтак ми б хотіли сконцентрувати увагу не на самій безпеці, а на можливих першопричинах зміни її рівня, тобто трактуванні поняття «небезпека» та його форм реалізації.

Ретельне вивчення наукового доробку вчених, праці яких пов'язані із вирішенням проблеми забезпечення безпеки, дозволили виявити, що науковці небезпеку подають як певну ймовірність або ж реальність дій з негативними наслідками, але стосовно протилежності до безпеки вони одноставні. Зроблене узагальнення підштовхує до визначення природи змін у середовищі функціонування, які можуть мати негативний вплив на функціонування та розвиток промислового підприємства. Проведений огляд літератури дозволив виявити, що ознаками такого впливу можуть бути "виклики", "ризик" та "загрози", ключові параметри яких охарактеризовано у табл. 1.

Таблиця 1

Детермінанти зміни рівня безпеки соціально-економічної системи

Параметри	Виклик	Ризик	Загроза
За причинами виникнення	для поодиноких дестабілізуючих чинників	усвідомлена дія, яка може бути прогнозованою і керованою	для значної кількості дестабілізуючих чинників
За місце виникнення	зовнішні та внутрішні	внутрішні та пов'язані із прийняттям рішень менеджерами підприємства	зовнішні та внутрішні
За тривалістю впливу	постійні	з моменту розроблення та до завершення реалізації певного управлінського рішення	як результат ігнорування суб'єктами безпеки викликів, негативний наслідок реалізації ризику і до моменту руйнування системи
За впливом на рівень безпеки	не є небезпечним	може спричинити зниження безпеки в наслідок негативних результатів	завжди спричиняє зниження рівня безпеки
За можливість управління суб'єктами безпеки	некерований	керований	некерована
За можливість оцінки	складність оцінювання в наслідок відсутності реального впливу	вимірювальна величина	характерна суб'єктивність оцінки
За характером впливу на стан системи	не спричиняє зміну рівня стійкості, стабільності та здатності розвиватися	можливе зниження стійкості, стабільності та здатності до розвитку	втрата стійкості, стабільності та здатності до розвитку
За впливом на досягнення інтересів	нульовий	ускладнює	унеможливіє
За наслідками впливу	нульовий	позитивний, негативний та нульовий	негативний
За формами небезпеки	ймовірна	можлива	реальна

Виходячи з позицій, що небезпека є протилежністю безпеки, можна визначити, що причинами зменшення безпеки виступають виклики, ризики та загрози, і встановити такий взаємозв'язок між ними:

зростання небезпеки може бути спричинено ігноруванням суб'єктами безпеки зовнішніх та внутрішніх викликів, що призводить до появи загроз. Саме загрози негативно впливають на стійкість стабільність та здатність певної системи розвиватися;

на зниження рівня безпеки впливають і негативні результати реалізації ризиків, які також спричиняють виникнення загроз.

Узагальнюючи, доцільно ще раз підкреслити, що безпека виступає як статична, так і як динамічна категорія. Відтак її досягнення вимагає здійснення певної сукупності взаємопов'язаних заходів, реалізація яких спрямована на протидію та зменшенню негативного впливу викликів, ризиків та загроз.

Враховуючи, що джерелом зростання рівня небезпеки через виникнення та реалізацію викликів, ризиків та загроз є як зовнішнє середовище, так і внутрішні неконтрольовані процеси, вважаємо за доцільне в подальшому приділити увагу розробленню організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою промислових підприємств.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ

В.В. Біліченко, *старший викладач*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Наша держава перебуває на шляху економічних змін, зміст яких перебуває у секторі публічних адміністративних процедур та фінансів, у поступовому переході до відповідних світових стандартів.

Економічна безпека є складовою частиною національної економіки. Формування економічної безпеки в умовах демократичних погоджень має свою основну суспільну згоду щодо її стратегічних напрямків і пріоритетів та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

Економічна безпека є провідною складовою національної безпеки. Вона відображає причинно-наслідковий зв'язок між економічною могутністю країни, її воєнно-економічним потенціалом та національною безпекою. В нашій країні питання економічної безпеки держави є гострим.

Щодня розглядають різні шляхи вирішення наявних проблем. У 2017 р. почали відновлюватись в університетах внутрішніх справ факультети економіко-правової безпеки, випускники яких будуть боротися вирішувати проблеми економічної безпеки країни.

Показники економічної безпеки - це найбільш значущі параметри, що дають загальне уявлення про стан економічної системи в цілому, її стійкості і мобільності: зростання ВВП, рівень і якість життя більшості населення, темпи інфляції, рівень безробіття, структура економіки, майнове розшарування населення, криміналізація економіки, стан технічної бази господарства, витрати на науково-дослідні роботи, конкурентоспроможність, імпортна залежність, відкритість економіки, внутрішній і зовнішній борг держави.

Значний вплив на рівень економічної безпеки у державі відіграли події 2014- 2015 рр., військові дії на сході України тривають.

Економічна безпека України знаходиться на незадовільному рівні, але є певні підстави сподіватися на його підвищення: зламається система попередніх років, буде зведено до мінімуму корупцію. У цьому також відіграє значну роль і досвід іноземних країн, де рівень економічної безпеки значно вище.

Література

1. Закон України "Про Державний бюджет України на 2017 рік". Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. №3. ст.31.
2. Економіка, менеджмент та фінанси: аналіз тенденцій та перспектив розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції 27-28 листопада 2015 р. У 3-х частинах. Ч. 3. К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. 120 с.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

П.В. Бородай, магістрант

Н.О. Мельніченко, магістрант

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Для кожної країни світу питання економічної безпеки є досить актуальним, а для України зараз особливо, адже на економічну безпеку держави впливає велика різноманітність внутрішніх та зовнішніх факторів (слабкість правового поля в сфері регулювання правовідносин в бізнесі, що не створило передумов для його успішного розвитку; діяльність

держави не завжди спрямована на розв'язання питань в сфері правового захисту суб'єктів підприємницької діяльності; інвестиційна привабливість держави, розвиток структури зовнішньоекономічних зв'язків, рівень прозорості проведення зовнішньоекономічних операцій, міжнародний імідж держави та ін. залишаються незадовільними). Економічна безпека країни визначає її розвиток. Але без забезпечення фінансової безпеки в країні складно вирішити питання економічної безпеки загалом в період фінансової нестабільності. Адже фінансова безпека є основним компонентом економічної безпеки. З позиції багатостороннього підходу, фінансова безпека - це багаторівнева система, яку утворює низка підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку.

Фінансова безпека держави формується під впливом таких чинників:

- стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів;

- гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі;

- готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів;

- підтримка соціально-політичної стабільності суспільства;

- формування економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів і успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [1].

Концептуальні засади фінансової безпеки визначає система поглядів на те, якою повинна бути фінансова захищеність держави і за допомогою яких інструментів та засобів можна досягти її стабільності. Концепція фінансової безпеки як основної складової економічної безпеки є важливою та значимою у досягненні економічної безпеки держави в цілому. До концепції фінансової безпеки мають входити чіткі пріоритетні цілі і завдання забезпечення безпеки, а також шляхи та методи їх досягнення.

До факторів, які визначають фінансову безпеку відносять:

- політичний клімат. Нестабільність політичного клімату впливає на інвестиційну привабливість держави і на обмеження надходження капіталовкладень та інвестицій в цілому;

- рівень фінансової незалежності (розмір фінансової допомоги урядів інших країн та міжнародних фінансових інституцій);

- рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери;

характер грошово-кредитної політики держави, яка впливає на розмір пропозиції грошей в країні та рівень попиту на них [1].

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку. Фінансова безпека держави включає такі складові: бюджетну, податкову, боргову, фінансову, валютну, грошово-кредитну, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку та безпеку банківської системи [2, с. 175].

Бюджетна безпека - це спроможність бюджетної системи забезпечити платоспроможність держави під час збалансування доходів і видатків та ефективне використання бюджетних коштів у процесі виконання функцій державного регулювання економічного розвитку, реалізації соціальної політики, а також утримання органів державного управління, забезпечення національної безпеки й оборони [3].

Податкова безпека держави визначається ефективністю податкової політики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави та індивідуальні й корпоративні інтереси платників податків.

Боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [4].

Фінансову безпеку банківської системи в цілому та її окремих складових розглядають у двох аспектах:

з точки зору фінансових наслідків для країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів;

з точки зору недопущення та відвернення реальних і потенційних загроз фінансовому стану усєї банківської системи країни, Національного банку України та банківським установам [5].

Валютна безпека держави – це:

ступінь забезпеченості держави валютними коштами, достатніми для додержання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці;

стан курсоутворення, який максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках і створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи [3].

Грошово-кредитна безпека - це такий стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення [4].

Під інвестиційною безпекою розуміють досягнення такого рівня інвестицій, що дозволяє задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу [4].

Фінансова безпека фондового ринку - це оптимальний обсяг його капіталізації (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави в цілому [1].

Отже, важливою умовою функціонування держави є її економічна безпека.

Механізм забезпечення фінансової безпеки має базуватися на основі відповідних наукових теорій, методів, концепцій, стратегій і тактик акцептованих в даній країні.

Фінансова безпека забезпечується шляхом проведення раціональної та виваженої фінансової політики.

Література

1. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. Економічний форум. 2012. №3. С. 14-18.
2. Фінанси : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ, 2012. 687 с.
3. Шолохова Е. В. Финансовая безопасность в современных условиях : сайт. URL: <http://www.rae.ru/forum2012/21/662>
4. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру Економічне прогнозування. 2006. №1. С. 7-32
5. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р.

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Н.В. Шупрудько, аспірант

Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України,
м. Львів

Більшість наукових підходів до пояснення економічного зростання, до недавнього часу, або зовсім не брали до уваги існування інституційних чинників, або мали на увазі їх наявність, однак не аналізували докладно їх роль. Інтерес до інституціоналізму викликаний спробою перебороти обмеженість ряду передумов, характерних для ортодоксального “економіксу” (аксіома повної раціональності, абсолютної інформованості, досконалої конкуренції, встановлення рівноваги лише за допомогою цінового механізму тощо), і розглянути сучасні економічні, соціальні і політичні процеси комплексно, всебічно та спробою проаналізувати явища, що виникли в епоху науково-технічної революції, застосування до яких традиційних методів дослідження не давало бажаного результату [1]. Об’єктивна потреба у здійсненні аналізу інституційного середовища в Україні і його впливу на ефективність функціонування фіскального інструментарію держави, обумовлена тим, що воно є вагомим засобом забезпечення економічного зростання країни та її соціально-економічного розвитку.

Інституційні перетворення виступають як відносно самостійний напрям загальної системної трансформації, що підкоряються загальним закономірностям формування та еволюції інституційних структур. Протягом подальшого розвитку набуті властивості (в економічній системі це нові норми, правила, закони, інституційні форми, що забезпечують ефективність діяльності господарюючого суб’єкта) закріплюються чи відмирають, коли вони стають несумісні з новими умовами.

Інституційне забезпечення фіскального регулювання зовнішньоторговельних операцій включає в себе:

- визначення функцій, завдань та обов’язків органів, що здійснюють регулювання зовнішньоторговельної діяльності;
- інструментарію, який застосовується цими органами;
- усталених реалій та поведінки суб’єктів;
- причини, які змінюють інститути регулювання або їх поведінку.

Перелік та повноваження інститутів державної влади, що здійснюють регулювання зовнішньоторговельної діяльності, а також форми її державного регулювання та контролю визначаються Господарським кодексом України та законами України.

Основним інститутом та інструментом у руках держави, що забезпечує можливість створювати ті або інші стимули, є закон, тобто формальна норма поведінки. При цьому закони можуть мати абсолютно відмінні якості і характер впливу на економічне зростання. Закони, що стимулюють розвиток інноваційної діяльності, модернізацію і технічне переобладнання виробництва, здорову конкуренцію між підприємствами, є продуктивними з точки зору забезпечення економічного зростання. З іншого боку, закони, які вводять бюрократичні перепони, що допускають прояви монопольної влади і отримання державних субсидій та іншого виду допомоги без адекватних стимулів до підвищення ефективності виробництва, є непродуктивними [2].

З проведеного дослідження можна зробити висновки, що розвиток інститутів регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні є динамічним явищем і на нього впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори. Формування інституційного середовища повинно відбуватися з врахуванням позитивних досягнень минулого і потреб сьогодення. Побудова ефективної економіки і досягнення стабільного та високого її зростання в значній мірі залежать від дієвого інституційного забезпечення фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні.

Говорячи про роль фіскального регулювання у забезпеченні економічної безпеки держави слід зазначити, що у даному контексті, його головна роль вбачається у протидії економічним втратам держави від різних протиправних схем переміщення товарів, вантажів, транспортних засобів через митний кордон держави.

Література:

1. Чаусовський О.М. Економічні інститути: зміст і реформування у транзитивній економіці [Текст] : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.01.01 – економічна теорія / О.М. Чаусовський. – Донецьк, 2003. – 27 с.
2. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты [Текст] / Пер. с англ. / Т. Эггертссон. – М.: дело, 2001. – 408 с.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ "БЕЗПЕКА"

В. О. Чорний, студент
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Дослідження підходів до визначення категорії "безпека" у наукових галузях має відносно велику наукову базу. Безпека як загальнонаукова категорія пройшла певні етапи своєї еволюції протягом ХХ століття, проте сутність та зміст цієї категорії повною мірою ще не досліджені.

Велике значення для розуміння сутності категорії "безпека" має тлумачення її змісту, яке в різних мовах містить широкий спектр значень. Так, грецькою, в якій містяться найперші згадки про безпеку в найширшому розумінні, вистів "бути у безпеці" означає "володіти ситуацією". На івриті слово "безпека" має декілька значень: *a'sfalh* – твердий, непохитний, непорушний, міцний, *eigh/ nh* – мир, спокій [1, с. 12].

Перші публікації, в яких зроблено спробу виокремити науку із проблематики безпеки як окрему дисципліну, з'явилися в 1989 р. Це було зумовлено появою нових потреб та очікувань, а також умовами, що формувалися після суспільно-політичного ладу в Європі [1, с. 86].

Матеріали вільної енциклопедії Вікіпедії дають безпеці такі трактування: "безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, організації, підприємства від потенційно і реально існуючих загроз або відсутність таких загроз" та "безпека – це такий стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх чинників не приводить до погіршення або неможливості її функціонування і розвитку" [2].

На рівні буденної свідомості поняття безпека визначається як відсутність небезпеки, стан, при якому будь-кому або будь-чому не загрожує небезпека, є захист від загроз. Під безпекою також розуміють стан впевненості, опори в іншому суб'єкті або протилежність загрози [3].

Наразі в науці існують філософський, соціологічний, соціально-психологічний, правовий, математичний та інші підходи до пояснення безпеки. Кожен із цих підходів, маючи свою специфіку і логіку, свідчить про значну відмінність думок дослідників.

Безпека як об'єкт наукового дослідження має мультилатеральний характер, основні аспекти категорії "безпека" представлено в табл. 1.

Основні аспекти категорії "безпека"

Аспект	Сутність і зміст
<p>Безпека як наука [4]</p>	<p>Розвивається спеціальна галузь наукових знань – секьюритологія, в Україні - безпекологія. Наукова система охоплює комплекс досліджень з питань безпеки: загальну теорію безпеки, теорії міжнародної, національної, корпоративної, особистої та іншої безпеки</p>
<p>Безпека як соціальне відношення. [5]</p>	<p>Характеризується взаємною довірою, відсутністю у сторін ворожих і злих намірів. Щоб закріпити відносини безпеки, гарантувати себе від їх порушення, встановлюються норми, і принципи безпеки взаємин, укладаються договори про мир, ненапад, колективної безпеки</p>
<p>Безпека як відчуття [5]</p>	<p>Людам властиво відчувати свою безпеку (або небезпеку). Безпека має значення у формі суб'єктивної думки особистості про відсутність або наявність загроз своєму існуванню</p>
<p>Безпека як потреба і інтерес [6]</p>	<p>Реалізується на індивідуальному, колективному і громадському рівнях. Базова об'єктивна потреба для особистості</p>
<p>Безпека як соціальна функція [7]</p>	<p>Функція держави у вигляді наділення повноваженнями, правами і обов'язками спеціальні державні органи виконавчої влади здійснювати спеціальні дії щодо захисту особистості, суспільства, держави від різних загроз</p>
<p>Безпека як система [1,6]</p>	<p>При протидії загрозам соціальних об'єктів безпеку демонструє складний, багатоконпонентний склад і передбачає системну організацію. Системи безпеки створюються в рамках окремих організацій та підприємств. Система безпеки підприємства являє собою організовану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, що реалізуються керівництвом і персоналом підприємства на нормативно-правовій основі з метою забезпечення безпеки від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує сталий розвиток структури</p>
<p>Безпека як процес</p>	<p>Необхідно розглядати безпеку як цілеспрямований постійний процес підтримки оптимальних параметрів життєдіяльності об'єкта і протидії різним загрозам.</p>

Сьогодні, можливо, як ніколи раніше пильність уваги до питань безпеки є надзвичайно високою. Безпрецедентні трансформації світу, що відбуваються останнім часом, спричинили докорінну зміну уявлень про безпеку, водночас ставши поштовхом до радикального переосмислення місця безпеки як в ієрархії потреб та інтересів людини, так і господарюючих суб'єктів регіонів, держав та світу в цілому [1, с. 13].

Категорія "безпека" формує багато науково-практичних завдань з різних сфер господарської діяльності та щоденного життя. Поняття "безпека" за своїм змістом є багатогранним. Безпека в найзагальнішому сенсі становить одну з умов самовизначення, саморозвитку людей, людства в цілому.

Тож, категорія «безпека», якщо сприймати її не тільки через визначення певної науки (соціології, психології, економіки, філософії та ін.), а системно, є складною категорією, дефініції якої варіюються залежно від контексту питань, що досліджуються.

Література

1. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.
2. Матеріали вільної енциклопедії Wikipedia : сайт. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
3. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку. Економіст. 2005. №2. С. 52–56.
4. Ярочкин В. И. Секьюритология: Наука о безопасности жизнедеятельности. М. : Ось-89, 2000. 400 с.
5. Дацків Г. М. Економічна безпека у глобальному вимірі. Актуальні проблеми економіки. 2004. № 7 (37). С. 143-153.
6. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монографія. Київ : Либра, 2003. 280 с.
7. Гоббс Т. Левиафан или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва : Мысль, 1991. 51с.

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

М.О. Матвійчук, студентка

Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь

Наявність в державі збалансованої податкової системи вважається одним з вирішальних факторів її економічного зростання, розвитку бізнесу та, звичайно, її економічної безпеки. Вирішуючи, куди вкладати свої гроші, інвестори звертають особливу увагу на зручність ведення справ та податкову систему тієї чи іншої країни. Оцінку податкової системи держави можна дати на основі декількох міжнародних рейтингів. Серед них найбільш впливовими вважаються рейтинги за легкістю ведення бізнесу (Doing Business) та за легкістю сплати податків (Paying Taxes).

За останні роки Україна, попри військові дії на її території та погіршення в зв'язку з цим економічної ситуації, повільно, але стабільно піднімається у рейтингах. Водночас, незважаючи на суттєве поліпшення позицій, найближчі сусіди все одно випереджають Україну.

Серед напрямів оцінювання у рейтингах значна увага приділяється системі оподаткування. Індикатор «Оподаткування», який є важливим складовим даного рейтингу, додатково публікується в окремих звітах «Paying Taxes».

Податкове навантаження є одним з головних критеріїв інвестиційної привабливості країни, а також індикатором розвитку податкової системи і регулювання економіки. Воно показує рівень податкового тягаря на платника податків.

Проаналізувавши літературні джерела, можна стверджувати, що рівень податкового тиску в державі зумовлює рівень активності підприємств і ступінь рентабельності їхньої діяльності. Провідними працівниками Центру міжнародних і порівняльних досліджень визначено граничний рівень податкового навантаження - 40%. Перевищення цього рівня може призвести до зменшення інвестиційної активності у виробничій сфері.

Платежі з оподаткування мають безпосередній вплив на рівень дохідності підприємства. Оскільки підприємство налаштоване підвищувати чистий прибуток, то, відповідно, керівник всіма можливими способами прагне зменшити величину податків. Це і відображає вплив податків на економічну діяльність підприємств. Якщо ж сумарність податків перебільшує визначений рівень (40%), то підприємство зупиняється у розвитку.

Система оподаткування впливає на такі провідні фінансово-економічні показники як:

прибуток, що змінюється під впливом податків;

вартість основних засобів, які і в процесі придбання оподатковуються, але паралельно податкове навантаження впливає на можливості їхнього відтворення;

власний капітал підприємства, який формується за рахунок прибутку й акціонерного капіталу.

При визначенні Doing Business аналізується та збирається інформація для порівняння умов управління підприємницькою діяльністю в різних країнах, що дозволить не тільки вказати на проблеми, які негативно впливають на умови ведення бізнесу, але і розробити необхідні рекомендації для проведення потрібних реформ.

Згідно зі звітом за 2017 рік [1] Україна посіла 80 місце серед 190 країн світу за рейтингом Doing Business-2017, що на 1 позицію вище порівняно із рейтингом Doing Business-2016. Лідером є Нова Зеландія. За підрахунком експертів Світового банку, один пункт в рейтингу Doing Business приносить державі близько \$500-600 млн. інвестицій [2].

Порівняно із 2016 роком Україна поліпшила свої позиції за показниками:

реєстрація підприємства: з 24 до 20 місяця;

електромережеве підключення: з 140 до 130 місяця;

забезпечення виконання контрактів: із 93-го до 81-го місяця;

захист міноритарних інвесторів: з 101 до 70 місяця;

оподаткування – із 107-го до 84-го місяця.

В самому звіті Doing Business-2017 особливо відзначено реформи, проведені Україною в двох сферах: захист міноритарних інвесторів та забезпечення виконання контрактів.

Одним з найбільш цікавих є рейтинг країн за блоком Paying Taxes, який складається Світовим банком у співпраці з PricewaterhouseCoopers з метою оцінки якості системи оподаткування для бізнесу.

Порівняння показників України з показниками інших країн та груп країн показує, що Україна має сприятливі умови за такими показниками, як "кількість податкових платежів" та "індекс процедур після подачі звітності", але завеликий час на розрахунок та сплату податків і порівняно високу загальну податкову ставку [1,2,3,4].

В звіті "Paying Taxes-2017" Україна має найнижчу кількість податкових платежів (разом із Грузією) - 5. Загальна податкова ставка є однією з найвищих – 51,9% (випереджають Україну лише Білорусь - 54,8% та Таджикистан - 65,2%). Одним з найвищих є показник часу на

розрахунок податків - 355,5 годин (вище лише в Боснії та Герцеговині - 411 годин).

Якщо оцінки економіки України за індикатором Paying Taxes зростуть або спадуть на 2% або більше (до крайньої межі), то зміни у податковому законодавстві, які сприяли цьому, можуть бути визнані реформами. З 2004 р. у світі проведено 443 реформи у податковій сфері, що дозволили спростити ведення бізнесу. Минулого року проведено 46 таких реформ.

Важливо відначити тенденцію до оптимізації адміністрування та, відповідно, зменшення витрат платників податків на виконання податкового обов'язку. До таких позитивних показників слід підходити критично. Так, зменшення кількості податкових платежів значною мірою є штучним з урахуванням змін, які внесено до складу майнових та ресурсних податків. Податки не скорочені, вони лише об'єднані в два податки, в межах яких виділяються декілька підвидів.

Найбільш оптимальними системами оподаткування у світі є ті, які мотивують платників до добровільної сплати податків. Дані системи оподаткування можна охарактеризувати як прозорі, зручні та швидкі в адмініструванні.

Експерти зазначають, що хоча методика оцінювання рейтингу має свої переваги, проте рейтингом вимірюється лише незначна частка бізнес-середовища в окремо взятому місті.

Проводячи реформи, зокрема податкові, важливо враховувати й інші світові рейтинги, а саме Індекс економічної свободи, Індекс конкурентоспроможності, Індекс процвітання та інші рейтинги, які у сукупності можуть дати більш-менш об'єктивну картину ділового середовища та економічного потенціалу країни. Запроваджуючи механізми, які застосовуються в інших країнах, важливо керуватися не тільки метою поліпшення рейтингу країни у світі, але також і позитивними відгуками бізнес-середовища та громадянського суспільства, з яким необхідно постійно підтримувати діалог.

Література

1. Doing Business 2017 : сайт. URL: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/AnnualReports/English/DB17Report.pdf>

2. Офіційний сайт рейтингу "Doing Business" Світового банку : сайт. URL: <http://doingbusiness.org>

3. Paying Taxes 2017 : сайт. URL: <http://pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwcpaying-taxes-2017.pdf>

4. Офіційний сайт аудиторської фірми PricewaterhouseCoopers (PwC) : сайт. URL: <http://www.pwc.com>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ТА ПРИНЦИПИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ю.С. Черкашенко, студентка

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Безпека як система корінних, типових властивостей будь-якої країни втілює в собі усі сфери різних галузей життєдіяльності й розвитку людини, суспільства, держави і природи. В цілому безпеку можна визначити як якісну характеристику об'єкта (системи), здатність об'єкта до існування і розвитку та його захищеність від внутрішніх та зовнішніх загроз. Місце, роль та пріоритет кожного елементів безпеки визначаються обставинами, що реально складаються на певний період часу всередині й зовні об'єкта [1].

Економічна безпека держави – це такий стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток країни у цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів [2]. До об'єктів економічної безпеки відносять не тільки державу, її економічну систему, а й суспільство та особистість. Суб'єктами економічної безпеки України є центральні державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації різних форм власності.

До основних принципів забезпечення економічної безпеки України відносять:

дотримання законності на всіх етапах забезпечення економічної безпеки;

баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;

взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;

своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;

надання пріоритету мирним заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;

інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Забезпеченням економічної безпеки національної економіки має перейматися комплексна система, яка має велику кількість напрямів. Для національної економіки України розрізняють наступні складові:

макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

У сучасних умовах, серед найважливіших національних економічних інтересів, від реалізації яких залежить майбутнє України, добробут і процвітання нації, можна виділити наступні:

створення самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої, потужної національної економіки;

створення надійної системи економічної безпеки України, забезпечення можливості самостійного, прогресивного національно-економічного розвитку;

забезпечення альтернативних джерел надходження нафти і газу;

збереження та розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалів України;

здійснення реформи податкової системи, посилення стимулювального впливу податків на розвиток виробництва;

забезпечення фінансової стабілізації, подолання кризи платежів;

залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів до розвитку національної економіки;

зростання добробуту українських громадян;

вирішення державою соціальних проблем (безробіття, бідність, злочинність, житлове забезпечення тощо);

проведення рішучої боротьби з «тіньовою» економікою;

забезпечення зайнятості населення та високого рівня трудових ресурсів;

забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції;

захист національного ринку від несприятливої дії світової кон'юнктури та іноземної конкуренції тощо.

Забезпечення економічної безпеки держави безпосередньо здійснюється за допомогою механізму її реалізації. Механізм забезпечення економічної безпеки держави – це система організаційно-економічних та правових заходів, яка впроваджується через діяльність системи державних органів економічної безпеки держави. Він включає наступні елементи: вибір індикаторів оцінювання безпеки, розроблення порогових значень індикаторів загроз та механізмів їх виявлення, опрацювання; проведення постійної аналітико-моніторингової та розвідувальної діяльності щодо стану економіки та тенденцій у соціально-економічних процесах, накопичення в них потенціалу загроз; діяльність держави щодо виявлення та попередження внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці держави [3].

Таким чином, основними принципами організації та здійснення захисту у сфері економічної безпеки держави є:

системність, що передбачає розгляд проблем захисту з урахуванням усіх небезпечних каналів впливу інформації та несанкціонованого доступу до неї, а також можливого часу й умов їх виникнення, комплексного застосування правових, організаційних і технічних заходів щодо захисту; при цьому має бути забезпечена спадкоємність і безперервність захисту;

обґрунтованість, оскільки складність завдань, що вирішуються, великий обсяг робіт, а також обмеженість ресурсів зумовлюють необхідність глибокого науково-технічного обґрунтування рішень, що приймаються, всебічної оцінки щодо їх реалізації;

достатність, що означає необхідність пошуку ефективних і надійних заходів захисту, без зайвих витрат, і забезпечується використанням найдосконаліших методів та засобів захисту;

гнучкість в управлінні, яка забезпечує здатність, залежно від умов захисту та важливості об'єктів, що захищаються, прогнозування загроз і запобігання їх нейтралізації, оперативну та ефективну ліквідацію наслідків цих загроз;

своєчасність, що зумовлюється необхідністю завчасної розробки заходів захисту та контролю (у протилежному разі проведення заходів щодо захисту може не лише не дати ефекту, а й призвести до додаткових збитків).

Таким чином, можна сказати, що ми живемо в період, коли відбуваються процеси, що потребують швидкого і коректного реагування з боку держави на економічні й політичні події в Україні та світі. На цьому етапі дуже важливо, щоб, приймаючи економічні та політичні рішення, уповноважені представники керувалися виключно національними інтересами, дбали про добробут народу та держави, розвивали ефективну співпрацю з іноземними партнерами, а також забезпечували належну економічну та національну безпеку.

Література

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Ринкова економіка: Основні поняття і категорії : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 263 с.
2. Дзюбик С.Д., Ривак О.С. Основи економічної теорії : навч. посіб. 3-є вид., перероб. та доп. Київ, 2014. 423 с
3. Уманців Ю. М., Міняйло О. І., Косик В. І. Механізм економічної політики : навч. посіб. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 436 с.

СЕКЦІЯ 2. СИСТЕМОТВОРЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ: ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО

ПРОТИДІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЦІЛЬОВИМ ЗЛОВЖИВАННЯМ

Є.І. Овчаренко, доктор економічних наук, доцент

Н.А. Говорова, студентка

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк

Покладення людських властивостей в основу створення й функціонування системи економічної безпеки підприємства (надалі СЕБП) породжує одну з найбільш істотних загроз її існуванню. Поведінка людини може носити як конструктивний, так і деструктивний характер по відношенню до безпекозабезпечувальних процесів. І якщо СЕБП налаштована сприймати зовнішнє середовище як постійне та безперервне джерело загроз і СЕБП завжди готова до будь-яких "сюрпризів" з боку зовнішнього середовища, то зовсім інша ситуація для СЕБП складається з елементами внутрішнього середовища підприємства та елементами, з яких сформовано саму СЕБП.

Побудова СЕБП виходить з того, що домінуючою, переважною позицією внутрішніх елементів є конструктивна позиція – елементи здатні та згодні сумлінно виконувати покладені на них завдання. У цьому полягає сенс системи. Тобто СЕБП не сприймає внутрішні процеси та діяльність внутрішніх елементів тотально загрозливими, а сприймає лише частково загрозливими або загрозливими лише в певних умовах.

Якщо елементи підприємства як соціально-економічної системи займають виключно деструктивну позицію по відношенню один до одного, то таке підприємство припинить своє існування. Сенсом об'єднання окремих елементів та компонентів у межах підприємства є спрощення та здешевлення їх власної діяльності порівняно з діяльністю без об'єднання. Тобто таке об'єднання припускає певну лояльність та конструктивізм позиції елементів один до одного. І якщо така лояльність та конструктивізм повністю відсутні, то підприємство не може існувати, бо не може забезпечити шуканого спрощення та здешевлення. Отже, СЕБП виходить з того, що елементи підприємства є налаштованими апріорі конструктивно та лояльно один до одного та до дії системи в цілому. При цьому випадки конфліктів та опортунізму між елементами, звісно, мають

місце, але є, радше, винятком, ніж правилами. Тому СЕБП повинна бути системою, яка здатна вирішувати періодично виникаючі проблеми з деструктивною позицією та діяльністю певних елементів.

Відповідно до теорії функціональних систем усвідомлена діяльність людини у системі складається з сукупності поведінкових актів. Отже, кожна дія людини у системі є поведінковим актом. Але певні усвідомлені дії людей є деструктивними по відношенню до системи, завдають системі шкоди і тому можуть бути визначені як злочинні. З точки зору теорії права, злочин - це поведінковий акт, що здатен заподіяти небезпечні або шкідливі наслідки [1, с. 124]. Відповідно до предмета дослідження ці наслідки стосуються процесів формування та узгодження цілей у СЕБП. Тобто окремі поведінкові акти людей у процесах формування та узгодження цілей у СЕБП є злочинами. Таким чином, слід вести мову про внутрішню цільову злочинність у СЕБП.

Внутрішній цільовий злочин у СЕБП – це дія особи, що спричиняє зниження убезпеченості економічної діяльності підприємства (або зниження ефективності безпекозабезпечувальної діяльності на підприємстві) шляхом порушення процесів формування та узгодження цілей у СЕБП з метою отримання матеріальної або ж іншої власної користі у подальшому. З іншого боку, внутрішній цільовий злочин – це дія, що становить суспільну небезпеку для усіх складових елементів підприємства як соціально-економічної системи [2, с. 437].

Таким чином, з процесуальної точки зору, цільовий злочин полягає в навмисних намірах та діях особи задля створення умов і можливостей здійснення правопорушень з метою отримання матеріальної або "соціальної" користі. Тобто цільовий злочин у значній частині випадків є "злочином без жертв" і тому дуже складно класифікується. Чіткість класифікації потрібна не лише для розуміння суті злочину, а, перш за все, для вибудовування механізмів їх викриття та покарання. Кожен клас злочинів має суттєві відмінності у цих механізмах. У межах економічної безпеки, ми сконцентруємося на економічній сутності цільових злочинів тому, що зрештою цільові злочини спрямовані на отримання матеріальної користі. Таке звуження зумовлене тим, що саме злочини заради матеріальної користі є домінуючими у практиці господарювання підприємств. Тому поняття цільового економічного злочину слід розглядати як звужений різновид економічного злочину. Цільовий економічний злочин є, перш за все, функціональним, а не видовим, різновидом економічного злочину. Поняття цільового економічного злочину має неюридичне трактування – воно запроваджується для більш повної характеристики ситуації, що передує здійсненню самого економічного злочину у його класичному юридичному тлумаченні. Тому

різновиди, технології викриття та розкриття, засоби попередження цільових економічних злочинів є таким ж, як і самих економічних злочинів.

Відповідно до номотетичного підходу у психодіагностиці поведінка людини визначається певним набором диспозиційних якостей та властивостей. Механізми формування та узгодження цілей у СЕБП виходять з того, що кожна людина має певною мірою усталений набір таких диспозиційних якостей та властивостей, які є змінюються під дією конвергенції у СЕБП. Але набір якостей та властивостей конкретної людини дозволяє прогнозовано для СЕБП відчувати та усвідомлювати певні небезпеки, трансформувати їх у загрози і згодом на основі загроз формулювати цілі. Під час цільового злочину відбувається навмисна зміна набору диспозиційних якостей та властивостей конкретної особи, що призводить до неконтрольовані та незрозумілій СЕБП зміни у ланцюзі формування цілей цією особою.

Результатом цільового злочину є те, що людина починає сприймати та усвідомлювати небезпеку, формулювати загрозу та формувати мету не так, "як годиться" її поведінковому стереотипу. Зрештою суттєві небезпеки стають "недооціненими", а незначні – "переоціненими", що призводить до спотворення функціонування СЕБП. Відповідно до цього, навмисна зміна набору диспозиційних якостей та властивостей особи, що є, власне кажучи, "тілом" цільового злочину, здійснюється шляхом інформаційного впливу на дану особистість. Для цього суб'єкт цільового злочину як інструментарій може використовувати дії, спрямовані на:

- утворення політичних, національних, релігійних, етнічних, соціальних та інших розбіжностей у колективі підприємства;
- створення штучного суперництва між окремими особами;
- підбурювання до невдоволеності матеріальним становищем та розміром заробітної плати;
- стимулювання пожадливості окремих осіб;
- створення у колективі атмосфери недовіри та підозрливості;
- посилення несуттєвих конфліктів у колективі; невдоволення діями керівництва тощо.

Перелік таких дій може бути дуже широким та значно варіювати залежно від конкретного підприємства, але незмінною залишається мета цих дій – спотворити та викривити сприйняття й усвідомлення певних небезпек певними особами. Конкретним засобом провадження таких дій, найчастіше, є дезінформування.

Отже, система економічної безпеки будь-якого підприємства повинна виходити з того, що усі без винятку працівники підприємства є схильними до скоєння економічних злочинів, а, відповідно, і до цільових

економічних злочинів, як необхідної умови створення можливостей отримання незаконної матеріальної вигоди. Більш того, СЕБП повинна виходити з того, що усі, хто входять до її складу та повинні опікуватися боротьбою з економічними злочинами, також є схильними до їх вчинення.

Література

1. Курс уголовного права. Том 1: Учение о преступлении / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой]. М. : Наука, 2002. 610 с.

2. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання : монографія. Лисичанськ : "ПромЕнерго", 2015. 483 с.

ПРИНЦИПОВІ ОСНОВИ СИСТЕМНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ

О.В. Ілляшенко, доктор економічних наук, доцент

Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків

Видова архітектура поняття "безпека", закономірності та особливості її побудови становлять окремий напрям сучасної науки – безпекології. На перетині видових понять "безпека" (економічна, екологічна, фінансова, технологічна, інформаційна, продовольча безпека та ін.) та її об'єкта (національна економіка, регіон, підприємство) виникли об'єктно-видові поняття безпеки: економічна безпека (держави, регіону, підприємства), продовольча безпека (держави, регіону), інформаційна безпека (держави, підприємства) тощо. Об'єкт економічної безпеки вирішальною мірою визначає напрями, способи, принципи та інші елементи методології її дослідження.

В економічній безпекології, що одночасно належить і до безпекології, і до управлінської науки, вивчаються найсуттєвіші ознаки, вияви, властивості економічної безпеки конкретного об'єкта (держави, регіону, підприємства), різноманітні причинні залежності та взаємодії в її оцінюванні та забезпеченні.

Фундаментальною категорією економічної безпекології є категорія "економічна безпека". Сьогодні існує багато визначень її змісту (тільки авторських більше 30). Проте більшості з них бракує переконливого обґрунтування, притаманний переважно емпіричний характер. Для пояснення полісемії поняття "економічна безпека підприємства" використано іманентний та контекстуальний підходи.

Іманентний підхід дозволив пояснити розмаїття визначень поняття "економічна безпека підприємства" його атрибутивною природою. Атрибут поняття "економічна безпека підприємства", по суті, відображає сприйняття дослідником економічної безпеки: економічна безпека підприємства найчастіше розглядається як стан, потреба, здатність підприємства, умова його діяльності, характеристика (умов діяльності підприємства або його діяльності). Наявність кількох атрибутів цього поняття не можна визнати ані позитивним, ані негативним, це вибір дослідником того головного, що спричиняє найбільший вплив. Основним призначенням атрибутів поняття "економічна безпека підприємства" є формування вектора досліджень в економічній безпекології.

Атрибутом поняття "економічна безпека підприємства" доцільніше за все вибрати умову його діяльності. Економічну безпеку підприємства як умову його діяльності слід розглядати як таку оточуючу дійсність динамічної системи взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, в якій підприємство спільно з інституціями держави з використанням власних ресурсів спроможне виявляти, уникати, пом'якшувати або долати наслідки реалізації загроз, які створюють процеси, явища, матеріалізовані інтереси та цілі суб'єктів зовнішнього середовища.

Епістемологічний контекстуалізм дозволив визнати легітимність наявних підходів до тлумачення сутності економічної безпеки підприємства (захисний, діяльнісний, ресурсний, гармонізаційний, стійкісний), кожному з яких властиві певні переваги та обмеження. В роботі економічну безпеку підприємства досліджено в межах захисного підходу.

Виявлений атрибутивний характер економічної безпеки підприємства та наявність кількох підходів до тлумачення її сутності послугували підставою визначення предметного поля дослідження в економічній безпекології. Таке поле визначено за допомогою матриці на перетині захисного підходу та атрибуту економічної безпеки підприємства "умова діяльності підприємства".

Предметне поле дослідження економічної безпеки підприємства складається з низки нерозв'язаних або не повністю розв'язаних проблем, невіршених питань, дослідження яких спрямовано на поповнення теоретичного та експлейнарного базису економічної безпекології, подальший розвиток її дескриптивної та пояснювальної функцій, операціоналізацію та інструменталізацію її понять, що зрештою сприятиме створенню теоретичних та прикладних засад безпекоорієнтованого управління підприємством та його безпекозабезпечувальної діяльності.

Вирішальна роль системи економічної безпеки підприємства (СЕБП) у забезпеченні його економічної безпеки зумовила утворення в економічній безпекології такої предметної області як системотворення. Дослідження системотворення в економічній безпекології знаходяться на етапі концептуалізації, а наявні сьогодні системи економічної безпеки підприємства можна з великою мірою обґрунтованості віднести, за О.О. Богдановим, до комплексів.

Поняття "система економічної безпеки підприємства" є одним з фундаментальних у понятійно-категоріальному апараті економічної безпекології. В окресленому полі дослідження виявлено відсутність змістового, достатнього за обсягом визначення поняття "система економічної безпеки підприємства", що перешкоджає визначенню атрибутів системи (функції, структура, складність, властивості, ускладнює розроблення механізмів системи) та властивостей системи, які виступають формою пізнання системи та процесів інтеграції безпекозабезпечувальної діяльності підприємства й інших видів його діяльності. Адже дослідження в окресленому предметному полі виходить з інструментального характеру системи, визнання її інструментом пізнання феномена економічної безпеки підприємства.

Аналіз наявних визначень поняття "система економічної безпеки підприємства" дозволив встановити причини їхнього розмаїття і стверджувати таке:

- визначення переважно відображають емпіричний характер поняття, майже не розкривають сутність феномена економічної безпеки, є неповними і часто поверхневими;

- у визначеннях спостерігається переплетіння онтологічних та гносеологічних установок;

- зміст поняття розкривається переважно за допомогою структурної характеристики, завдяки чому систему надано у вигляді сукупності певних елементів;

- у визначеннях спостерігається прагнення відобразити форму представлення предмета наукового пізнання - економічну безпеку підприємства, яка залежить від етапу пізнання природи економічної безпеки.

Комплексним інструментом, що забезпечує функціонування СЕБП є механізм, в якому поєднано алгоритми, прийоми, методи, способи, засоби та моделі, що використовуються у розробленні та реалізації дій щодо забезпечення діяльності підприємства.

Теоретичним базисом створення механізмів системи економічної безпеки підприємства, що надає можливість розкрити зміст механізмів системи, сформулювати вимоги до їхньої релевантності, визначити ознаки

їхньої ідентифікації, можуть послугувати положення теорії економічних механізмів в частині розробок Л. Гурвіця, а методологічним базисом формування механізмів системи - прагматично ближча теорія управління, в якій використовується синтетичне поняття "економічний механізм управління".

Основою механізмів системи економічної безпеки підприємства є взаємодія в динаміці між елементами (підсистемами або власниками процесів) і головним суб'єктом системи на основі руху інформації від елементів до головного суб'єкта системи і у зворотному напрямі. За результатами цієї взаємодії приймаються рішення і виконуються дії з функціонування СЕБП, управління нею або її розвитку.

За своєю природою механізми СЕБП є інформаційними, що відповідає характеру самої системи, а за характером дії – діяльними, оскільки завдяки їхній дії здійснюються функціонування, управління та розвиток системи, результатом чого мають стати безпечні умови діяльності підприємства, що зберігаються впродовж певного часу. Основою кінематики механізмів системи є рух інформації, а результатом дії – управлінське рішення та його реалізація.

Для виконання призначення системи економічної безпеки підприємства мають використовуватися механізми функціонування та механізми управління, відповідно. Ці механізми не є складовими один одного. Вони існують самостійно та вирішують різні системні завдання: механізм управління визначає стан системи, а механізм функціонування забезпечує виконання завдань у межах "нав'язаного" або наказаного системі стану. Результат дії механізму управління – управлінське рішення, а механізму функціонування – розроблені заходи та дії щодо захисту об'єктів безпеки системи. Відмінність у вирішуваних завданнях зумовлює відмінність у принципах побудови цих механізмів та їхній кінематиці. Тому вивчення кінематики цих механізмів є самостійним важливим завданням дослідження, вирішення якого дозволить визначити інструментальну сторону практичного застосування механізмів саме в системі економічної безпеки підприємства.

ПЕРЕДУМОВИ ДІАГНОСТИКИ ТРАНСФОРМАЦІЙ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Є.А. Івченко, кандидат економічних наук, доцент
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Северодонецьк

Система економічної безпеки підприємства як і будь-яка складова системи управління підприємством не залишається незмінною, вона еволюціонує, адаптується до змін у зовнішньому середовищі підприємством, може виступати об'єктом змін у внутрішньому його середовищі. Система економічної безпеки підприємства знаходиться під постійним впливом зовнішнього й внутрішнього середовища, що позначається на її стані та умовах управління системою [1, 2].

Система економічної безпеки підприємства досягає мети свого функціонування за допомогою трансформацій, які є не тільки процесом перетворення, а й процесом становлення системи [3].

Перехід на новий рівень функціонування і розвитку системи економічної безпеки підприємства, змінюючи якість простору, відбувається під впливом зовнішнього середовища та потребує зміни функцій самої системи. За змістом трансформація приводить до певних змін, а за наслідками їх природа полягає у тому, що вони позначаються на стані системи. Внаслідок трансформації можуть відбуватися не тільки суто зміни, але й генезис нової системи, нових відносин або явищ. Трансформації залежно від кінцевої мети і стану змінюють підсистеми та взаємозв'язок елементів системи економічної безпеки підприємства, що потребує впровадження та контролю керованих змін. Тому в управлінні підприємством з метою забезпечення дієвості такої системи важливо, щоб такі трансформації були керовані, проходили внаслідок цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів управління в системі підприємством, що зумовлює актуальність досліджень.

Отже, сутність трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства, причини їхнього виникнення та наслідків їхнього проходження надає змогу сформулювати загальне уявлення щодо природи трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Таке уявлення є необхідним, але недостатнім для керованого впливу на відповідні трансформації. З метою забезпечення необхідних трансформацій у системі економічної безпеки конкретного підприємства представляється необхідним проведення діагностики наявних трансформаційних процесів у такій системі.

Для дослідження трансформацій у системі економічної безпеки підприємства необхідна процедура саме діагностики, а не, наприклад, оцінювання або інші оцінні процедури. Діагностика трансформацій у системі економічної безпеки підприємства є аналітичною процедурою, яка дозволяє ідентифікувати наявність трансформацій, визначити їхній характер на конкретному підприємстві, описати такі трансформації певним чином.

Діагностика трансформацій у системі економічної безпеки підприємства має чіткий цільовий характер. Метою такої діагностики є визначення трансформаційних процесів, що мають місце в системі економічної безпеки підприємства, прогнозування основних тенденцій перебігу трансформаційних процесів та обґрунтування передумов і чинників, визначення патологічних ознак, які мають істотний вплив на зміни у функціонуванні системи економічної безпеки підприємства в просторово-тимчасовому розрізі. Поставлена мета діагностики визначає ті завдання, що мають бути вирішеними під час діагностики трансформацій у системі економічної безпеки

Ідентифікація реального стану системи економічної безпеки підприємства та можливості трансформацій обов'язково мають бути враховані при визначенні завдань діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Неупереджена об'єктивна діагностика реального стану речей, його джерел та причин виникнення, ідентифікація ситуації дозволяє, у першу чергу, ідентифікувати наявність таких трансформацій.

Наступним завданням діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства є дослідження складу, властивостей та особливостей функціонування системи економічної безпеки підприємства. Оскільки прагнення до впорядкованості та рівноваги є фактично властивістю системи, то вплив складових каузальної природи трансформацій слугують сигналом для відповідної реакції системи економічної безпеки підприємства, що викликають та породжують трансформації в системі.

Одним із завдань діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства є обґрунтування передумов і чинників, «вузьких місць», що становлять істотний вплив на трансформації в системі економічної безпеки підприємства. Визначення такого завдання є важливим в контексті забезпечення найбільш повної інформації щодо перебігу трансформацій на конкретному підприємстві.

Наступним не менш важливим завданням є прогнозування основних тенденцій перебігу трансформаційних процесів системи економічної безпеки підприємства. Його вирішення дозволяє прогнозувати

перетворення якісних характеристик функціонування та розвитку системи, її структури під впливом некерованих та керованих змін, що здійснюються для забезпечення своєчасної реакції системи на виникнення небезпек та загроз для об'єктів економічної безпеки підприємства.

Визначення патологічних змін в результатах трансформацій в системі економічної безпеки підприємства є важливим завданням діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Патології створюють відчуття й формують враження, що нібито система економічної безпеки підприємства працює. Діагностування патологічних змін дозволить встановити відхилення від норми чи дисфункції у системі.

Окремим завданням, що має бути вирішеним під час діагностики трансформацій у системі економічної безпеки, є узагальнення та систематизація знань в галузі оволодіння навичками здійснення діагностики трансформацій у системі економічної безпеки підприємства.

Отже, визначені завдання характеризують комплексний характер діагностики трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства. Таку діагностику не можна зводити лише до визначення якісних та (можливо) кількісних параметрів трансформацій. Її зміст є значно глибшим. Діагностика трансформацій в системі економічної безпеки підприємства становить безпосередній інтерес з точки зору вивчення природи існуючих трансформацій та забезпечення їхнього керованого характеру. Забезпечення керованості трансформацій передбачає впровадження та використання певного інструментарію діагностики трансформацій в системі економічної безпеки підприємства, що потребує подальших досліджень.

Таким чином, проведення діагностики дозволить дослідити причини виникнення (каузальний характер) та вивчити результати (консеквенти) трансформаційних процесів у системі економічної безпеки підприємства.

Література

1. Овчаренко Є. І. Сучасна економічна безпекологія: основні онтологічні протиріччя та напрями їхнього вирішення. Бізнес Інформ. 2016. №11. С. 8-13.

2. Погорелов Ю. С., Івченко Є. А. Аналіз підходів до розуміння економічної безпеки підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2016. №6. С. 100-104.

3. Івченко Є. А. Управління трансформаційними процесами в системі економічної безпеки підприємства. Економіка і право. 2016. №3 (45). С. 38-45

ОЦІННА СИСТЕМА В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕКОЛОГІЇ МІКРОРІВНЯ

В.В. Вахлакова, *кандидат економічних наук*

Донбаський державний технічний університет, м. Лисичанськ

Для оцінювання в економічній безпекології мікрорівня має бути сформована оцінна система. Сучасні напрацювання з оцінювання в економічній безпекології мікрорівня мають суттєвий недолік – відсутність оцінної системи як такої. За відсутності оцінної системи оцінки такого об'єкта як економічна безпека підприємства не завжди є якісними.

Як і будь-яка система оцінна система в економічній безпекології мікрорівня складається з низки елементів, до числа яких належать: суб'єкти оцінювання, об'єкти оцінювання, шкала оцінювання, оцінні моделі та алгоритми їхнього використання, інтерпретація оцінок. Звичайно, що ці елементи оцінної системи взаємопов'язані та взаємозумовлені.

Системоутворювальним елементом оцінної системи в економічній безпекології мікрорівня є об'єкт оцінювання. В економічній безпекології мікрорівня основну увагу в оцінюванні приділено такому об'єкту як економічна безпека підприємства, що загалом зрозуміло. Адже такий об'єкт оцінювання є багатоаспектним. Проте є підстави говорити і про інші об'єкти оцінювання. Об'єктом оцінювання в оцінній системі в економічній безпекології мікрорівня можуть бути:

економічна безпека підприємства;

система економічної безпеки підприємства;

безпека окремих об'єктів системи економічної безпеки підприємства (якщо систему побудовано за об'єктно-суб'єктним підходом);

безпекозабезпечувальна діяльність підприємства та її результати;

діяльність структурного підрозділу підприємства з економічної безпеки та її результати.

Оцінювання названих об'єктів системної моделі оцінювання в економічній безпекології мікрорівня вивчено різною мірою. Оцінки одних об'єктів мають переважно теоретичне значення, інших – переважно прикладне значення. Оцінки об'єктів знаходять різне застосування: в аналітичній діяльності, у складанні прогнозів стосовно умов діяльності підприємства, у підведенні підсумків діяльності та оцінюванні її ефективності, у прийнятті рішень операційного та стратегічного характеру.

Формування судження щодо об'єкта оцінювання в економічній безпекології мікрорівня є компетенцією суб'єкта оцінювання.

Суб'єктом оцінювання є людина, оскільки вимогами до суб'єкта оцінювання є спроможність інтерпретувати отримані оцінки, формувати судження, виявляти причинно-наслідковий зв'язок тощо. Хоча сучасний розвиток комп'ютерних технологій розширює потенційне коло суб'єктів оцінювання, вводячи до нього спеціалізовані комп'ютерні програмні комплекси, які спроможні оцінювати на основі заздалегідь сформованої бази патернів, правил оброблення первинної інформації, встановлення стохастичних зв'язків у великому за обсягом масиві первинної інформації тощо, але програмні комплекси все ж таки є "вторинними" суб'єктами оцінювання. Вони у автоматичному режимі лише використовують ті знання, які закладені в них людиною. Отже, саме людина є "первинним" суб'єктом оцінювання.

Вид оцінної моделі та алгоритми її використання залежать від об'єкта оцінювання, яким найчастіше є економічна безпека підприємства.

Оцінна модель економічної безпеки підприємства найчастіше формується на засадах функціонального підходу, відповідно до якого оцінювання здійснюється за функціональними складовими економічної безпеки підприємства з наступною інтеграцією оцінок функціональних складових. В оцінюванні функціональних складових економічної безпеки підприємства застосовуються різні підходи, але найчастіше відібрані первинні показники функціональних складових нормалізуються і згортаються для отримання оцінки функціональних складових.

Переваги та обмеження оцінної моделі економічної безпеки підприємства відомі і достатньо активно аналізуються у сучасних публікаціях з економічної безпекології.

Оцінні моделі інших об'єктів в економічній безпекології відомі значно менше. Можливо, це сталося тому, що деякі об'єкти оцінювання визнано такими порівняно недавно. Такими об'єктами оцінювання є система економічної безпеки підприємства, безпека окремих об'єктів системи економічної безпеки підприємства, безпекозабезпечувальна діяльність підприємства та її результати, діяльність структурного підрозділу підприємства з економічної безпеки та її результати.

Для побудови оцінних моделей відзначених об'єктів оцінювання необхідне однозначне тлумачення їхньої сутності.

Так, система економічної безпеки підприємства, будучи за своїми властивостями абстрактною антропою системою, становить собою результат упорядкування, структурування та формалізації наявних у свідомості уявлень про економічну безпеку підприємства, які сприйнято в управлінні підприємством (стан, умова діяльності, спроможність,

характеристика тощо), вибраний підхід до забезпечення (захисний, ресурсний, діяльнісний, гармонізаційний або вузькофункціональний), суб'єкти, об'єкти та способи захисту (якщо вибрано найпоширеніший захисний підхід), основні принципи та закономірності забезпечення). Система економічної безпеки надає можливість створити візуалізовані уявлення про економічну безпеку підприємства та її забезпечення.

Система економічної безпеки підприємства об'єктивізується у вигляді його безпекозабезпечувальної діяльності, здійснення якої належить до компетенції спеціально створеного структурного підрозділу підприємства з економічної безпеки. Безпекозабезпечувальну діяльність підприємства становлять дії із розроблення та виконання заходів для убезпечення його діяльності. В їхній реалізації беруть участь всі структурні підрозділи підприємства, але керівництво безпекозабезпечувальною діяльністю здійснює структурний підрозділ підприємства з економічної безпеки.

Отже, такі об'єкти оцінювання в економічній безпекології мікрорівня як система економічної безпеки, безпекозабезпечувальна діяльність та діяльність структурного підрозділу з економічної безпеки тісно пов'язані. Їхній зв'язок має бути врахований у відповідних оцінних моделях.

Невід'ємним елементом оцінної системи в економічній безпекології мікрорівня є правила інтерпретації результатів реалізації оцінних моделей, тобто отриманих оцінок об'єктів оцінювання. Такі правила залежать від особливостей об'єктів оцінювання, виду оцінних моделей та алгоритмів їхньої реалізації.

Отже, оцінювання в економічній безпекології мікрорівня має здійснюватися на системній основі, для чого необхідна оцінна система.

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В.М. Шеремет, *магістрант*

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Хвилюючим питанням сьогодення як для країни, так і для більшості підприємств є безпека діяльності. Це питання з кожним днем набирає все більшої актуальності і зумовлює необхідність його вивчення.

Конкуренція на ринках дуже інтенсивна, а вплив економічної і політичної ситуації в країні змушує підприємців захищати свою діяльність від впливу негативних внутрішніх та зовнішніх факторів власноруч.

Керівники підприємств, щоб мати високі показники прибутковості та не зазнати кризи, повинні в нинішніх умовах посилювати економічну безпеку, створювати систему економічної безпеки. Нині без такої системи неможливо довго та стійко протриматися на жодному ринку. Як показує практика, рівень сучасної економічної безпеки як в країні, так і на більшості підприємств дуже низький.

За останні роки помітно збільшилася кількість наукових публікацій, присвячених вивченню питань, пов'язаних з економічною безпекою підприємства, що ще раз підкреслює, що дане питання дуже хвилює підприємців та є актуальним сьогодні.

Сьогодні поняття "економічна безпека підприємства" розглядається дуже широко, через що розмивається сама сутність визначення. Жодне з наведених в літературних джерелах визначень економічної безпеки не можна заперечити, але і з жодним не можна погодитись повністю. Аналіз визначень поняття "економічна безпека підприємства" показав, що більшість науковців розглядають економічну безпеку як бажаний стан підприємства - результат, а не процес [1,2,4]. Проте на більшу увагу заслуговує підхід, заснований на розгляді економічної безпеки підприємства як процесу.

Нами пропонується використовувати таке визначення поняття "економічна безпека фармацевтичного підприємства": це такий стан використання ресурсів (економічного потенціалу) фармацевтичного підприємства та наявних ринкових можливостей, що дозволяють запобігти внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечують довготривале існування та стійкий розвиток відповідно до обраної місії та цілей.

За результатами аналізу встановлено, що сучасна система економічної безпеки фармацевтичного підприємства повинна включати такі складові:

- фінансову (відображає використання фінансових ресурсів підприємства та фінансову його стійкість);

- інтелектуальну та кадрову (показують ефективність управління кадрами та розвиток інтелектуального потенціалу на підприємстві);

- техніко-технологічну (характеризує технологічний потенціал і технологічну безпеку підприємства);

- правову (відображає дотримання підприємством законодавчої бази та наявність правового забезпечення на підприємстві);

- інформаційну (характеризує інформаційне забезпечення підприємства);

- екологічну (показує дотримання екологічних норм, мінімізацію втрат від забруднення навколишнього середовища);

- силову (показує стан захищеності майна, території, працівників);

ринкову (показує місце підприємства серед конкурентів);
інтерфейсну (показує ступінь надійності взаємодії з контрагентами,
постачальниками).

Оцінювання системи економічної безпеки підприємства зазвичай проводять на основі аналізу основних показників кожної її складових, їхньої динаміки та ймовірності реалізації можливих ризиків. Загальний показник економічної безпеки фармацевтичних підприємств розраховується шляхом підсумовування локальних показників за кожною із складових системи економічної безпеки.

Наявність впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, а також рейдерства зумовлює необхідність забезпечення економічної безпеки для кожного фармацевтичного підприємства. Тому великим фармацевтичним підприємствам доцільно створювати службу економічної безпеки (СЕБП).

СЕБП - це внутрішньофірмовий підрозділ, основною функцією якого є комплексна розробка організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактично-пропагандистських та маркетингових заходів, спрямованих на кількісну і якісну реалізацію захисту економічних інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Служба ЕБП повинна розробити систему економічної безпеки на своєму підприємстві, а також взяти під контроль управління цією системою. Запропонована схема управління системою економічної безпеки фармацевтичного підприємства наведена на рис. 1.

Рис. 1. Схема управління системою економічної безпеки фармацевтичного підприємства

Література

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств : монографія. Київ, 2007. 170 с.

2. Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія. Харків, 2009. 240 с.

3. Посилкіна О. В., Світлична К. С. Економічна діагностика : навч. посіб. Харків. 2014. 333 с.

4. Філіппова С. В., Нізяєва С. А. Аналітичні інструменти системи економічної безпеки суб'єктів господарювання : монографія. Донецьк : Ноулідж, 2012. 179 с.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СИСТЕМОТВОРЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ

А.І. Котелевська, магістрант

М.О. Старокожко, магістрант

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

В період економічної кризи більшість українських підприємств переживають глибокий спад виробництва. Фінансове становище господарюючих суб'єктів знаходиться в критичному стані, що становить небезпеку як для регіону, так і для кожного конкретного підприємства. Адже будь-яке підприємство виконує не тільки виробничу функцію, а й несе соціальне навантаження і відповідальність.

Серед вітчизняних і зарубіжних учених-економістів немає єдиного визначення терміна "економічна безпека". Водночас принципові розходження у підходах до трактування змісту цієї економічної категорії відсутні. Об'єктами економічної безпеки є держава, суспільство й суспільні об'єднання, регіони, підприємства й окремі громадяни [1].

Економічна безпека підприємства – це стабільно прогнозований в часі стан середовища, в якому воно може здійснювати свої дії без порушень і перерв у діяльності. Головна мета забезпечення економічної безпеки підприємства полягає в стабільній та ефективній підтримці і розвитку його потенціалу. Досягнення цієї мети можливе при злагодженій повсякденній роботі служби безпеки, персоналу підприємства, які забезпечують беззбиткову, стабільну роботу підприємства, дбайливо ставляться до його майна, зберігають інтелектуальну власність, не допускають розголошення таємниці. Забезпечення економічної безпеки передбачає виділення, аналіз й оцінювання існуючих загроз за кожною функціональною складовою та розроблення протидіючих і застережних

заходів. У зв'язку з цим важливу роль в ефективності діяльності кожного підприємства відіграє формування системи її економічної безпеки.

Система економічної безпеки підприємства – це структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, які спрямовані на забезпечення захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз, формування унікальних можливостей протистояти їм в майбутньому [2].

До основних функціональних цілей функціонування системи економічної безпеки підприємства належать:

- забезпечення ефективності діяльності, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу;

- досягнення ефективності менеджменту та організаційної структури управління підприємством;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

  - якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

  - забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

До основних завдань системи економічної безпеки підприємства належать [3]:

- збір вихідної інформації щодо можливості виникнення загроз;

- оцінювання та аналіз основних ризиків підприємства;

- прогнозування стану захищеності підприємства при уникненні ризиків або при відшкодуванні їх наслідків;

- недопущення проникнення на підприємство структур економічної розвідки конкурентів, організованої злочинності й окремих осіб із протиправними намірами, до бази даних підприємства в злочинних цілях;

- забезпечення захисту конфіденційної інформації та комерційної таємниці;

  - забезпечення схоронності матеріальних цінностей підприємства;

  - багатоетапний захист банківських рахунків підприємства;

  - захист законних прав і інтересів підприємства і його співробітників;

- своєчасне виявлення потенційних злочинних намірів щодо підприємства і його співробітників;

- виявлення, попередження й припинення можливої протиправної й іншої негативної діяльності співробітників підприємства, спрямованої на зниження рівня його економічної безпеки;

- формування ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства;

формування та інтенсивне використання інноваційного забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства;

розроблення та прийняття ефективних управлінських рішень щодо стратегії й тактики забезпечення економічної безпеки підприємства;

відшкодування матеріального й морального збитку, завданого в результаті неправомірних дій сторонніх організацій та окремих співробітників підприємства;

постійний контроль за ефективністю функціонування системи економічної безпеки, удосконалення її елементів.

У сучасних умовах вкрай важливим є вибір підходу до оцінювання стану економічної безпеки підприємства. Оцінювання економічної безпеки підприємства включає такі кроки:

вибір критерію ефективності економічної безпеки, який характеризує ступінь наближення підприємства до безпечного стану;

побудова множини показників (індикаторів) економічної безпеки;

визначення порогових значень показників (індикаторів);

моніторинг вибраних показників і зіставлення їх фактичних значень із пороговими;

визначення інтегрального рівня економічної безпеки підприємства за обраними показниками.

Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства повинно базуватися на таких принципах:

відповідність параметрів оцінювання змісту процесів у системі фінансової безпеки;

комплексність, тобто врахування всіх чинників, що впливають на загрози економічній безпеці підприємства;

виділення головних елементів наявних або потенційних небезпек і загроз;

періодичність оцінювання економічної безпеки підприємства;

можливість застосування запобіжних, попереджувальних, профілактичних та корегуючих заходів щодо виявлених або потенційних загроз [1].

Отже, економічна безпека підприємства – це універсальна категорія, що відображає його захищеність. Зміст цього поняття містить систему засобів, що забезпечують конкурентоздатність й економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників.

Література

1. Кантаєва О. В. Проблеми збереження та підвищення економічної безпеки підприємств та її складових у сучасних умовах господарювання.

Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2014. Вип. 10(1). С. 49-60 : сайт. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2014_10\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2014_10(1)_9).

2. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Харків, 2012.

3. Сазонець І. Л. Міжнародні стандарти безпеки підприємств : навч. посіб. Рівне, 2015. 352 с.

КОНЦЕПЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИНЦИПОВІ ПОЛОЖЕННЯ

Р.В. Бойко, *магістрант*

В.О. Лисовин, *магістрант*

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

В основі розроблення системи економічної безпеки діяльності підприємства лежить концепція, яка включає мету, завдання, принципи діяльності, об'єкт і суб'єкт системи.

Концепція економічної безпеки підприємства, тобто бачення керівництвом та власниками її забезпечення, має виходити з такого:

кожне підприємство є системою, що містить пов'язані між собою складові (елементи). Якісні риси цієї системи не властиві її частинам й компонентам. Саме на межі внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи "підприємство" можуть утворюватися провалини, через які реалізуються різні види загроз її економічній безпеці. Для забезпечення належного ступеня захисту від загроз необхідно здійснювати безпекозабезпечувальну діяльність, яка повинна мати системний характер;

система економічної безпеки не може бути однаковою для всіх підприємств. Її відмінність та унікальність залежить від виду діяльності, спеціалізації та структури виробничої діяльності підприємства, його потенціалу та місця на ринку, кваліфікації та дисциплінованості кадрів тощо;

система економічної безпеки окремого підприємства є відносно самостійною й відособленою по відношенню до аналогічних систем безпеки інших суб'єктів підприємницької діяльності;

ефективне забезпечення економічної безпеки підприємства можливе за умов, коли вибір та застосування сил, засобів та охоронних заходів здійснюється на основі детально продуманої концепції [2];

система економічної безпеки підприємства є підсистемою системи управління підприємством (у низці випадків система економічної безпеки

підприємства може бути надсистемою системи управління підприємством) [1].

Метою функціонування системи економічної безпеки підприємства є мінімізація зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану підприємства, у тому числі його фінансовим, матеріальним, інформаційним, кадровим ресурсам та ринковій позиції.

Для досягнення мети функціонування системи економічної безпеки підприємства мають виконуватися конкретні завдання за усіма напрямками забезпечення економічної безпеки:

- забезпечення економічної ефективності господарської діяльності підприємства, його фінансової стабільності та фінансової незалежності;

- захист активів підприємства (капіталу, майна, співробітників), його репутації, законних прав та комерційних інтересів від протиправних посягань (з боку конкурентів, кримінальних угруповань, рейдерів тощо);

- збір та аналіз інформації про події, процеси та дії суб'єктів зовнішнього середовища діяльності підприємства, які можна розцінити як загрози економічній безпеці підприємства;

- збір та аналіз інформації про поведінку бізнес-партнерів підприємства (партнерів, конкурентів, клієнтів, постачальників, банків тощо), зміна поведінки яких становитиме загрозу для діяльності підприємства;

- ухвалення рішень щодо протидії реальним загрозам та превентивних заходів щодо потенційних загроз, забезпечення реалізації таких рішень (у тому числі необхідними ресурсами);

- розроблення та втілення у практичну діяльність вимог, норм та правил, спрямованих на забезпечення економічної безпеки;

- розроблення внутрішньокорпоративних документів, положення яких містять вимоги, норми та правила, спрямовані на забезпечення економічної безпеки, процедури їхнього втілення у практичну діяльність, окреслюють компетенцію структурних підрозділів та посадових осіб щодо роботи з документами, що містять комерційну таємницю, та організацію ведення закритого діловодства;

- організація навчання персоналу підприємства щодо участі у забезпеченні економічної безпеки підприємства [3].

Вирішення наданих завдань здійснюється в межах всіх функціональних складових системи управління підприємством, а тому в їхньому вирішенні мають брати участь працівники всіх структурних підрозділів підприємства.

Функціонування системи економічної безпеки підприємства здійснюється шляхом виконання системою певних функцій. Загалом до них належать прогнозування, виявлення, запобігання, ослаблення небезпек

і загроз; забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу, збереження його майна, створення сприятливого конкурентного середовища, ліквідація наслідків нанесеного збитку й інші.

Побудова та функціонування системи економічної безпеки підприємства мають здійснюватися з використанням таких принципів:

комплексність (система має забезпечити захищеність всіх об'єктів захисту підприємства);

надання пріоритету заходам запобігання (своєчасність) (раннє виявлення загроз та запобігання їхньому шкідливому впливу);

безперервність (система має функціонувати безперервно);

законність (у функціонуванні системи обов'язковим є врахування норм чинного законодавства);

поєднання гласності та конфіденційності (з одного боку, основні заходи безпеки мають бути відомі всім працівникам підприємства, а, з другого, низка способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки мають бути відомі дуже вузькому колу працівників підприємства) [1].

Об'єктами захисту на підприємстві є усі ті ресурси, на яких будується господарська діяльність та які підлягають охороні: фінансові, матеріальні, інформаційні, інтелектуальні, кадрові, нематеріальні.

До суб'єктів системи економічної безпеки підприємства належать ті особи, підрозділи, служби, які безпосередньо забезпечують економічну безпеку:

працівники власної служби економічної безпеки;

підрозділи, що безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної безпеки підприємства (наприклад, юридичний відділ);

зовнішні суб'єкти – зовнішні організації, які створюють умови для забезпечення економічної безпеки підприємства (законодавчі та виконавчі органи влади, правоохоронні органи, судові органи, система відповідних навчально-наукових закладів та установ, недержавні охоронні агентства, аналітичні центри та інформаційні служби).

Основоположним елементом у концепції економічної безпеки підприємства є вибір її критерію.

Критерій економічної безпеки – це оцінка стану економічної безпеки підприємства з погляду найважливіших процесів, що відображають її сутність. Економічну безпеку підприємства можна оцінювати за допомогою різних критеріїв, залежно від основних функцій функціональних складових:

забезпечення фінансової ефективності роботи підприємства, його фінансової стійкості і незалежності;

забезпечення технологічної незалежності підприємства і досягнення високої конкурентоспроможності його технологічного потенціалу;

високий рівень кваліфікації персоналу підприємства і його інтелектуального потенціалу;

забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці і досягнення високого рівня інформаційного забезпечення роботи всіх його служб тощо.

Викладені положення мають бути використані при розробленні концепції економічної безпеки підприємства, яка становить основу створення на підприємстві системи економічної безпеки.

Література

1. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства : монографія. Харків : Мачулін, 2016. 504 с.
2. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.
3. Ковальов Д., Плетнікова І. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Економіка України. 2000. № 4. С 35-40.

СЕКЦІЯ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ, НАПРЯМИ ДІЙ, СПОСОБИ ТА АЛГОРИТМИ

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПІДСИСТЕМИ ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

А. М. Штангрет, *доктор економічних наук, професор*
Українська академія друкарства, м. Львів

Поточна економічна ситуація в Україні, основою формування якої є трансформаційні процеси в національній економіці, характеризується політичною, соціальною й фінансовою нестабільністю, недосконалістю законодавчої бази, посиленням внутрішньої та зовнішньої конкуренції, інфляцією, зменшенням обсягів високотехнологічного виробництва та зростанням обсягу експорту сировини й продукції з низьким ступенем обробки. На фоні цього фінансово-господарська діяльність кожного суб'єкта підприємницької діяльності, як і саме існування, значною мірою залежить від здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища та контролювати внутрішні процеси з метою найбільш ефективного використання наявних ресурсів для досягнення тактичних і стратегічних цілей. Формування безпечних умов розвитку стає можливим завдяки створенню системи економічної безпеки, яка сьогодні, будучи життєво необхідною складовою управління кожного підприємства, потребує глибоких теоретичних досліджень з максимальним врахуванням вже наявного практичного досвіду.

Основою дій суб'єктів безпеки є управлінські рішення, інформаційний базис яких формується у підсистемі обліково-аналітичного забезпечення. Підсистема обліково-аналітичного забезпечення повинна містити джерела інформації, об'єкти обліку, методичні прийоми обліку, аудиту та аналізу та суб'єкти обліково-аналітичного забезпечення. Джерелами інформації є первинні документами, реєстратори бухгалтерського обліку та фінансова звітність, а також внутрішні розпорядження, методики і стандарти обліку, законодавчо-нормативні документи та ін. Об'єктами обліку виступають капітал та джерела його утворення, наявні ресурси, процеси і результати фінансово-господарської діяльності. Включення до складу цієї підсистеми аудиту мотивовано необхідністю перевірки облікової інформації і лише після цього

застосування аналітичних методів оброблення інформації, що уможливило досягнення необхідного ступеня її достовірності.

Вважаємо, що підґрунтям формування зазначеної підсистеми повинні бути врахування специфіки господарської діяльності певного підприємства та варіанти організації системи економічної безпеки. У найбільш загальному вигляді формування такої підсистеми має передбачати послідовне здійснення трьох етапів: організаційного, технологічного та функціонального (рис. 1).

На організаційному етапі ключове місце посідає формування інформаційних потреб суб'єктів безпеки, адже саме це є вихідним пунктом для визначення кількісних та якісних параметрів обліково-аналітичної інформації, окреслення певних сфер у господарській діяльності підприємства, які вимагатимуть пріоритетної уваги, проведення розрахунків для виділення необхідних ресурсів для функціонування такої підсистеми.

На технологічному етапі ключове місце належить формуванню каналів передавання даних з різним рівнем захисту, що вимагає посилення захищеності частини документообігу, та не лише максимальній автоматизації усіх обліково-аналітичних процесів, а й найбільш ефективному використанню трудових ресурсів.

Визначення та ідентифікація зовнішніх та внутрішніх загроз на ранніх етапах їх розвитку неможливо здійснити на основі існуючих комп'ютерних програм, адже потрібно врахувати одночасний вплив доволі значної кількості різноспрямованих чинників, окремі з яких можуть бути наслідком «інформаційного шуму». В цьому випадку ключову роль відіграє працівник, який поступаючись персональному комп'ютеру за швидкістю оброблення інформації, здатний відчути найменші зміни в динаміці середовища функціонування, скористатися не лише обліковими даними, але й «неофіційною» інформацією, прийняти рішення на основі інтуїції тощо. Роль такого працівника (групи, відділу) складно переоцінити, що вимагає при формуванні підсистеми обліково-аналітичного забезпечення надавати перевагу не лише технічному оснащенню, але й підбору, навчанню та мотивації працівників облікових та аналітичних підрозділів.

Завдання функціонального етапу полягає не лише у безпосередньому досягненні мети підсистеми обліково-аналітичного забезпечення, але й в її удосконаленні відповідно до зміни потреб суб'єктів безпеки та параметрів середовища функціонування.

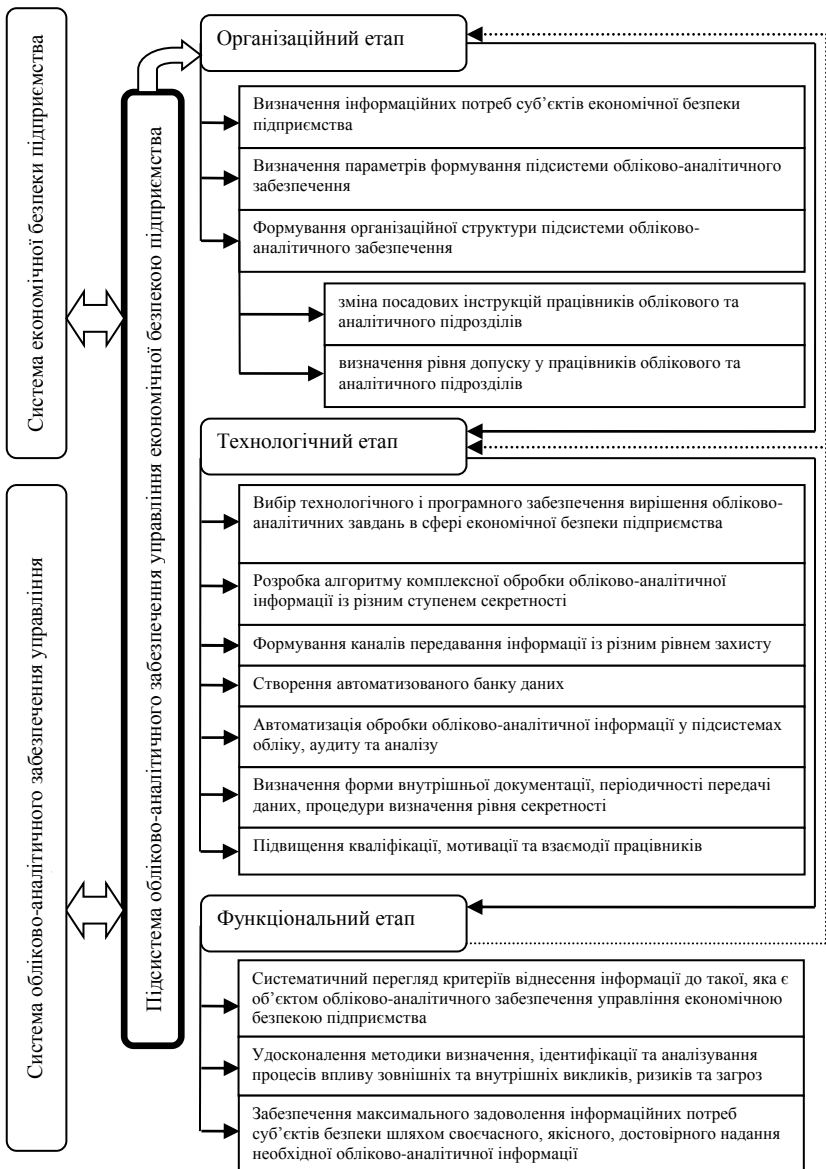

Рис. 1. Процес формування підсистеми обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства

Вважаємо помилковим твердження, що підсистема обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства повинна бути зосереджена винятково на внутрішньому середовищі. Для прикладу, інформацією про появу зовнішніх викликів чи зростання ризиків, спричинених неплатоспроможністю певного контрагента, можуть бути аналітичні дані про фінансові розрахунки з ним.

МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

С.В. Кавун, *доктор економічних наук, професор*
Харківській навчально-науковий інститут
ДВНЗ "Університет банківської справи", м. Харків

Для створення й подальшої оптимізації моделі економічної безпеки підприємства (ЕБП) в першу чергу потрібно розглянути модель порушника (зловмисника) ЕБП, яка наведена на рис. 1.

Професійний рівень порушника має дуже широкі межі. У ролі порушника може виступати як школяр, що випадково знайшов програму злому на одному із серверів Internet, так й професіонал. Можна виділити наступні характерні риси порушника.

Порушник завжди в курсі останніх новин науки й техніки в області комп'ютерної безпеки. Він регулярно переглядає матеріали серверів Internet, читає телеконференції (newsgroups), випишує кілька журналів з комп'ютерної безпеки.

Перед тим, як атакувати систему ЕБП (СЕБП), порушник збирає максимум інформації про неї. Наприклад, він заздалегідь з'ясовує, яке програмне забезпечення використовується в СЕБП, а також може намагатися познайомитися з її адміністраторами, що є соціологічним методом проникнення. Знаючи особисті якості адміністратора, легше шукати й помилки в політиці СЕБП, й скласти словник для використання у наступних атаках, які засновані на методі підбору за словником.

Порушник не зневажає оперативнотехнічними й агентурними методами. Для проникнення в захищену мережу може бути досить поставити "жучок" у кафе, де звичайно обідають співробітники.

Перед тим, як атакувати СЕБП, порушник за можливості випробує засоби атаки на імітаційній моделі. Ця модель являє собою один або декілька комп'ютерів, на яких установлене те ж програмне забезпечення й дотримується така ж політика безпеки, що й в СЕБП, що атакується.

Порушник не атакує систему, поки не буде впевнений (або майже впевнений) в успіху.

При першій атаці на СЕБП порушник звичайно намагається впровадити в атакуючу систему програмну закладку (exploit). Якщо впровадження закладки проходить успішно, друга атака вже не потрібна або виконується дуже легко.

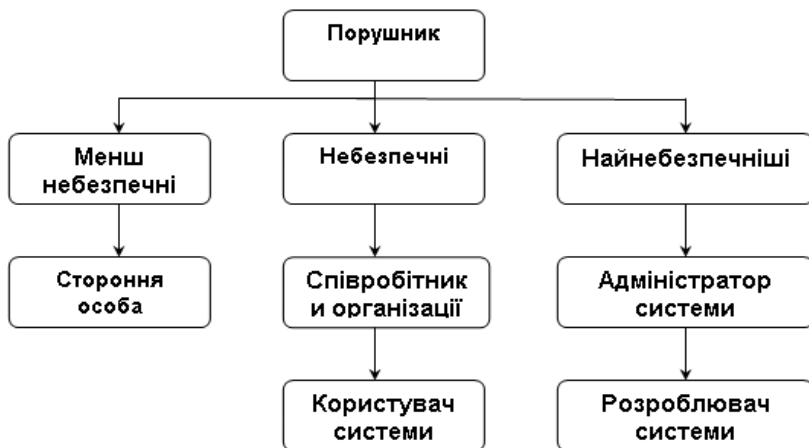

Рис.1. Класифікація порушників ЕБП

Атака системи відбувається швидко, особливо в останні часи, її тривалість складає до 3-4 хвилин. Тому адміністратори звичайно узнають про атаку тільки після її закінчення.

Порушник не використовує особливо витончених алгоритмів атаки системи: чим складніше алгоритм атаки, тим більше імовірність помилок і збоїв при його реалізації.

Порушник не здійснює атаку вручну, він пише необхідні програми. При атаці системи надзвичайно важлива швидкість дій.

Порушник ніколи (як правило) не атакує СЕБП під своїм ім'ям або зі своєї мережної адреси.

Порушник заздалегідь визначає порядок дій у випадку невдачі. Якщо атака не вдалася, порушник намагається скрити наслідки присутності. Якщо це неможливо, він намагається залишити помилковий слід. Якщо, наприклад, атака здійснюється через мережу Internet, помилковий слід можна залишити, провівши дуже грубу й свідомо невдалу атаку системи з іншої адреси. При аналізі журналу аудита адміністратору буде важко помітити наслідки основної атаки серед величезної кількості зареєстрованих інших подій.

Якщо у системі, що атакована, передбачений аудит, порушник намагається його відключити у першу чергу.

Програмна закладка, впроваджена в систему, помітна лише порушнику. З погляду інших користувачів (у тому числі й адміністратора), система працює як звичайно. При виявленні програмна закладка самознищується. Крім того, часто закладка програмується так, що її самознищення відбувається тоді, коли нею довго не користуються. В цьому випадку порушнику не потрібно турбуватися про знищення речовинних доказів [1].

На основі запропонованої моделі порушника можливе врахування всіх відомих операцій з його боку та впливу зовнішніх і внутрішніх факторів при порушенні СЕБП. Модель захисту інформації – це система, що ураховує сукупність об'єктивних зовнішніх і внутрішніх факторів та їх вплив на стан ЕБП об'єкта й схоронність матеріальних або інформаційних ресурсів підприємства. Модель показано на рис. 2.

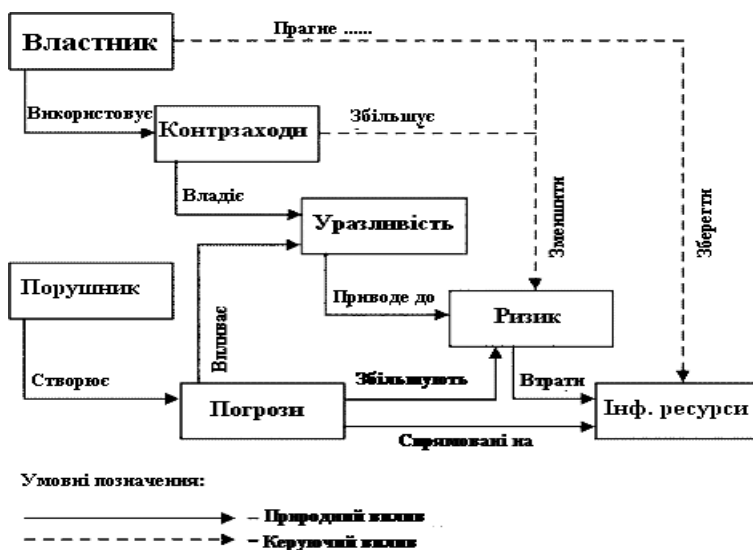

Рис. 2. Модель захисту інформаційної системи підприємства

У пропонуваній моделі розглянуто вплив таких об'єктивних факторів:

погрози ЕБП, що характеризуються ймовірністю виникнення й ймовірністю реалізації;

вразливості ІС або системи контрзаходів (СЕБП), що впливають на імовірність реалізації погрози;

ризиків (фактори, що відбивають можливий збиток підприємства в результаті реалізації погрози ЕБП, наприклад, виток інформації або її неправомірне використання). Ризик зрештою відбиває імовірні фінансові втрати – прямі або непрямі [2].

Для побудови збалансованої СЕБП [2,3] рекомендується спочатку провести аналіз ризиків в області ЕБП, а вже потім визначити оптимальний рівень ризику для підприємства на основі заданого критерію.

Таким чином, СЕБП (контрзаходи) необхідно будувати таким чином, щоб досягти заданого рівня ризику.

Література

1. Кавун С.В. Економічна безпека підприємства: інформаційний аспект : монографія. Харків: ТОВ «Щедра садиба плюс», 2014. 312 с.

2. Kavun, S. & Vorotintsev, M. (2016). Credit Risk Assessment for Financial Institutions Activity. Journal of Finance and Economics, 4(5), 142-150.

3. Кавун С.В. Концепція інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства. Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. СНУ ім. В. Даля. 2016. 2(58). С. 99-110.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ У ПАЛИВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

О. В. Кофанова, *доктор педагогічних наук,
кандидат хімічних наук, професор*

Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", м. Київ

Сучасний розвиток економіки, в тому числі й сектору паливно-мастильних матеріалів, відбувається в умовах спрямування нашої країни на забезпечення стійкого збалансованого розвитку суспільства й біосфери. Суттєве погіршення стану навколишнього середовища, особливо на високоурбанізованих територіях, все більше впливає на рівень життя людей, їх здоров'я та призводить до гальмування економічного розвитку промисловості й транспорту. Отже, ця проблема потребує подальшого дослідження з точки зору розробки й впровадження заходів із ресурсозбереження у паливному секторі економіки.

Не секрет, що вітчизняна економіка все ще залишається енергозалежною від імпортних енергоносіїв, а це значною мірою послаблює національну безпеку країни. У літературі часто енергетичну безпеку держави розглядають як невід’ємну складову її національної безпеки та визначають її як спроможність держави повністю забезпечити функціонування економіки власною енергетичною сировиною [1].

За оцінками фахівців, запаси нафти в Україні становлять 173 млн. т, а частка її використання – всього 11,8 %, що значно менше, ніж частка використання, наприклад, природного газу (43,7 %) або вугілля (28,8 %). Окрім того, ефективність використання енергоносіїв в Україні нижча, ніж у світі загалом - приблизно в 2,6 рази, а порівняно з країнами ЄС - майже в 3,1 рази [2]. У той самий час загальні обсяги технічно досяжного річного енергетичного потенціалу (ЕП) нетрадиційних та поновлювальних джерел енергії (у перерахунку на умовне паливо - у. п.) оцінюються у 79 млн. т, а економічно досяжний ЕП (за базовим сценарієм) – 57,7 млн. т у. п., у т. ч. відновлювальних природних джерел енергії – 35,5 млн. т і позабалансових (нетрадиційних) – 22,2 млн. т у. п. [2-4].

Отже, енергетична безпека країни визначається її спроможністю ефективно використовувати власні паливно-енергетичні ресурси [5]. Тому енергетичну безпеку держави забезпечують високий рівень розвитку транспортної інфраструктури, наявність власних джерел енергоресурсів, рівень споживання альтернативних джерел енергії тощо [6]. У зв’язку з цим у Стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року [7] для забезпечення еколого-енергетичної безпеки країни та сталого екологоорієнтованого розвитку окреслено такі завдання:

досягнення безпечного для здоров’я людини стану навколишнього природного середовища, особливо якості атмосферного повітря;

запобігання змінам клімату на планеті шляхом упровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, використання низьковуглецевих джерел енергії та альтернативних палив.

Приєднання України до Європейського Енергетичного співтовариства зобов’язує уряд розробити та затвердити відповідні законодавчі й нормативні акти, спрямовані на енергозбереження, підвищення енергоефективності, розвиток альтернативних видів палив, зменшення шкідливих викидів в атмосферу тощо [8]. При цьому існує багато способів регулювання й обмеження викидів шкідливих речовин і парникових газів у атмосферне повітря як промисловими підприємствами, так і автотранспортними засобами. У деяких містах Європи (наприклад, в Лондоні, Стокгольмі, Мілані тощо) існує спеціальний дорожній збір за користування перевантаженими дорогами, особливо в центрі міста і в години пік. Метою впровадження такого збору є не тільки запобігання

утворенню "пробок" в центрі міст, але й стимулювання використання громадського транспорту, а також пересування людей пішки або за допомогою велосипеда [9], збирання коштів на ремонт та переобладнання дорожнього покриття, на розвиток автотранспортної інфраструктури.

Концепції "зеленої економіки" вже майже 9 років (ЮНЕП, United Nations Environment Programme). Її широке розповсюдження стимулювало розвиток у світі екологоорієнтованих концепцій, зокрема, "SmartTransport" (концепція екотранспорту), "Smart City" (розумне місто) та ін. Всі ці концепції спрямовані на екологізацію економічного розвитку держави, на запровадження енергоощадливих та ресурсозберігаючих технологій. Проте сьогодні в Україні близько 70 % паливно-енергетичних ресурсів споживається такими енергоємними галузями як промисловість та житлове господарство. І при цьому показник енергоспоживання, наприклад, у чорній металургії на 1 тону продукції приблизно в 1,5–1,6 рази перевищує аналогічний середній показник ЄС [5]. І так майже у всіх галузях промисловості та на транспорті. При цьому наша країна експортує майже 88 % біопалива, і лише 12 % його використовується на внутрішньому ринку[10]. І хоча біопаливо також не є повністю екологічно чистим видом палива, його використання вважається більш екологічним, ніж спалювання традиційного вуглеводневого пального.

У табл. 1 показано динаміку споживання рідких біопалив в Україні (в т. ч. і прогнозні дані) за період 2010–2030 рр. [11].

Таблиця 1

Динаміка споживання рідких біопалив в Україні у 2010–2030 рр.

Показник	2010	2015	2020	2025	2030
Споживання біоетанолу, млн. т	<0,1	0,3	0,6	0,8	1,1
Споживання біодизелю, млн. т	~0	~0	<0,1	0,3	0,8
Усього, споживання рідких біопалив, млн. т	<0,1	0,3	0,6	1,1	1,9
Частка біопалив від всіх моторних палив в Україні, %	<1	2,5	4,5	7,2	10,9
Частка біопалив від всіх моторних палив у ЄС, %	4,4	7,0	10,0	20,0	31,0

Отже, аналіз статистичних даних, літературних джерел та власний науковий пошук свідчать про перспективність еколого-економічних зрушень у паливному секторі економіки України. Але на фоні вже існуючих екологічних проблем зростає необхідність забезпечення

енергетичної безпеки країни шляхом ефективного та економного споживання паливно-енергетичних ресурсів, переведення автотранспорту і агропромислового комплексу на альтернативні джерела енергії. Тільки енергозбалансоване функціонування цих складових надасть змогу забезпечити сталий розвиток не тільки нинішнього, а й майбутніх поколінь.

Література

1. Україна: Стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки–2006 / За ред. О. С. Власюка. Київ : НІСД, 2006. 576 с.
2. Шот А. Світові тенденції та перспективи розвитку нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії в Україні. Наукові записки Львівського ун-ту бізнесу та права. 2011. Вип. 6. С. 220–226.
3. Енергетична стратегія України до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. № 145-р. : сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-%D1%80>.
4. Ресурсономіка: теоретичні та прикладні аспекти : монографія / Андрушків Б. та ін. Тернопіль : ТЗОВ "Терно-граф", 2012. 456 с.
5. Гавриш О. А., Рижкова А. Л. Економічні аспекти енергетичної безпеки України у ринкових умовах. Вісник КНУТД. 2008. № 2. С. 112–115.
6. Микитенко В. Енергоефективність національної економіки: соціально-економічні аспекти. Вісник НАН України. 2006. № 10. С. 17-26.
7. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" від 21 грудня 2010 року N 2818-VI : сайт. URL: rada.gov.ua.
8. Гарашенко Н. М., Костін Ю. Д. Стратегічний аналіз зовнішнього середовища енергозбутової компанії. Стратегія економічного розвитку України. 2013. № 32 (203). С. 111–123.
9. Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В. Є. "Зелена" економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні. Саки : ПП "Підприємство Фенікс", 2011. 348 с.
10. Забарний Г. М., Кудря С. О., Кондратюк Г. Г. Термодинамічна ефективність та ресурси рідкого біопалива України. Київ : Либідь, 2006. 226 с.
11. Гелетуша Г. Г., Железная Т. А. Место биоэнергетики в проекте обновленной энергетической стратегии Украины до 2030 года. Пром. теплотехніка. 2013. Т. 35. № 2. С. 64–70.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Л.О. Птащенко, доктор економічних наук, професор
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

Інформаційна система сучасної організації чи підприємства є складним утворенням, побудованим у багаторівневій архітектурі клієнт-сервер, яке користується численними зовнішніми серверами, а також надає доступ до зовнішніх серверів.

Розвиток нових інформаційних технологій і загальна комп'ютеризація привели до того, що інформаційна безпека не тільки стає обов'язковою, вона є важливим елементом загальної системи безпеки суб'єкта підприємництва.

Високі темпи розвитку інформаційних технологій актуалізують проблему захисту інформації, її користувачів, інформаційних ресурсів та каналів передачі даних, а також вимагають постійного вдосконалення механізмів захисту.

В процесі управління інформаційною безпекою слід урахувувати загрози, котрі класифікують як випадкові (ненавмисні) й навмисні.

Серед випадкових загроз найбільш частими й найнебезпечнішими (з точки зору розміру збитку) є "людський фактор" – ненавмисні помилки штатних користувачів, операторів, системних адміністраторів та інших осіб, які обслуговують інформаційні системи. За опублікованими даними, до 65% інформації безслідно зникає саме через ці фактори.

Важкопередбачуваними джерелами загроз інформації є аварії та стихійні лиха. На безпеку інформаційних систем істотно впливає той факт, що безпомилкових програм в принципі не існує [1]. Це стосується не тільки окремих програм, а й цілої низки програмних продуктів корпорацій, відомих у всьому світі, наприклад, Microsoft. За даними інформаційно-аналітичного сайту, щодня виявляються в середньому 5-10 нових уразливостей в операційних системах і додатках.

До навмисних загроз належать такі:
несанкціонований доступ до інформації та мережевих ресурсів;
розкриття та модифікація даних і програм, їх копіювання;
розкриття, модифікація або підміна трафіку обчислювальної мережі;
розроблення та розповсюдження комп'ютерних вірусів, введення в програмне забезпечення логічних бомб;
крадіжка магнітних носіїв та технічної документації;
руйнування архівної інформації або умисне її знищення;

фальсифікація повідомлень, відмова від факту отримання інформації або зміна часу її отримання;

перехоплення та ознайомлення з інформацією, що передається по каналах зв'язку;

незаконне використання привілеїв;

несанкціоноване використання інформаційних ресурсів.

До найбільш поширених видів навмисних загроз належить несанкціонований доступ [2]. Зазвичай метою зловмисника є порушення конфіденційності даних. При цьому найскладнішим виявляється визначити, хто і до яких даних може мати доступ, а хто – ні. Найчастіше застосовуються такі шляхи несанкціонованого доступу до інформації:

застосування підслуховуючих пристроїв (закладок);

перехоплення електронних випромінювань;

дистанційне фотографування;

перехоплення акустичних випромінювань і відновлення тексту принтера;

читання залишкової інформації в пам'яті системи після виконання санкціонованих запитів;

копіювання носіїв інформації з подоланням заходів захисту;

маскування під зареєстрованого користувача;

маскування під запити системи;

використання програмних пасток;

використання недоліків у мові програмування;

незаконне підключення до апаратури та ліній зв'язку спеціально розроблених апаратних засобів, котрі забезпечують доступ до інформації;

зловмисне виведення з ладу механізмів захисту;

інформаційні віруси.

Перераховані шляхи несанкціонованого доступу вимагають спеціальних технічних знань і відповідних апаратних та програмних розробок. Однак є й досить примітивні шляхи несанкціонованого доступу, зокрема:

розкрадання носіїв інформації та документальних відходів;

схиляння до співпраці з боку зловмисників;

підслуховування,

спостереження тощо.

Будь-які способи витоку конфіденційної інформації можуть призвести до загроз безпеці, значного матеріального і морального збитку як для суб'єкта підприємництва, так і для його контрагентів. Більшість з перерахованих шляхів несанкціонованого доступу піддаються надійному блокуванню при правильно розробленій і реалізованій на практиці системі забезпечення безпеки.

Аналізуючи можливі загрози з точки зору найбільшої небезпеки, витонченості й руйнівності, слід виділити шкідливе програмне забезпечення, тобто будь-яку програму, котра створена з метою нанесення шкоди або для використання ресурсів атакованого комп'ютера. Про шкідливе програмне забезпечення відомо більше, ніж про будь-які інші небезпеки й пошкодження комп'ютерної техніки. Його можна розділити на три групи: комп'ютерні віруси, хакерське програмне забезпечення і спам.

Найновіші сімейства шкідливих програм вражають комп'ютери під управлінням сімейства ОС Microsoft Windows. Перші представники, виявлені в 2016 році, були звичайними зразками здирницьких вірусів. Останній найвідоміший вірус – Petya виявлений у березні 2016 року. Компанія Check Point тоді зазначила, що хоча вірусу вдалося заразити менше комп'ютерів, ніж іншим програмам-здирикам початку 2016 року, таким як SturtoWall, поведінка нового вірусу помітно відрізняється, завдяки чому він негайно був відмічений як наступний крок в еволюції програм-вимагачів. За відновлення доступу до файлів програма вимагала від користувача 0,9 біткоїнів, що, станом на березень 2016 року становило близько \$380.

Наприкінці червня 2017 року відбулася масштабна атака останнім представником сімейства, який запозичив деякі модулі з попередніх зразків, але, можливо, створений іншими розробниками та вже розглядався фахівцями як вірус-винишувач даних, замаскований під програму-вимагача.

Програма шифрує файли на жорсткому диску комп'ютера-жертви, а також перезаписує й шифрує головний завантажувальний запис (MBR) – дані, необхідні для завантаження операційної системи. В результаті всі файли, що зберігаються на комп'ютері, стають недоступними. Потім програма вимагає грошовий викуп у біткоїнах за розшифровку та відновлення доступу до файлів. При цьому перша версія вірусу шифрувала не самі файли, а MFT-таблицю – базу даних з інформацією про файли, що зберігаються на диску.

Станом на 28 червня 2017 року вірусом вражено 12 500 ПК у 64 країнах світу. Атака в основному була спрямована проти України, на яку припало 75 % усіх постраждалих від вірусу комп'ютерів. Зокрема, атаці піддались енергетичні компанії, українські банки, Харківський аеропорт, Чорнобильська АЕС, урядові сайти, Київський метрополітен [3].

Таким чином, зі зростанням ролі інформації та інформаційних систем у сучасному світі загострюються й загрози їх нормальному функціонуванню. Для протидії загрозам розвиваються методи й засоби захисту інформації та інформаційних систем.

Більшість великих антивірусних компаній стверджують, що їхнє програмне забезпечення оновлено, щоб активно виявляти й захищати від проникнення вірусу. Наприклад, продукти компанії Symantec використовують сигнатури оновленої версії 20170627.009. Крім того, актуальні оновлення Windows виправляють вразливість EternalBlue, що дозволяє зупинити один з основних способів зараження, а також захистити користувачів від майбутніх атак з різного роду корисними навантаженнями.

Системи захисту інформації, що пропонуються науковцями та практиками, не відображають повною мірою вирішення завдань та виконання функцій, які стоять перед захистом інформації в системі інформаційної безпеки, інформаційного забезпечення та безпеки суб'єкта підприємництва в цілому.

Завданнями системи захисту інформації та інформаційних систем є: організація особливого діловодства та контролю за секретними документами;

виявлення, попередження та присікання каналів витоку інформації; розроблення посадових інструкцій, а також положень, пам'яток, методичних вказівок для роботи з відомостями, що складають комерційну таємницю;

захист інформації при використанні комп'ютерної техніки та інших технічних засобів оброблення та передавання даних;

виявлення необхідності, обґрунтування та організація встановлення необхідних технічних засобів забезпечення збереження інформації;

захист у судових та інших державних органах інтересів суб'єкта підприємництва щодо комерційної таємниці;

розроблення нормативної документації щодо комерційної таємниці суб'єкта підприємництва;

навчання правилам інформаційної безпеки працівників [4].

Оскільки система захисту інформації становить найбільш вагомий частку в інформаційній безпеці, отже, й більшість складових в системі інформаційної безпеки (технічна, організаційна та правова) становлять саме елементи захисту інформації. Крім того, дуже важлива попереджувальна складова в контексті передбачення, виявлення та перекриття каналів витоку інформації.

Література

1. Безпека інформаційних систем : сайт. URL: <http://bukvar.su>.
2. Види умисних загроз безпеці інформації : сайт. URL: <http://ymi.underref.ru/001489649.html>

3. Вірус Ретуа. Матеріал з Вікіпедії : сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ретуа>.

4. Іванюта Т. М. Захист інформації в системі інформаційної безпеки підприємства : сайт. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua>

ЗАХИСТ ВІД ЗАГРОЗ КАДРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ІНТЕГРОВАНОЇ ПРОМИСЛОВОЇ СТРУКТУРИ ЯК ОСНОВА МЕХАНІЗМУ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

О. Ю. Чорна, *кандидат економічних наук, доцент*
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк

Поряд з фінансовою складовою економічної безпеки інтегрованої промислової структури (далі ІПС) одна з головних, а, можливо, й найголовніша роль належить інтелектуальній та кадровій складовій, яка як самостійний об'єкт дослідження розглядається відносно недавно. Важливість кадрової складової полягає в тому, що персонал відіграє ключову роль у конкурентоспроможності та ефективній діяльності ІПС. Безумовно, всі інші складові економічної безпеки ІПС відіграють значущу роль в процесі функціонування ІПС, виконують ті необхідні функції, які зумовлюють ефективну діяльність ІПС та забезпечують його такими необхідними властивостями як захист та конкурентоспроможність. Але саме інтелектуально-кадрова ланка виглядає найбільш суттєвою та специфічною.

Незважаючи на те, що поняття "кадрова безпека" все частіше використовується в наукових дискусіях і все більше застосовується на практиці, до цього часу немає єдиного визначення цієї категорії, тим більше відсутнє поняття "кадрова безпека ІПС".

Під кадровою безпекою ІПС розуміємо здатність до збереження організаційної, інформаційної та соціально-економічної цілісності такої структури внаслідок протистояння й подолання ризиків та загроз, пов'язаних з персоналом, інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом, що існують як у зовнішньому, так і в її внутрішньому середовищі, шляхом узгодження інтересів та досягнення збалансованості трудових ресурсів в часі та просторі [1].

Основною метою забезпечення кадрової безпеки ІПС є стабільний розвиток ІПС та її акторів за рахунок забезпечення та підтримки належного стану кадрової безпеки, реалізації кадрового потенціалу та мінімізації ризиків і загроз, пов'язаних із персоналом.

У вітчизняній та зарубіжній літературі дослідження загроз діяльності підприємства є доволі актуальним.

Однак, погляди науковців на сутність і контекст застосування поняття "загроза" мають низку розбіжностей. Поняття "небезпека" та "безпека" є юридичними нормами міжнародного та національного права. Дослідження питань загроз представлено О.М. Ляшенко, яка, спираючись на думку провідних науковців, чітко розділила поняття "безпека", "небезпека", "загроза" і "ризик", надала детальний опис схематичної картини загроз, класифікувала за певними критеріями та розкрила сутність поняття "загроза". Загроза – це кінцева стадія несприятливих умов, після яких спричиняється шкода [2].

Дослідження суб'єктно-об'єктних відносин кадрової безпеки дозволяє дійти висновку, що в їх основі містяться загрози, які реалізуються суб'єктом загроз щодо об'єкта безпеки - актора ІПС або ІПС в цілому.

Проаналізувавши наукові праці українських науковців та специфіку діяльності ІПС, пропонуємо систематизацію загроз ІСП за такими критеріями: за джерелом виникнення, за сферою виникнення, за ймовірністю настання, за терміном вияву загрози, за ступенем системності, за рівнем виникнення (актор ІПС, ІПС в цілому), за можливістю прогнозування, за наслідками, за імовірністю настання, за можливістю запобігання, за природою виникнення.

Надана систематизація загроз кадровій безпеці ІПС виступає своєрідним мірілом у виявленні проблем кадрової складової економічної безпеки ІПС. Тобто для розв'язання цих проблем необхідно розуміти, до якого напрямку виникнення вона відноситься, що може послугувати причиною появи такої загрози, які можуть бути збитки від неї і, найголовніше, який алгоритм її ліквідації.

Основною причиною загроз кадровій безпеці ІПС є неефективна робота керівників в управлінні кадровим складом ІПС, яка, в свою чергу, породжує проблеми в інших сферах діяльності ІПС. Ідентифікація, систематизація загроз кадровій безпеці ІПС, розроблення заходів їх виявлення, попередження та нейтралізації є важливим аспектом забезпечення кадрової безпеки ІПС.

Основними елементами забезпечення кадрової безпеки ІПС мають стати:

- встановлення стратегічних пріоритетів щодо забезпечення кадрової безпеки ІПС загалом та її акторів зокрема;
- моніторинг стану кадрової безпеки акторів ІПС та ІПС в цілому;

визначення конкретних заходів зі збереження або зміни параметрів кадрової безпеки ІПС на основі застосування науково обґрунтованих методів загалом і окремих її аспектів;

реалізація заходів із забезпечення кадрової безпеки акторів ІПС та ІПС в цілому.

До основних засобів забезпечення кадрової безпеки ІПС та її акторів належать:

ретельний відбір персоналу, моніторинг відносин в колективі, атестація робочих місць за умовами праці, детальний аналіз руху персоналу та його причини, перевірка працівників на належність до будь-якої групи ризику, контроль за комунікаціями на підприємстві, аудит документації, вимога щодо обов'язкової звітності про ділові операції в рамках ІПС, підвищення прихильності персоналу;

чітке ведення бухгалтерського та фінансового обліку діяльності, аудит документації;

проведення ревізії умов соціального середовища ІПС з метою виявлення чинників соціального ризику і розроблення пропозицій щодо їх зниження [3].

Отже, підсумовуючи, слід зазначити:

загрозам кадровій безпеці ІПС неможливо запобігти повністю, але на них можна впливати і звести їх вплив до мінімуму;

забезпечення внутрішньої безпеки має бути постійним, цілеспрямованим і чітко усвідомлюваним компонентом кадрової політики ІПС;

вище керівництво ІПС може і повинно відігравати провідну роль у цьому питанні й інтегрувати дії акторів ІПС, передусім служб безпеки і управління персоналом.

Категорія "кадрова безпека ІПС", загрози їй, складові частини та напрями забезпечення сьогодні недостатньо вивчені, проте зазначені дослідження мають зайняти провідне місце у забезпеченні економічної безпеки ІПС.

Література

1. Чорна О. Ю Основні функціональні складові економічної безпеки інтегрованої промислової структури. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2016. №6(230). С.187-193

2. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

3. Мехеда Н. Г., Маренич А. І. Соціально-мотиваційні складові кадрової безпеки. Фінансовий простір: міжнар. наук.-практ. журнал. 2012. № 2 (6). С. 38–45.

ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

О.М. Ковальова, *кандидат економічних наук*

А.В. Мотова, *магістрант*

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

У період фінансової кризи набувають актуальності проблеми управління валютними ризиками вітчизняних підприємств, господарська діяльність яких тісно пов'язана з укладанням експортних та імпорتنих контрактів. Адже за останні п'ять років в Україні спостерігаються значні коливання курсу гривні щодо іноземних валют.

Раніше управління ризиками здійснювалося усередині підприємств – на рівні його підрозділів, діяльність яких передбачала зменшення витрат, викликаних коливанням валютних курсів. Сьогодні підприємства здійснюють і поточні, і стратегічні заходи в управлінні валютними ризиками, використовуючи фінансові та нефінансові стратегії хеджування.

Хеджування – це один з підходів до управління ризиками, який використовує фінансові інструменти для нейтралізації систематичного ризику зміни цін активів або потоків платежів [1].

Основна мета хеджування полягає у зниженні рівня ризиків від несприятливих змін обмінних курсів, у зменшенні витрат підприємства. Фокус хеджування, в першу чергу, зосереджений на мінімізації ризиків, а не на отриманні додаткового прибутку.

Необхідно підкреслити необхідність відокремлення категорій "хеджування" та "страхування" у зв'язку з особливостями укладання та дії даних угод для їх суб'єктів. Наслідки страхування є асиметричними, що передбачає можливість отримання прибутку страхувальником у випадку позитивних змін ринкових обставин. За угодами хеджування результати є асиметричними.

Хеджування валютного ризику спрямовано на захист коштів від несприятливого руху валютних курсів, який полягає у фіксації поточної вартості цих коштів за допомогою укладення угод на строковому ринку. Будь-яке підприємство, фінансовий результат якого залежить від

коливання валютних курсів, зацікавлене в тому, щоб мати інструменти нейтралізації фінансових ризиків.

За допомогою хеджування на підприємстві зникає ризик курсових коливань. Це дає змогу планувати господарську діяльність та фінансові результати, а також заздалегідь встановлювати ціни на товари, роботи, послуги підприємства.

До переваг хеджування валютних ризиків як способу забезпечення економічної безпеки підприємства належать:

незначні витрати суб'єкта підприємницької діяльності за можливість хеджувати ризик: або опціонна премія, або комісійні витрати за біржовими ф'ючерсними угодами;

можливість зафіксувати валютне котирування на певну дату та планувати діяльність підприємства на перспективу.

У хеджуванні фінансових ризиків використовується широкий діапазон фінансових інструментів. Професійні учасники фондового ринку використовують такі похідні фінансові інструменти: форвардні контракти, валютні свопи, опціони та ф'ючерсні контракти. Ці інструменти дозволяють зменшити ризик або перерозподілити фінансові потоки у різні сфери.

На жаль, в структурі національного фінансового ринку України найменш розвинутим є саме ринок деривативів. За даними річного звіту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), у 2016 році питома вага обсягу торгів деривативами склала 0,11% у сукупному обсязі торгів на фондовому ринку України [2]. Така ситуація обумовлена, в першу чергу, відсутністю належного нормативно-правового забезпечення. Наразі існують прогалини у законодавчому регулюванні таких операцій, оскільки проект Закону України "Про похідні (деривативи)", який подано на розгляд НКЦПФР до Кабінету Міністрів України, відкликано. Це ускладнює визначення зобов'язань та відносин сторін на вторинному ринку цінних паперів і є перепорою для забезпечення його розвитку.

На позабіржовому ринку цінних паперів України найбільше розповсюдження отримали форвардні контракти, що підлягають поставці.

Форвардні контракти визначають як такі, що дають право на купівлю чи продаж іноземної валюти з поставкою у визначений час в майбутньому. На відміну від світової практики виконання форвардних угод в Україні максимальний термін їх укладання дорівнює одному року. Підтримання ліквідності їх ринку є доволі складним завданням, оскільки вони надають можливість відбити індивідуальні умови договору кожною з сторін.

В умовах обмежень функціонують і комерційні банки, адже "ліміт форвардної відкритої позиції має становити 10% регуляторного капіталу, тоді як хеджування базової компенсуючої спотової позиції законодавчо не визначено" [3].

У забезпеченні економічної безпеки підприємства валюта як базисний актив строкових контрактів набуває особливої значимості. Дії макрорегулятора на спотовому валютному ринку мають бути послідовними та прогнозованими для прийняття зважених рішень професійними учасниками процесів хеджування валютних ризиків.

На біржовому ринку цінних паперів на першому місці за обсягом виконаних контрактів знаходяться ф'ючерсні контракти на валюту (57,07 %), емітентом яких є ПАТ "Українська біржа".

В структурі інвесторів у біржових торгах деривативами переважають фізичні особи-резиденти (94,67 %), що демонструє незначне використання інструментів хеджування суб'єктами підприємницької діяльності в Україні, які здійснюють експортно-імпортну діяльність (юридичні особи-резиденти – лише 2,39 %).

Отже, актуальним питанням, що потребує вирішення НКЦПФР в межах Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року [4], є організація роботи з роз'яснень щодо використання похідних фінансових інструментів серед суб'єктів бізнесу, а також забезпечення податкового стимулювання виконання операцій з похідними фінансовими інструментами та законодавче врегулювання функціонування ринку похідних цінних паперів.

Використання ф'ючерсних та форвардних контрактів сприяє ефективнішому управлінню фінансовими ризиками, безпечнішому посередництву на міжнародному товарному та фінансовому ринках.

Але для інвесторів важливим залишається вибір оптимальних інструментів хеджування, який засновується на виді ризику, що підлягає хеджуванню, мотивах хедера та допустимих витратах. Існує точка зору щодо необхідності постійного паралельного існування відкритої касової та строкової позицій протягом усього періоду дії касової операції, що мінімізує будь-які незначні ринкові коливання. З іншого боку, обґрунтовується необхідність укладення строкових контрактів лише у випадку різкої зміни ціни на базисні активи на спотовому ринку [5].

Співвідношення цінової перспективи та економічної доцільності хеджування слід враховувати при відкритті кожної позиції на фондовому ринку. Витрати на хеджування не повинні перевищувати заплановану суму на оплату страхування від цінових втрат.

Література

1. Усатий Д. Аналіз застосування товарних деривативів як інструментів хеджування цінних ризиків (на прикладі підприємств АПК). Ринок цінних паперів України. Практика. 2012. № 10. С. 115-120.
2. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України за 2016 рік : сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/rtchniy-zvt-nktspfr-za-2016-rk/>
3. Данилишин В. І., Стефанків О. М. Проблеми та перспективи впровадження деривативів на валютному ринку України. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2014. Вип. 10. Т. 2. С. 153-161.
4. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року : сайт. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>
5. Соколинская Н. Э. Валютные риски и методы их регулирования. Банковские услуги. 2016. №9. С. 32-41.

ПЕРСПЕКТИВНІ ФОРМИ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ У ВИРШЕННІ ПРОБЛЕМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

С.Д. Щеглюк, *кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник*
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів

Характерною рисою переходу до інноваційного типу розвитку економіки є прискорення темпів науково-технічного, економічного та соціального прогресу, а також зміщення центру тяжіння у реалізації інноваційного потенціалу суспільства з центру на регіони. Крім того, нових рис набуває й сама інноваційна діяльність, оскільки на регіональному рівні інноваційний простір структурується особливим чином.

Просторові форми інноваційної діяльності – це організовані в просторі й часі інноваційні структури, які характеризуються концентрацією необхідних інноваційних ресурсів, обмежені територіально й задіяні або можуть бути включені до інноваційної інфраструктури регіону. Крім того, вони мають певні просторові зв'язки з іншими просторовими формами інноваційної діяльності, які виявляються в обміні технологіями, знаннями та людськими ресурсами.

Сучасний інноваційний розвиток економіки Львівської області визнається пріоритетним у низці програмних та стратегічних документів. Серед них відзначимо найбільш інновативно-орієнтовані:

Стратегію розвитку Львівської області на період до 2020 року (Стратегічна ціль 1: Конкурентоспроможна економіка. Операційна цілі: 1.1. Інвестиції та бізнес. 1.2: Високотехнологічна економіка. 1.3. Наука та інновації);

Програму соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області на 2017 рік;

Програму підвищення конкурентоспроможності Львівської області, Дорожню карту Програми підвищення конкурентоспроможності Львівської області. Підтримка малого бізнесу. Стратегія розвитку МСП та ін.

Домінантна позиція інноваційного розвитку регіону передбачає реалізацію низки заходів, які окрім традиційних підходів (стимулювання підприємницького сектору до інновацій, державна підтримка доступу до інновацій малих підприємств) передбачають новітні: створення сприятливих умов для генерування нових ідей, товарів та послуг підприємств у взаємовигідній співпраці з іншими – формування синергійного ефекту, що можливий на основі довіри, співробітництва та чесної конкуренції між суб'єктами господарювання. За таких умов інтеграції підприємств для реалізації спільних завдань, подолання проблем, усунення обмежень та перешкод можливий ефективний інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону.

Аналізуючи зміст Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу Львівської області, зазначимо, що попри значну роль промисловості в структурі економіки регіону (44,4% від загального обсягу реалізації підприємств області [2, с. 10] інноваційно активними є лише 19, 3% у 2015 р., що на 2,9 % більше, ніж попереднього року. Майже 73 % всіх витрат на інноваційну діяльність становлять витрати на придбання машин та обладнання.

Великого значення у Львівській області набуває розвиток таких перспективних галузевих кластерів:

- кластер легкої промисловості;
- кластер інформаційно-комунікаційних технологій;
- кластер паперового виробництва та поліграфії;
- кластер деревообробки та меблевого виробництва;
- кластер харчової промисловості;
- кластер машинобудування;
- кластер енергоефективності та відновлювальної енергетики

Львівщини;

сільськогосподарський та туристичний кластери.

Розвиток цих кластерів передбачено заходами цілі 4 Стратегії розвитку МСП області.

Отже, передумовою ефективної політики розвитку МСП у регіоні є галузева кластеризація, яка дозволяє визначити та врахувати потреби малого та середнього підприємництва [3, с. 14]. Кластерний підхід до активізації розвитку економіки закладений й у Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року. В ній зазначено, що в регіоні вже успішно функціонує декілька кластерів:

кластер "Деревообробного та меблевого виробництва", "Форза", які мають виробничі зв'язки з підприємствами сусідніх регіонів;

понад п'ять років ефективно працюють кластери у м. Львові, зокрема кластер інформаційних технологій (IT-BPO Lvivcluster) та туристичний кластер.

Потенційними сферами економіки для створення кластерів на теренах області вважаються: легка промисловість, транспорт та логістика [1, с. 49].

Інноваційна діяльність є чутливою до стану зовнішнього середовища, а тому застосування непрямих методів регулювання (стабільність в економіці, низька інфляція, сприятлива політична обстановка тощо) [3, с. 73] сприяють її розвитку. Доступ до інноваційних ресурсів та рішень є можливим при залученні підприємств у певні перспективні форми просторової організації бізнесу. Такими формами є виробничі кластери, інноваційні кластери, технопарки, індустріальні парки, креативні кластери, стартапи, онлайн-платформи, які залучають інноваторів, креативних осіб та виробляють товари та послуги з високою додатною вартістю й інновативністю. Така концентрація інноваційно-активних підприємств завжди формує додатковий синергійний ефект назовні об'єднання, сприяє генеруванню нових підприємств, які працюють на аутсорсинзі, та подоланню низки проблем інноваційного розвитку економіки регіону шляхом розбудови інноваційної інфраструктури. Поява в регіоні таких перспективних форм просторової організації бізнесу передбачає більшу інтеграцію підприємств та активізацію профільної діяльності, випуск конкурентоспроможних товарів та послуг, а також залучення висококваліфікованого кадрового потенціалу. Виявлена іноземними вченими пряма залежність між кількістю та розвитком виробничих кластерів і величиною ВРП дає можливість припустити існування такої ж залежності між кількістю і різноманітністю форм просторової організації бізнесу в регіоні та показниками інноваційної діяльності.

Серед головних проблем інноваційного розвитку Львівської області експерти виділяють брак фінансів та нерозвиненість і неспроможність охопити усі ланки інноваційного процесу через фрагментарність інноваційної інфраструктури та мережі підтримки підприємництва, передусім інноваційного (венчурні фонди, регіональні інноваційно-інвестиційні фонди тощо).

Безперечно, що лише одним залученням та масштабуванням різноманітних форм просторової організації бізнесу на пріоритетних видах економічної діяльності для регіональної влади інноваційну діяльність не активізувати. Тому, як зазначають науковці [1, с. 76], сприяння інноваціям та інвестиціям є неодмінною умовою державного регулювання підприємництва. Бізнес зазвичай не здатний йти на великомасштабні інновації за відсутності державних гарантій сталості умов підприємницької діяльності. Тому державна підтримка інновацій та інвестицій повинна стимулювати зміцнення економічного потенціалу підприємництва регіону шляхом надання пільгових умов кредитування, зменшення податкового навантаження, запровадження податкових канікул, формування мотивації до інновацій тощо.

Література

1. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року : сайт. URL: [http://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/Strategiya%20rozvYtku%20L_vivs_koi%20oblasti%20na%20period%20do%202020%20roku\(1\).pdf](http://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/Strategiya%20rozvYtku%20L_vivs_koi%20oblasti%20na%20period%20do%202020%20roku(1).pdf)
2. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Львівської області на період до 2020 року. Львів, 2017: сайт. URL: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/LEV_Lviv_Strategy.pdf
3. Тимошенко О. В. Теоретичні підходи до визначення складових комплексного механізму державного регулювання підприємницької діяльності. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2014. № 2 (46). С. 72-77.

РОЛЬ ПОЛІТИКИ ДОХОДІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

О.О. Коломієць, *кандидат економічних наук*
Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

Метою політики доходів є пом'якшення нерівності доходів та усунення надмірної диференціації рівня життя населення. Прорахунки у політиці доходів, що мають наслідком несправедливий розподіл

суспільних благ, збільшують рівень недовіри до уряду та його дій, що негативно позначається на громадській підтримці впроваджуваних реформ, підвищує рівень соціальної напруженості та актуалізує загрози для працересурсного забезпечення економічної безпеки держави.

Однією з причин високого рівня диференціації у доходах населення України є наявна суперечність у способі формування і швидкості зростання трудових та нетрудових доходів, що виникає в результаті низького рівня оплати праці найманих працівників, неефективного оподаткування пасивних доходів та формування частини підприємницького доходу у тіньовій сфері.

Значна частка національного доходу розподіляється на ринку праці у вигляді трудових доходів найманих працівників та доходів від індивідуальної діяльності самозайнятих громадян. При цьому ринок праці в Україні сформувався за відсутності проактивної державної політики регулювання її оплати, що передбачало б створення реального конкурентного середовища в боротьбі за робочу силу між державним та приватним секторами зайнятості. Формування та підтримка такого середовища можлива лише у разі, якщо держава, виступаючи найбільшим в країні роботодавцем, поповнить адміністративні методи регулювання оплати праці провідними ринковими і надасть поштовх формуванню прогресивних трендів на ринку робочої сили:

встановлення високих стандартів оплати праці, що забезпечували б повне відтворення робочої сили;

створення економічних стимулів для підвищення кваліфікації працівників та зменшення диференціації в оплаті праці найманих працівників високої кваліфікації (в межах одного підприємства, міжгалузевої, міжрегіональної, а також диференціації між державним та приватним секторами зайнятості).

Проактивний характер політики регулювання доходів від зайнятості дозволяє впливати на диференціацію рівня життя населення країни, створювати стимули для працеактивних громадян підвищувати рівень своєї економічної активності та продуктивності праці, сприяє підвищенню соціальної консолідації суспільства.

Таким чином, політика доходів має базуватися на заходах вирівнювання оплати праці, доповнених інструментами прямого перерозподілу суспільних ресурсів на користь середньо- та низькодохідних верств населення.

Найбільш перспективними напрямками **усунення надмірної диференціації доходів від зайнятості** є:

розробка нової методології індексації заробітної плати на основі індексу споживчих цін, розрахованого із фактичного (реального)

прожиткового мінімуму, що виступатиме більш ефективним механізмом компенсації працюючим з низьким доходом витрат, що виникають в результаті підвищення цін на товари та послуги;

встановлення високих стандартів оплати праці та поновлення диференціації заробітку між працівниками різних кваліфікацій. Це потребує закріплення розміру мінімального посадового окладу (першого розряду єдиної тарифної сітки) на рівні мінімальної заробітної плати. Приведення вищих розрядів єдиної тарифної сітки у відповідність до діючих сьогодні корегуючих коефіцієнтів може відбуватися поступово (наприклад, протягом п'яти років), однак мінімальна заробітна плата повинна залишатися соціальною гарантією оплати некваліфікованої праці, в той час як зростання рівня оплати кваліфікованої праці має бути однією з головних цілей державної політики регулювання оплати праці;

розширення компенсаційного пакету роботодавця найманим працівникам, що не підлягає оподаткуванню, за рахунок всіх виплат і компенсацій, які можна віднести до інвестицій в людський капітал (оплата житла, підвищення безпеки робочого місця тощо);

створення робочої групи для розробки прогресивної шкали оподаткування фізичних осіб з метою реалізації політики вирівнювання доходів високоосвічених та кваліфікованих працівників державного і приватного секторів та створення конкурентного середовища між різними секторами зайнятості;

доведення (у кілька етапів) величини мінімальної заробітної плати до 50-60% від середньої (відповідно до рекомендацій Міжнародної організації праці та Комітету по Соціальним правам Ради Європи), що дозволить включити найманих працівників до прошарку середнього класу.

Актуальними за теперішнього надмірного рівня диференціації доходів населення є доповнення державного регулювання оплати праці наступними кроками у **податковій сфері**:

введення сімейного оподаткування доходів фізичних осіб та впровадження податкових знижок для сімей з дітьми – з точки зору формування умов для вирівнювання доходів різних типів сімей;

збільшення ставок податків на пасивні доходи та доходи від власності – з метою перерозподілу доходів на користь громадян, які проявляють економічну активність.

ВАЖЛИВІСТЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРИЙНЯТТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

О.С. Силкін, аспірант

І.М. Горбан, кандидат економічних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів

Будь-яке підприємство незалежно від форми власності функціонує в умовах певного зовнішнього середовища котре, на відміну від внутрішнього, дуже важко піддається прогнозуванню. Зовнішнє середовище може утворити велику кількість загроз навіть для найстійкішого, на перший погляд, підприємства, що в подальшому може призвести до появи фінансової кризи. В таких умовах підприємство повинно приймати необхідні управлінські рішення щодо захисту та мінімізації наявних загроз.

Сутність управління полягає у тому, що суб'єкт управління (керівництво, підрозділ, тощо) приймає рішення щодо об'єкта управління (певної особи, системи або процесу, тощо). Прийняття будь-яких управлінських рішень базується на певній інформації, яка дозволяє суб'єкту управління врахувати усі наявні ресурси та максимально ефективно вплинути на об'єкт управління. Але не уся інформація може підійти для прийняття управлінського рішення. Поняття «інформація» дуже розтягнуте і охоплює діяльність усього підприємства та його зовнішнього середовища. Тому велика кількість інформації є непотрібною при певній ситуації на підприємстві, і може не тільки не допомогти, але й нашкодити, оскільки не дозволить оперативно прийняти відповідне рішення.

Коли виникає необхідність в систематизації та наданні лише актуальної інформації для прийняття управлінського рішення на підприємстві, варто сформувати систему обліково-аналітичного забезпечення, що стане надійною інформаційною базою для прийняття успішних для тої чи іншої ситуації рішень.

Сьогодні обліково-аналітичне забезпечення в якісній формі існує на будь-якому підприємстві, але його пріоритетність найбільшою мірою вбачається у сфері забезпечення економічної безпеки. Адже одними з найскладніших управлінських рішень є ті, що націлені на захист підприємства від загроз, котрі можуть зашкодити економічній безпеці та призвести до банкрутства. В таких умовах є обов'язковим мати в наявності якісне і оперативне інформаційне забезпечення.

Обліково-аналітичне забезпечення полягає в інформаційному обслуговуванні процесу розроблення та прийняття управлінських рішень шляхом створення системи збору, оброблення, зберігання та перетворення необхідної для поточної ситуації інформації.

Як відмітив А.М. Штангрет, обліково-аналітичне забезпечення передбачає формування обліково-аналітичної інформації за результатами збору та оброблення зовнішньої та внутрішньої інформації [1, с. 121]. Тобто обліково-аналітичне забезпечення передбачає процес підготовки облікової та аналітичної інформації для прийняття управлінського рішення на підприємстві.

На законодавчому рівні зазначено, що облікова інформація - це інформація про стан, структуру та рух майна організації і джерела його утворення, господарські процеси та результати фінансової і виробничо-господарської діяльності організації [2]. Тобто вона охоплює усі ці ланки підприємства, в яких можуть з'являтися ознаки тих чи інших явищ, що можуть нашкодити економічній безпеці (наприклад фінансової кризи тощо).

Стосовно обліково-аналітичного забезпечення у сфері забезпечення економічної безпеки підприємства варто відзначити, що підтримка даного виду безпеки неможлива без проведення ретельного фінансового аналізу основних ключових показників. Для цього прийняття управлінського рішення потребує відповідної аналітичної інформації. Як зазначив А. Кузьмінський, аналітична інформація являє собою показники, які необхідні для проведення конкретного аналізу [3].

Прийняття управлінських рішень в системі забезпечення економічної безпеки підприємства можна поділити на два типи:

а) ті, що приймаються, коли рівень безпеки можна визначити як прийнятний;

б) ті, що приймаються в процесі реалізації антикризових рішень, коли рівень безпеки є критично низьким і з'являються ознаки кризового стану.

При такому розподілі обліково-аналітичне забезпечення повинно максимально оперативно адаптуватись до нових завдань, котрі будуть поставлені перед ним. При другому сценарії розвитку подій здійснюється вже антикризове управління підприємством, для якого важливе значення має даний параметр. Завдяки тому, що система обліково-аналітичного забезпечення формується на основі бухгалтерського обліку, вона не потребує додаткових витрат часу на створення нової служби, і функціонує у ключових для підприємства структурах, система має можливість отримувати для оброблення інформацію максимально своєчасно та оперативно надавати її кінцевому користувачеві.

Отже, обліково-аналітичне забезпечення завдяки своїм перевагам може стати належним інформаційним підґрунтям як при розроблені управлінського рішення в умовах підтримки належного рівня економічної безпеки на підприємства, так і при антикризовому управлінні, коли рівень економічної безпеки є критичним.

Література

1. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02. 2013 р. №73 : сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

3. Кузьминский А. Н. Учетная и аналитическая информация в объединении. К.: Вища школа, 1979. 96 с.

ВИБІР СПОСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Р.І. Богданов, аспірант

Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Сєверодонецьк

Не кожне підприємство, яке будує систему економічної безпеки, може створити службу економічної безпеки. У такому випадку підприємство вибирає між створенням власної служби економічної безпеки та залученням сторонніх спеціалізованих організацій. Критеріальна база такого вибору дуже широка. Першочерговими є вартісні та фахові критерії. Власна служба коштує недешево, тому її створюють великі фінансово стабільні підприємства або їх об'єднання, які покладають на цю службу увесь спектр безпекозабезпечувальних функцій, використовують власний персонал та технічні засоби. Натомість для невеликих підприємств більш логічним є використання послуг спеціалізованих фірм, які мають високопрофесійний персонал, коштовне обладнання, більш сучасні технології тощо. Залучені спеціалізовані фірми можуть забезпечувати як комплексний захист, так і залучатися для разових заходів.

На рис. 1 наведено узагальнене сприйняття підходів, з використанням яких можна забезпечити виконання безпекозабезпечувальних функцій у системі економічної безпеки

підприємства. На рисунку зображено логіку вибору способів забезпечення економічної безпеки підприємства залежно від розмірів, масштабу діяльності та фінансових можливостей підприємства. В цілому допускаються три варіанти. Перший – мале підприємство, яке потребує мінімального обсягу безпекозабезпечувальних функцій, і тому може задовольнятися чи то разовими, чи то постійними послугами спеціалізованих фірм. Такий спосіб є оптимальним сполученням вартості та корисності безпекозабезпечувальних заходів.

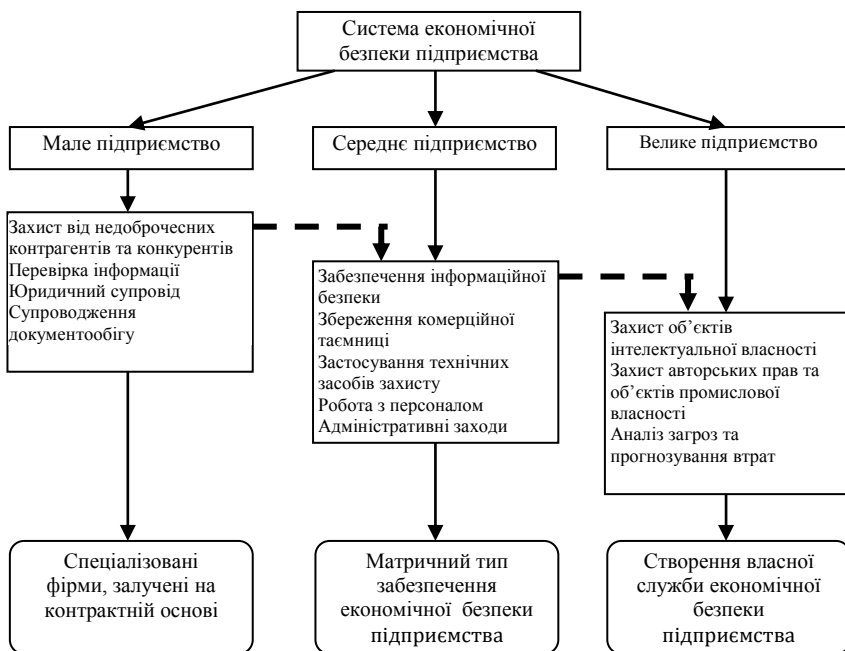

Рис. 1. Підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства.

Другий варіант – середнє підприємство. Рис. 1, крім іншого, демонструє каскади наростання потреб та складності безпекозабезпечувальних заходів зі зростанням розміру підприємства. Середнє підприємство поглинає безпекозабезпечувальні потреби малого підприємства, а велике – відповідно, середнього. Потреби середнього підприємства є відносно комплексними, тому залучення сторонніх фірм може бути занадто дорогим. У такому випадку середні підприємства звертаються до матричного типу забезпечення економічної безпеки, який

припускає залучення загалу підрозділів підприємства до виконання певних безпекозабезпечувальних функцій. Кожен з підрозділів підприємства бере свою частку участі у загальноорганізаційних процесах. Наприклад, при виконанні функції оцінювання партнерів чи конкурентів підприємства можуть залучатися юридична служба, фінансово-економічна служба, маркетинговий відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення тощо. Кожен з цих підрозділів спроможний виконувати певні функції, але складність такого підходу полягає у складності координації дій різноманітних підрозділів у виконанні загальних завдань.

Третій варіант – велике підприємство. Загал безпекозабезпечувальних потреб у нього найбільший, але й можливості – найвищі. Тому такі підприємства створюють власну службу економічної безпеки, у якій концентруються стратегія, політика, тактика та інструментарій забезпечення економічної безпеки. При цьому, як великі, так і середні підприємства час від часу користуються послугами спеціалізованих фірм.

Важливим висновком зі сприйняття шляху великих підприємств відносно необхідності створення власних служб економічної безпеки є факт ігнорування економічної спрямованості служби економічної безпеки. Це також є прямим наслідком того, що більшість дослідників-безпекологів за походженням є переважно фахівцями різноманітних силових структур. Тому концептуально вони формують службу економічної безпеки як "дітище" служби безпеки. Тобто відбувається просте функціональне звуження убік економічної безпеки.

Трьома основними відділами служби економічної безпеки підприємства відповідно до сучасних поглядів [1,2,3] є спеціальний, юридичний та відділ захисту інформації. По суті, економічні функції розпорошені між цими трьома відділами і логіка їхньої реалізації є незрозумілою. Загалом вказана типова структура може бути з успіхом застосована і для будь-якого іншого виду безпеки: інформаційної, кадрової, технологічної тощо. Це не дає можливості використовувати універсальне сприйняття оргструктури для обґрунтування та створення сучасних управлінських структур у сфері забезпечення економічної безпеки підприємств.

Отже, з врахуванням зазначеного слід вважати, що створення служби економічної безпеки підприємства повинне базуватися на двох основних платформах: економічній (при визначенні факторів оточуючого середовища, що впливають на тип організаційної структури служби економічної безпеки та її взаємовідносини з елементами загальної оргструктури підприємства) та юридично-процесуальній (при визначенні внутрішнього функціонального устрою служби економічної безпеки).

Література

1. Мак-Мак В. П. Служба безопасности предприятия как субъект частной правоохранительной деятельности : монография. М. : Компания "Спутник+", 2003. 220 с.
2. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. та ін. Київ : Правова єдність, 2009. 544 с.
3. Хрестоматия по организации систем безопасности / под общ. ред. И. Б. Линдера и Е.И. Гаврюшина. М. : МКТА, 2002. 704 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

І.В. Коляда, аспірант

Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків

Дослідники фінансової безпеки банку стверджують, що ця проблема має бути розглянута не тільки як забезпечення фінансової безпеки окремої банківської установи, а й як забезпечення банківської системи в цілому. Вивчення зарубіжного досвіду щодо забезпечення фінансової безпеки банківських установ свідчить, що у більшості країн світу з розвинутою економікою контроль є максимально потужним і жорстким. Це пов'язано насамперед із забезпеченням бездоганної репутації банківської системи, а також з постійним удосконаленням контролю над випуском та обігом валюти, забезпеченням безпеки вкладників і кредиторів банків.

Окремі аналітики наголошують, що найбільш досконалою сьогодні є система органів управління і контролю за банківською діяльністю у Франції.

Так, відповідно до чинного законодавства основним органом банківського контролю і управління є Банк Франції. Поряд з ним до системи органів належать Національна кредитна Рада, Комітет банківського регулювання, Комітет кредитних установ, Банківська комісія [1].

До складу Національної кредитної Ради входить 51 член, з яких 4 представляють державу, 8 вибираються, 1 представляє галузь економіки, 10 є представниками профспілок, 3 – представники кредитних установ, 6 є висококваліфікованими фахівцями кредитно-фінансової сфери. Рада виконує консультативні функції при розробленні грошової і валютної

політики, займається визначенням основних умов функціонування національної фінансової системи, бере участь у розробленні законопроектів [1].

Натомість Комітет банківського регулювання очолює міністр економіки і фінансів, його заступником є керуючий Банку Франції, а до складу комітету входять по одному представнику Французької асоціації банків, профспілок і два персонально запрошені фахівці. Комітетом встановлюються норми у таких питаннях: розмір та структура статутного капіталу банку, правила створення банківських відділень та представництв, умови придбання участі у капіталі інших банків і підприємств, правила обліку і звітності, інструмент і правила надання кредитів [1].

Комітет кредитних установ має 6 членів і очолюється керуючим Банку Франції. До складу Комітету входять директор французького казначейства і чотири представники банківського світу. Діяльність Комітету полягає у наданні дозволів на створення банків, зміни їх статусу, у здійсненні банківських операцій, а також прийнятті рішень з окремих питань застосування банківського законодавства [1].

Особливе місце відведено органу повсякденного контролю за діяльністю банків - Банківській комісії, що очолюється керуючим Банку Франції. До її складу входять директор казначейства, член Державної ради, член Касаційного суду і два персонально запрошені фахівці. Функціями Банківської комісії є нагляд за дотриманням правових норм, вивчення умов діяльності банківських установ, якість послуг, що надаються банками. Комісія регулярно одержує від банків звіти про їх діяльність, призначає інспекції безпосередньо в банках, проводить зустрічі з керівництвом банків. За результатами перевірок Банківська комісія оцінює фінансовий стан банку, надає рекомендації з підвищення якості його менеджменту. У випадку визнання фінансового стану незадовільним Комісія може призначити «ліквідатора», не чекаючи початку судової процедури про банкрутство банку [1].

Достатньо багатоаспектним є банківський нагляд в Італії. Основні принципи нагляду за банківською діяльністю закріплені в Законі Італійської Республіки «Про банки», який прийнято у 1993 році. Цей закон визначає систему та статус органів банківського та фінансового нагляду та процедури його здійснення. Наряду з Центральним банком контроль здійснюють Міжвідомчий комітет із кредитів і заощаджень та Національна комісія по контролю за фінансовими компаніями та фондовою біржею [2].

Діяльність міжвідомчого комітету зосереджена на контролі за дотриманням законності у сфері кредитної політики та захисту ощадних банків. Очолює комітет Міністр економіки та фінансів, а до складу

комітету входять міністр сільськогосподарської, продовольчої та лісової політики, міністр економічного розвитку Італії, міністр інфраструктури та транспорту Італії, міністр з європейських справ та керуючий Банку Італії. Національна комісія по контролю за фінансовими компаніями та фондовою біржею контролює діяльність кредитно-фінансових установ на ринку цінних паперів [2].

Цікавим в сфері контролю банківської діяльності є досвід Польщі. Відповідно до законів «Про банки» і «Національний банк Польщі» банківська діяльність контролюється Комісією з банківського нагляду. Очолює комісію Головуючий Комісії – Голова Національного банку Польщі. До складу комісії входять міністр фінансів або його делегований представник, представник Президента Польської Республіки, Голова Правління Гарантійного фонду банка, Головуючий Комісії Цінних паперів та валютного обміну або його заступник, представник Міністерства фінансів, Генеральний інспектор банківського нагляду. Участь у засіданнях Комісії також може брати представник Польської банківської асоціації [3]. Метою функціонування такої Комісії є забезпечення безпеки зберігання коштів на банківських рахунках та дотримання банками положень відповідних нормативно-правових актів.

Резюмуючи, зазначимо, що вивчення зарубіжного досвіду банківського нагляду деяких європейських дозволяє зробити такі висновки:

банківський нагляд не є монополізованим, поряд з центральними банками їх виконують інші спеціально створені органи;

держави суворо контролюють діяльність банків, використовуючи різноманітні механізми і важелі;

намітилась тенденція інтернаціоналізації банківської діяльності, дотримання стандартів і міжнародних норм банківського контролю і регулювання;

змішана система банківського контролю здатна підвищувати позитивну репутацію фінансової системи держави.

Такий досвід заслуговує на увагу, вивчення та впровадження у вітчизняну практику.

Література

1. Банк Франції // Википедия свободная энциклопедия : сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97

2. Бородюк О. Системи банківського нагляду зарубіжних країн : сайт. URL: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/996?view=material

3. Мельник П. В., Тарангул Л. Л., Гордей О. Д. Банківські системи зарубіжних країн : підручник. Київ : Алерта, 2010. 586 с.

ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

С.О. Максимюк, аспірант

Національний інститут стратегічних досліджень, м. Львів

У наш час нестабільне внутрішнє та динамічно прогресуюче зовнішнє середовище функціонування туристичних підприємств розглядається як відкрита система, яка продукує небезпеки та загрози ефективному господарюванню суб'єктів туристичної діяльності.

В умовах невизначеності та мінливості середовища функціонування проблема забезпечення економічної безпеки туристичних підприємств, яка значною мірою визначається ефективною системою захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз, є достатньо актуальною, а її вирішення є одним з пріоритетів сучасних наукових досліджень [2].

Загрозами суб'єктам туристичної сфери є процеси, дії або явища, виникнення яких спричиняє ряд наслідків: зниження конкурентоспроможності, яка згубно впливає на попит створюваного підприємством продукту, що призводить до недоотримання очікуваної величини прибутку та створює збитки підприємств.

Економічна безпека підприємств туризму являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів у які входять сформованість адміністративного та виробничого відділів підприємства, реалізація системи заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного і соціально-психічного характеру від внутрішніх і зовнішніх загроз (джерел небезпеки).

Про достатній рівень забезпечення економічної безпеки туристичних підприємств свідчать стабільні результати діяльності та стійкі позиції на туристичному ринку, позитивна динаміка матеріальних і фінансових цінностей, персоналу, інтелектуальної власності (у тому числі комерційної таємниці) та інформаційне забезпечення комерційної діяльності закладу в ринкових умовах.

Для забезпечення захисту перелічених елементів безпеки туристичного підприємства доцільно приймати ефективні управлінські рішення щодо раціонального використання ресурсів для запобігання

загрозам підприємству, створення умов ефективного функціонування й забезпечення стійкого стану щодо зовнішніх і внутрішніх змін середовища.

Таким чином, необхідно, щоб існувала певна система забезпечення економічної безпеки туристичного підприємства, у якій велике значення має вплив державного управління у сфері туризм.

Державне регулювання в туристичній галузі здійснюється шляхом [1]:

- прийняття нормативно-правових актів щодо процедур туристичної діяльності;

- ліцензування туристичної діяльності, сертифікації послуг і контролю за дотриманням вимог чинного законодавства в цій сфері;

- виділення бюджетних субсидій на розробку і реалізацію державних програм і фінансування заходів з пропагування туристичних можливостей України;

- сприяння просуванню національних туристичних послуг через участь вітчизняних суб'єктів туристичної діяльності в міжнародних заходах.

Система державного управління в контексті забезпечення економічної безпеки туристичного підприємства покликана вирішувати такі важливі для його функціонування завдання як здійснення цілеспрямованої координації та управління на всіх етапах життєвого циклу туристичного підприємства, захист принципу економічної і соціальної справедливості, формування механізму самоорганізації та адаптації зовнішнім збурюванням, захист інтересів виробників та споживачів туристичного продукту.

Конгломерат економічної безпеки являє собою зацікавлену взаємодію держави та підприємництва, що має протидіяти загальним та локальним загрозам функціонування його учасників [3].

Дослідження нормативно-правової бази показало, що основними документами, які регулюють функціонування підприємств вітчизняного туризму, є Конституція України, якою закріплені основні права і свободи людини, їх гарантії, Закони України "Про захист прав споживачів", що є основою державного регулювання безпеки товарів і послуг з метою захисту людини, її майнового та природного середовища, "Про порядок виїзду із України і в'їзду в Україну громадян України", "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті", "Про страхування", "Про

рекламу", "Про державний кордон України", "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про правовий статус іноземців", "Про охорону культурної спадщини", та "Про туризм" (вважається основним документом, який регулює туристичну діяльність в Україні) та "Про внесення змін до Закону України "Про туризм", прийнятий Верховною Радою України у 2003 р.

Проте незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, фінансово-економічна криза, що загострилася останніми роками, події, пов'язані з анексією АР Крим та проведенням антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, призвели до зменшення в'їзного туристичного потоку та, як наслідок, зменшення чисельності туристичних підприємств. Незважаючи на це, туристична галузь в Україні є п'ятою за значенням складовою поповнення бюджету, а в перспективі її питома вага у поповненні бюджету країни може значно зрости.

Для цього доцільно уточнити пріоритети державної політики забезпечення економічної безпеки підприємств туризму шляхом удосконалення правових засад регулювання відносин у туристичній галузі; продовжувати заохочення національних та іноземних інвестицій, що дасть змогу створити робочі місця для збільшення рентабельності перспективної в Україні галузі, забезпечити розвиток культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, спортивного, релігійного, екологічного (зеленого) та ділового видів туризму, організувати співпрацю України з країнами ближнього зарубіжжя, та, тим самим зміцнити позиції України на світовому туристичному ринку.

Література

1. Антонюк Н., Занько Ю. Державна політика України у сфері туризму: досвід і проблеми реалізації. Вісник Львівського університету. Серія Міжнародні відносини. 2008. Вип.24. С. 7-12.
2. Куліцька Н. В., Орлик О. В. Економічна безпека туристичних підприємств. Інформатика та інформаційні технології: матеріали. студ. наук. конф. 20 квітня 2015 р. Одеса : ОНЕУ, 2015. С. 68–71.
3. Наконечна Т. Ю. Кластеризація як каталізатор економічного розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності країни : сайт. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_4/14.pdf

СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

С.М. Лісінчук, магістрант

Міжнародний університет фінансів, м. Київ

Актуальність тематики зумовлена необхідністю оцінювання процесу адаптації банківської системи до сучасних умов та розроблення теоретичних і прикладних основ забезпечення стабільності та стійкості кредитних організацій до зовнішніх впливів.

Істотне значення в забезпеченні умов створення ефективного ринкового механізму має банківська система країни, що концентрує грошові капітали, обслуговує поточні виробничі потреби й інвестиційні потреби реального сектору економіки й населення. Банківська система є однією з найважливіших ланок національної економіки, що різноспрямовано впливає на життєдіяльність суспільства в цілому. Від стану банківської системи багато в чому залежить соціально-економічний розвиток країни.

Періодично повторювані банківські кризи свідчать про відсутність системи ранньої діагностики виникаючих негативних явищ у банківській діяльності, що не дозволяє спрогнозувати розвиток ситуації в майбутньому й визначити ступінь впливу банківської нестабільності на економіку країни, а також оцінити можливість здійснення розширеного відтворення економіки.

Сталий розвиток економіки, у тому числі і її найважливішого ланки - банківської системи, стає ключовою проблемою сучасного світу. Нестійкість національних економік, нерівномірність економічного розвитку окремих держав, що підігривається спекуляціями банків, призводить не лише до національних банківських криз, останні стають частиною світових фінансових потрясінь [1, с. 16].

Поняття «стабільність» та «стійкість» може характеризувати стан національної економіки й окремих її сегментів як господарської системи в такий спосіб:

здатність автономно й стабільно здійснювати цілеспрямовану діяльність у доступному для огляду періоді й на перспективу;

функціонувати в ринковому середовищі економічних відносин, долаючи можливі несприятливі впливи;

забезпечувати збалансованість темпів досягнення господарських цілей на досить тривалий період часу [4, с. 153].

Стабільність банківської системи важко визначити, використовуючи звичайне визначення «поняття» або «категорія», враховуючи його

багатогранність, наявність відносно локалізованих блоків (функціонально-орієнтованих), пов'язаних з особливостями досягнення й забезпечення стану стабільності банківської системи країни, яка може бути представлена багатомірною моделлю. Загальна економічна рівновага, як і причини її порушення, визначають зовнішнє середовище функціонування банківської системи й характер проблем, що вирішуються у ході забезпечення її стабільності та стійкості.

Роль стабільної банківської системи в системі забезпечення економічної безпеки країни полягає у визнанні стабільності банківської системи якісним критерієм економічної безпеки держави нарівні зі стабільністю банківської системи.

Стабільність розуміється як здатність системи функціонувати, не змінюючи власну структуру й постійно зберігаючи позитивну динаміку характеристик функціонування. Стабільна банківська система сприяє реалізації базових соціальних функцій держави, забезпечує зміцнення фінансового суверенітету, а також забезпечує трансформацію внутрішніх заощаджень в інвестиції з найменшими витратами, сприяє ефективному розподілу ресурсів між різними галузями, регіонами, видами діяльності. Усе це гарантує захист національних інтересів і забезпечення економічної безпеки країни.

Завдання інноваційного розвитку економіки, які постають перед нашою країною, вимагають адекватної відповіді від банківської системи. Зокрема, споконвічна проблема нестачі довгострокових ресурсів (яку українські банки вирішують, у тому числі, за рахунок зовнішніх запозичень, що підвищує ризики кредитних організацій внаслідок наявності спекулятивного компонента частини такого роду капіталу) могла б вирішуватися шляхом синтезу приватного капіталу й державних коштів у різних формах залежно від поставлених завдань.

Забезпечення стабільності банківської системи припускає комплекс заходів щодо її регулювання, який умовно можна розділити на такі блоки: фінансово-податковий, організаційний і нормативно-правовий [3, с. 10].

Залежно від проблем, які можуть виникнути в банківській системі, механізм регулювання стабільності має такі орієнтири: конкуренція, активи, пасиви, ліквідність, банківський нагляд.

Параметрами стабільного функціонування банківської системи є:
якісно нові й кількісно більші пасиви банківської системи;
розширення активних операцій банківської системи;
нова якість банківського управління;
удосконалена модель банківського регулювання й нагляду.

Найбільш актуальним питанням є впровадження нової якості банківського управління. Його вирішення передбачає внесення до

законодавства й нормативно-правової бази діяльності банку, удосконалення вимог до систем корпоративного управління й управління ризиками в кредитних організаціях, доповнення банківського законодавства нормами, що дозволяють НБУ більш широко застосовувати мотивоване судження при оцінюванні прийнятих кредитними організаціями ризиків, а також встановлювати вимоги до систем управління ризиками й внутрішнього контролю, і, відповідно, оцінювання їх якості [2, с. 101].

Удосконалена модель банківського регулювання й нагляду містить: розвиток банківських інструментів, що забезпечують зростання левериджу, у тому числі похідних фінансових інструментів, регулювання секьюритизації ризиків, що приймаються банками, диференціацію регулювання й нагляду залежно від масштабу банку, характеру й обсягу операцій.

Параметрами стійкості банківського сектору повинні стати: концентрація й консолідація банківського сектору; розвиток спеціалізованих кредитних організацій; скорочення питомої ваги державних банків; захист від надмірної участі іноземного капіталу в банківському секторі.

Сучасний стан української банківської системи ще дуже далекий від стану стабільності. Жодна з умов стабільності (стабільність усієї економічної системи, наявність, прозорість і повнота правового забезпечення банківської діяльності, наявність ринкової й банківської інфраструктури, розвинених фінансових ринків, низький рівень криміналізації кредитно-фінансової сфери) не є поки на достатньо прийнятному рівні для того, щоб вітчизняний банківський сектор стабільно функціонував і ефективно розбудовувався.

Література

1. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 754 с.
2. Вядрова І. М., Добровольська І. О. Формування ресурсної бази банків на основі заощаджень населення: теоретичні аспекти та українські реалії. Бізнес Інформ. 2015. № 9. С. 303-307.
3. Карпець О. С., Чуйко І. М. Оцінка і аналіз сучасного стану ринку банківських кредитів в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 5. С. 10-15.
4. Рошило В. І. Ключові проблеми банківської системи в сучасних умовах. Гроші, фінанси, кредит. 2015. Вип. II (58). С. 153-163.

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

В.Ф. Мальцева, магістрант

Запорізький національний університет

В сучасних умовах створення та діяльності вітчизняних підприємств супроводжується безліччю явних та непередбачуваних загроз та ризиків. Сьогодні в умовах нестабільності, суперечливості реформаційних процесів питання забезпечення умов економічного зростання та функціонування вітчизняного підприємства виходять на перший план.

Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям і пов'язана вона не стільки з внутрішнім станом самого підприємства, скільки з впливом зовнішнього середовища та суб'єктами, з якими підприємство вступає у взаємодію. У зв'язку з цим доцільніше стверджувати, що економічна безпека підприємства відображує узгодженість, збалансованість інтересів підприємства та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища.

Економічна безпека підприємства – це стан захищеності підприємства від негативного впливу дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується його стабільне функціонування, реалізація основних комерційних інтересів у даний час і в майбутньому [1].

Загрозу економічній безпеці господарюючого суб'єкта можуть становити як внутрішні, так і зовнішні фактори.

До внутрішніх факторів зараховують такі:

недостатньо кваліфіковане обслуговування наявного технологічного устаткування, що може спричинити його поломку, аварію;

порушення технологічного процесу, що може спричинити випуск неякісної продукції, допущення браку;

недотримання внутрішнього розпорядку і режиму роботи підприємства, що може вплинути на нестабільність діяльності;

негарантовану технічну безпеку на всіх основних і допоміжних дільницях, що може призвести до нещасних випадків;

ненадійне забезпечення підприємства робітничими кваліфікованими кадрами, спеціалістами;

відсутність нормальних умов праці робітників у виробничих цехах і на робочих місцях, що може призвести до збоїв у виробництві, нещасних випадків;

неякісна система організації й управління виробництвом, що може призвести до банкрутства суб'єкта господарювання;

недостатність заходів з охорони матеріальних цінностей, ненадійність складських приміщень, охорони підприємства загалом, засобів сигналізації [3].

Не менш загрозовими є можливі зовнішні загрози економічній безпеці суб'єкта господарювання:

збої у забезпеченні підприємства сировиною, матеріалами, деталями, напівфабрикатами;

ненадійні партнери з кооперації виробництва;

часті перебої в постачанні на виробництво електроенергії, тепла, палива, води, що призводить до простоїв і збитків підприємству;

можливі стихійні явища: пожежа, паводки, форс-мажорні обставини (землетруси, воєнні конфлікти та ін.) [3].

Напрями забезпечення економічної безпеки можна поділити на такі:

у межах економічної безпеки: закриття низькорентабельних і збиткових підприємств; зміна системи оплати праці наукових кадрів; створення нових організаційно-виробничих структур; використання лізингу; активна участь у міжнародних виставках, семінарах;

у межах ресурсної безпеки: удосконалення систем розрахунків; підвищення продуктивності праці; збільшення капіталовкладень у ресурсозбереження;

у межах фінансової безпеки: дотримання критичних термінів кредитування; створення інформаційного центру для отримання відомостей про борги підприємства й перекривання каналів втрати інформації; створення у структурі Інформаційного центру спеціальної групи фінансових працівників, яка перевіряє податкові й інші обов'язкові платежі для виявлення можливої передоплати й надає відомості про основні виробничі фонди, що мало використовуються з метою їхнього можливого продажу; використання нових форм партнерських зв'язків;

у межах соціальної безпеки: підвищення рівня оплати праці; підвищення кваліфікації працівників; зацікавленість адміністрації підприємства в працевлаштуванні працівників, яких звільнено; розвиток соціальної інфраструктури підприємства; підвищення матеріальної відповідальності працівників за результати своєї праці [2].

Економічна безпека є важливим чинником забезпечення ефективного функціонування підприємств. Зазвичай увесь комплекс діяльності із забезпечення економічної безпеки покладається на службу безпеки підприємства (у разі її наявності на підприємстві) як основну ланку системи економічної безпеки. При вдалій організації покращення безпеки діяльність підприємства досягне помітних покращень.

Література

1. Лянний Г. Л. Внешние и внутренние угрозы предпринимательской деятельности. Best of security. 2006. №7.
2. Напрями забезпечення економічної безпеки підприємства// Навчальні матеріали Онлайн : сайт. URL: http://pidruchniki.com/86926/ekonomika/napryami_zabezpechennya_ekonomichnoyi_bezpeki_pidpriyemstva (14.12.17).
3. Судакова О. І. Основні проблеми економічної безпеки підприємства : сайт. URL: http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Economics/21233.doc.htm (14.12.17)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

О.Г. Гутиря, магістрант

Є.С. Кузьменко, магістрант

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

В наш час діяльність підприємств харчової промисловості щодо забезпечення конкурентоспроможності потребує створення системи економічної безпеки. Зовнішнє середовище є мінливим, тому компанії повинні постійно адаптуватися, шукати нові та вдосконалювати вже наявні засоби економічної безпеки заради досягнення економічної та соціальної мети.

Економічна безпека підприємства – це його стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності, здатність своєчасно, адекватно й без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої ситуації.

До основних цілей забезпечення економічної безпеки підприємства харчової промисловості належать:

забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

забезпечення мінімізації зовнішніх і внутрішніх загроз економічному стану підприємства, в тому числі його фінансовим, матеріальним, інформаційним і кадровим ресурсам на основі розробленого та виконуваного комплексу заходів економіко-правового та організаційного характеру;

забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства [3];

якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства.

До найнебезпечніших зовнішніх факторів, що створюють загрозу діяльності підприємства, належать:

недосконалість чинного законодавства;

недобросовісна конкуренція;

криміналізація економіки;

зміна валютного курсу;

поява нових технологій.

До внутрішніх факторів, що суттєво можуть вплинути на діяльність підприємства, належать:

відсутність стабільної середньої ланки менеджерів;

відсутність або поверхневе ставлення до маркетингової стратегії;

забезпечення сировиною та комплектуючими;

невизначеність цілей;

невмотивована поведінка персоналу [2].

Система економічної безпеки для кожного підприємства є індивідуальною, оскільки залежить від ряду зовнішніх та внутрішніх факторів, що на неї впливають.

Створення концепції економічної безпеки дозволить систематизувати загрози, що притаманні підприємству, та визначити напрями удосконалення діяльності підприємства. Однак, для створення такої концепції для підприємств харчової галузі потрібно врахувати особливості їхнього функціонування.

Особливості забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості, перед усе, впливають з особливостей, притаманних галузевій належності таких підприємств. Головними з них є:

конкурентна ситуація на ринку продуктів харчування (як на вітчизняних, так і на ринках інших країн);

специфіка виробничої діяльності підприємств харчової промисловості, яка значною мірою залежить від постачальників;

територіальна нерівномірність розвитку, сезонність споживання продукції;

частина галузей харчової промисловості тяжіє до сировинних районів, інша частина – до районів споживання;

специфіка продукції, яку виробляють підприємства харчової промисловості, що є невід’ємним атрибутом життєдіяльності населення;

митні та валютні бар’єри на кордонах.

Систему економічної безпеки на підприємствах харчової галузі доцільно формувати за функціональними складовими. Складові системи

кожне підприємство виділяє самостійно. Систему економічної безпеки підприємств харчової галузі доцільно структурувати в такий спосіб:

фінансова складова, вважається основною, оскільки забезпечує платоспроможність підприємства та його фінансову стійкість;

кадрова складова, належний рівень економічної безпеки залежить від складу кадрів, їхнього професіоналізму та вмотивованості працювати на задоволення інтересів підприємства;

правова складова – забезпечує здійснення діяльності підприємства у межах правового поля та чинного законодавства;

інформаційна складова – забезпечує захист інформації [1].

Способи забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості мають відповідати особливостям їхньої діяльності.

Отже, конкурентоспроможність, фінансову стійкість підприємства харчової промисловості, можна досягти за наявності системи економічної безпеки.

Література

1. Немченко В. В., Малішевська В. В. Забезпечення економічної безпеки підприємства. Економіка харчової промисловості. 2012. №3(15). С. 10-13.

2. Ушкаренко Ю. В., Петлюченко В. В. Економічна безпека підприємств харчової промисловості. Проблеми формування та реалізації конкурентної політики : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. 19-20 вересня 2013 р. Львів : АртДрук, 2013. – С. 245–246.

3. Чорна О. Ю. Забезпечення економічної безпеки підприємства харчової промисловості. Економіка. Менеджмент. Підприємництво. 2013. № 25(2). С. 240-247.

NECESSITY OF PROVIDING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

A. Derkachenko, *master*

Poltava National Technical Yuri Kondratiuk University

The stable functioning, growth of the economic potential of any enterprise in the conditions of market relations largely depends on the availability of a reliable system of economic security.

The modern enterprise is in a condition of continuous change of the external environment of its existence. This instability requires from business entities continuous adaptation, in particular the search for new and improved

already known means of ensuring the system of economic security in order to achieve the economic and social goals of the enterprise.

Ensuring the economic security of an enterprise is a process of realizing the functional components of economic security in order to prevent possible losses and achieve the maximum level of economic security in the present and in the future.

At present, the company's economic security is due to the greatest influence of the external environment, which in a market economy is constantly changing, never remains stable, permanent or unchanged. It is from the standpoint of the influence of the environment, the protection of enterprises from its negative impact and the content of the category of economic security of the enterprise is considered.

The most important factors influencing the economic security of an enterprise are the degree of excellence of the legislative framework, the level of taxation, access to world markets, investment attractiveness of the region, the state. First of all, the economic security of an enterprise depends on the economic security of the state and the region, because it is based on their financial, raw material and production potential, development prospects. The presence of a multi-level concept of economic security of economic entities of all levels provides an opportunity to provide predictability of external threats to enterprises.

Particular attention should be paid to partners in business relationships, their solvency, business reputation.

Serious attention should be paid to competitors, as in the case of the application of their methods of unfair competition for the enterprise, there may be serious dangers and threats with grave economic consequences.

The general objective of the security system is to timely identify and prevent both external and internal dangers and threats, ensuring the security of the enterprise and achieving its business objectives.

Due to the effective implementation of the system of economic security, the company can achieve the following goals:

- ensuring high financial efficiency of work, financial stability and independence of the enterprise;

- ensuring technological independence and achieving the high competitiveness of the technical potential of the entity;

- achievement of high efficiency of management, optimum and effective organizational structure of enterprise management;

- achievement of a high level of personnel qualification and its intellectual potential;

- minimization of the destructive influence of the results of industrial and economic activity on the state of environmentally-friendly environment;

high-quality legal protection of all aspects of the company's activity;
ensuring the protection of the information field, commercial secrecy and achieving the necessary level of information support for all business units and departments of the organization;

effective organization of the security of the company's personnel, its capital and property, as well as commercial interests.

Among the subjects that provide protection of economic security of entrepreneurship, the most important is its own economic security (usually in the presence of the appropriate business entity and financial resources).

Establishing a business security system and organizing its successful operation should be based on the methodological foundations of the scientific theory of security.

The objectives of the enterprise security system should be defined:

what needs to be done, what should be achieved;

what tasks need to be addressed to achieve their goals;

what are the main functions of the enterprise security system - to determine the scope of the system's operation [2].

This ensures steady growth of the enterprise and the formation of positive results of its economic area.

Thus, the efficiency of the operation of the enterprise and its very existence, especially in the unstable conditions of the transition economy, depends to a large extent on the system of economic security, which in general can be regarded as an integral part of the industrial management system, aimed at countering the external and internal threats to its functioning.

References

1. Kantayeva O. V. Problems of preservation and increase of economic safety of enterprises and their components in modern economic conditions. URL: http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA/2014_1/Statti/7.pdf

2. Petrin O. Background formation and content of economic safety of the enterprise. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2010/20_3/206_Petryna_20_3.pdf

3. Trots I. V. Ensuring economic security at the enterprise to prevent bankruptcy. URL: <https://www.science-community.org/en/system/files/Trots.pdf>

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

А.М. Пакула, магістрант

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

В умовах інтернаціоналізації сучасної економіки однією з найважливіших проблем є забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва. Особливо важливим це є в умовах, коли підприємства стикаються зі зростаючими запитами з боку акціонерів, споживачів і суспільства в цілому. Все динамічніше зростання конкуренції і зміна технологій роблять поточну економічну ситуацію все менш передбачуваною. Забезпечити економічну і фінансову безпеку в таких умовах можна шляхом формування на підприємстві ефективної системи фінансового менеджменту.

До теперішнього часу накопичено значний досвід як зарубіжний, так і вітчизняний, заснований на широкому застосуванні низки концепцій і методик управління підприємством.

У теорії не існує єдиної точки зору щодо сутності фінансового менеджменту. Так, Є.Ф. Брігхем [1] характеризує його як підприємницьку діяльність щодо проведення фінансових операцій з практичним управлінням фірмою включно. І.А. Бланк [2] визначив його як систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства та організацією обігу його грошових коштів. О.В. Посилкіна і В.М. Толочко [3] трактували фінансовий менеджмент як систему фінансового забезпечення підприємства, спрямовану на досягнення загальної мети управління при оптимізації обігу коштів. М. В. Гридчина [4] характеризувала його як сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються підприємствами для підвищення прибутковості та мінімізації ризику неплатоспроможності.

Проаналізувавши ці та інші точки зору, вважаємо, що фінансовий менеджмент слід розуміти як діяльність підприємства, спрямовану на управління його фінансами з використанням різноманітних прийомів, методів та засобів з метою підвищення доходності і мінімізації ризиків.

Виходячи з цього, основною метою фінансового менеджменту в контексті економічної безпеки підприємства є отримання максимальної фінансової вигоди від діяльності підприємства в інтересах його власників з максимальним захистом їх економічних і фінансових інтересів.

Об'єктом управління в фінансовому менеджменті виступає сукупність умов здійснення грошового потоку, кругообігу вартості, руху

фінансових ресурсів і фінансових відносин між господарюючими суб'єктами і їх підрозділами в господарському процесі.

Суб'єктом управління є спеціальна група людей (фінансова дирекція як апарат управління, фінансовий менеджер як керівник), яка за допомогою різноманітних форм управлінського впливу забезпечує цілеспрямоване функціонування об'єкта.

Розглядаючи місце фінансового менеджменту в забезпеченні економічної безпеки суб'єктів підприємництва, необхідно визначити його принципи. Саме спираючись на дані принципи і для їх реалізації формується і система забезпечення фінансового менеджменту. Отже, до них належать:

принцип інтегрованості із загальною системою управління підприємством означає, що будь-яке управлінське рішення так чи інакше впливає на формування грошових потоків та результати фінансової діяльності. Виходячи з цього, необхідна інтеграція рішень фінансового менеджменту із загальною системою управління підприємством;

принцип комплексного характеру формування управлінських рішень полягає у врахуванні взаємозв'язку і взаємовпливу всіх управлінських рішень в галузі формування і використання фінансових ресурсів;

принцип динамізму управління полягає в тому, що при прийнятті управлінських рішень необхідне врахування змін факторів зовнішнього середовища, ресурсного потенціалу, фінансового стану та інших параметрів діяльності. Пов'язане це з тим, що навіть найбільш ефективні фінансові рішення, які були успішно реалізовані у попередньому періоді, не завжди доречні на наступних етапах діяльності підприємств;

принцип варіативності підходів до розробки управлінських рішень означає, що розробку альтернативних варіантів управлінських рішень слід проводити з використанням системи критеріїв, які визначають фінансову стратегію або фінансову політику підприємства;

принцип орієнтації на стратегічні цілі розвитку підприємства вимагає того, щоб всі управлінські рішення, що приймаються в сфері фінансів підприємства, були узгодженими із стратегічними цілями його розвитку і у разі невідповідності їм мають бути відхилені.

Таким чином, фінансовий менеджмент - це багатоаспектне поняття, яке слід розглядати, з одного боку, як науку, а, з іншого, як практичну діяльність на підприємстві, якою займаються професіонали.

Ефективна реалізація фінансового менеджменту потребує формування відповідною системи його забезпечення, яка включає систему організаційного забезпечення, систему інформаційного забезпечення та внутрішній фінансовий контроль на підприємстві.

Література

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. В 2-х т. Т. 1. Київ : Эльга, Ника-Центр, 2007. 624 с.
2. Бригхэм Ю., Эрхардт М. Финансовый менеджмент. СПб. : Питер, 2009. 960 с.
3. Посилкіна О. В., Толочко В. М. Фінансова діяльність хіміко-фармацевтичних підприємств : підручник. Харків : ТОВ «Золоті сторінки», 2001. 536 с.
4. Гридчина М. В. Финансовый менеджмент : курс лекций. 3-е изд., стереотип. Київ : МАУП, 2004. 160 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

А.А. Альохіна, студентка

О.Ю. Білаш, студентка

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

У період фінансової кризи проблема захисту прав споживачів фінансових послуг набула особливої гостроти й актуальності. Кількість фактів порушення вимог законодавства у сфері захисту прав споживачів значно збільшилася, не повною мірою реалізується право споживача на своєчасне отримання в доступній формі достовірної інформації про послуги, зберігається стала тенденція до зростання кількості скарг споживачів фінансових послуг.

Стан і розвиток системи захисту прав споживачів знаходяться у прямій залежності від позитивної динаміки доходів, витрат і заощаджень населення, фінансових результатів діяльності підприємств та організацій. У свою чергу, стан захисту прав споживачів фінансових послуг виступає вагомим фактором розвитку ринкової економіки, що поєднує найрізноманітніші інтереси та прагнення суб'єктів господарювання, а також дозволяє безперервно здійснювати обмін товарами та послугами.

Ознаками успішного захисту прав споживачів фінансових послуг є можливість їх вільного доступу до фінансових активів. Сьогодні заходи щодо забезпечення захисту прав споживачів недостатньо ефективно впливають на запобігання недобросовісному наданню небанківських фінансових послуг. Недовіра населення до ринків фінансових послуг не дає можливості активно використовувати його вільні кошти як інвестиційні ресурси, що спрямовувались б на розвиток економіки,

запровадження ефективного механізму недержавного пенсійного забезпечення та страхування.

Результати аналізу наявної системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг свідчать про її невідповідність загальним принципам захисту прав споживачів фінансових послуг Організації економічного співробітництва та розвитку, що обумовлено рядом проблем, основними з яких є:

відсутність у нормативно-правовій базі з питань регулювання ринків фінансових послуг положень щодо забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг;

недосконалість системи державного регулювання та нагляду за фінансовим сектором;

низький рівень інформаційної прозорості, фінансової грамотності та обізнаності населення;

відсутність дієвих механізмів захисту від ризиків та недосконала система вирішення спорів, пов'язаних з отриманням фінансових послуг;

відсутність належного вибору фінансових послуг [1].

Державне регулювання на ринках фінансових послуг здійснюється відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», який спрямований на створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правове забезпечення діяльності і розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, правове забезпечення єдиної державної політики у фінансовому секторі України [2].

Однак слід зазначити, що система законодавчого забезпечення функціонування ринків фінансових послуг в Україні створена без урахування потреби захисту прав споживачів фінансових послуг. Базове законодавство щодо захисту прав споживачів на належному рівні не враховує особливості надання фінансових послуг, а нормативно-правові акти органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, містять лише окремі елементи захисту прав споживачів, а їх застосування є неефективним [3].

Ділова практика установ, що надають фінансові послуги, не завжди базується на високих стандартах надання таких послуг. В Україні недостатньо застосовуються такі механізми регулювання стандартів надання фінансових послуг як добровільні кодекси (кодекси етики), що зумовлює зниження рівня довіри до фінансового сектору.

Для удосконалення системи захисту прав споживачів фінансових послуг Кабінетом міністрів України схвалено Стратегію реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки, котра найбільш повною мірою окреслює ризики пересічних

споживачів фінансових послуг. Зокрема, наявні механізми вирішення конфліктів, які виникають між споживачами та надавачами фінансових послуг, є неефективними та потребують додаткових витрат [1].

Враховуючи поточні проблеми даного аспекту регулювання ринку фінансових послуг, система захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг повинна ґрунтуватися на таких принципах:

забезпечення неупередженого та справедливого ставлення до споживачів на всіх етапах надання фінансових послуг та під час вирішення спорів, що виникають у зв'язку із цим;

визначення органів державного регулювання та нагляду, на яких покладатиметься функція зі здійснення контролю у сфері захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг;

забезпечення неухильного дотримання вимог щодо розкриття інформації фінансовими установами та належної їх прозорості;

сприяння підвищенню рівня фінансової грамотності та обізнаності споживачів фінансових послуг;

забезпечення відповідальної ділової поведінки та високих стандартів надання фінансових послуг фінансовими установами, юридичними та фізичними особами, що провадять допоміжну діяльність на ринках фінансових послуг;

забезпечення комплексного захисту споживачів фінансових послуг від шахрайських та інших незаконних дій;

забезпечення захисту персональних даних споживачів фінансових послуг та таємниці їх приватного життя;

застосування механізмів оскарження або відмови від подальшого отримання фінансової послуги та відшкодування збитків;

формування сучасного інструментарію захисту прав споживачів фінансових послуг;

забезпечення належного рівня конкуренції на ринках фінансових послуг [4].

Отже, впровадження дієвих заходів системи захисту прав споживачів є необхідним і важливим кроком для підвищення довіри споживачів до суб'єктів фінансового ринку, що сприятиме забезпеченню більш ефективного розвитку фінансового ринку в Україні.

Література

1. Про схвалення Стратегії реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012–2017 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2010 р. № 867-р. : сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/sh>.

2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III : сайт. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

3. Конарівська О. Б. Фінансові послуги: порядок їх надання та захист прав споживачів. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2017. Вип. 1. С. 158–165.

4. Аванесова І. Постулати захисту прав споживачів фінансових послуг. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2017. № 1. С. 56–65.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

О.А. Болдирева, студентка

Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова, м. Харків

Численні праці вітчизняних та зарубіжних дослідників висвітлюють питання сутності та організації складових елементів фінансової безпеки банківських установ (О. Барановський, Т. Болгар, С. Васильчак, Р. Гриценко, А. Єпіфінов, О. Кириченко, Г. Козаченко, З. Сороківська, Ю. Погорелов та ін.) Але незважаючи на значну увагу до цього питання, основні аспекти фінансово-економічної безпеки банківської діяльності залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження.

Ґрунтовне та об'єктивне визначення досліджуваної економічної категорії наведено в [1], згідно з яким фінансова безпека банку – це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Надійність фінансової безпеки банку забезпечують основні вимоги [2]:

комплексності: необхідність врахування зовнішніх та внутрішніх загроз, які впливають на фінансову безпеку банку;

об'єктивності: оцінка вірогідності зниження рівня фінансової безпеки повинна здійснюватись на основі використання методичних підходів, а не суб'єктивних міркувань аналітиків;

безперервності й оперативності: процес забезпечення фінансової безпеки банку повинен здійснюватись на постійній основі, що дозволяє своєчасно реагувати на появу зовнішніх та внутрішніх загроз;

конфіденційності: внутрішня інформація банку щодо вірогідності виникнення кризових явищ та зниження фінансової стійкості повинна бути комерційною таємницею банку, оскільки її розголошення може викликати паніку серед його клієнтів;

законності: заходи, що виконуються в межах, необхідних для забезпечення безпеки банку, ґрунтуються на чинних Законах України, Постановах Кабінету Міністрів, Указах Президента України, нормативних актах Національного банку, вимогах документів місцевих органів влади та статуту банку;

самостійності і відповідальності: підрозділи фінансової безпеки банку повинні мати у своєму розпорядженні всі необхідні засоби для ефективного вирішення поставлених перед ними завдань, повноваження осіб і підрозділів банківської безпеки суворо регламентуються нормативними актами банків;

економічної доцільності: забезпечення фінансової безпеки не повинно призводити до погіршення умов діяльності та стану банку, перешкоджати реалізації його інтересів та витрати на їх проведення мають бути адекватними ефективності останніх;

цілеспрямованості: підтримання фінансової безпеки здійснюються у суворій відповідності до завдань, які вирішує банк згідно із затвердженою його керівництвом комплексною програмою безпеки.

Основними завданнями фінансової безпеки банку є [3]:

моніторинг та врахування факторів, що визначають загрози фінансовій діяльності банку; формування оптимальної структури боргових зобов'язань (банку та його клієнтів);

протидія злочинним зазіханням на фінансові ресурси банку;

визначення причин та усунення наслідків реалізованих загроз;

забезпечення балансу доходів та витрат у діяльності банку;

забезпечення ліквідності та платоспроможності банку.

До зазначених завдань слід додати ще й забезпечення фінансової стійкості і фінансової незалежності банку; збереження фінансових можливостей банку у безпечному стані в умовах дії різноманітних небезпек і загроз [4].

Таким чином, можливо сформулювати таке визначення системи фінансової безпеки банку: сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансового характеру, які повинні оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити

належний їх рівень і нівелювати вплив ризиків внутрішнього й зовнішнього середовища.

Отже, систему фінансової безпеки необхідно інтегрувати в систему управління банком, що дозволить здійснювати постійний контроль за ризиковим середовищем банку і ухвалювати своєчасні та обґрунтовані рішення. Дія системи повинна ґрунтуватися на принципах мінливості, обачності, об'єктивності, безперервності і оперативності, конфіденційності, комплексності і системності, що дозволить забезпечити стабільну, безкризову та ефективну діяльність банку.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» ВРУ від 07.12.2000 № 2121-III : сайт. URL: – <https://docs.dtk.ua/doc/1087.635.0>
2. Вовк В. Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку. Проблеми економіки. 2012. №4. С. 200-204.
3. Зубок М. І. Безпека банків. Київ : КНЕУ, 2002. 306с.
4. Букин С. Безопасность банка. Банковские технологии. 2003. № 9. С. 5-17.

ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Т.С. Крумкачёва, *студентка*

Харьковский авиационный университет
имени Н.Е. Жуковского "ХАИ", г. Харьков

Информационная безопасность является одной из составляющих экономической безопасности. Проблема защиты прав на интеллектуальную собственность (ПИС) в сети Интернет является неотъемлемой частью информационной безопасности. Огромное количество информации, принадлежащей как физическим, так и юридическим лицам, незаконно попадает в Интернет. Авторы, а также обладатели смежных прав часто сталкиваются напрямую с этой проблемой, поскольку их произведения могут без особых преград распространяться и копироваться любыми пользователями сети [1].

Согласно ст. 8 Договора Всемирной Организации Интеллектуальной Собственности по авторскому праву, авторы пользуются исключительным правом разрешать любое сообщение своих произведений по проводам или средствам беспроводной связи, включая доведение своих произведений до всеобщего сведения таким образом, что представители публики могут

осуществлять доступ к таким произведениям из любого места и в любое время по их собственному выбору [2]. Но прежде, чем разместить в Интернете какое-либо произведение, необходимо разрешение автора, поскольку за ним закрепляется исключительное право на публичное обнаружение своего произведения.

К сожалению, на практике множество произведений, данных, полученных путем незаконного взлома, попадают в Интернет и передаются непроверенным путем. Этому способствуют интернет-трекеры и другие программы, которыми активно пользуются. При этом фактическим нарушителем становится именно конечный пользователь, использующий объект ПИС. О.О. Избаш утверждает, что многие серверы, распространяя информацию, уходят от ответственности, ссылаясь на Гражданский Кодекс Украины, согласно которому ссылка на любые данные (информационное сообщение) сама по себе не является объектом авторского права (хотя может нарушать соглашение об использовании сайта) [3]. Многие провайдеры, ссылаясь на действующие международные акты (Digital Millennium Copyright Act), не несут ответственности за действия пользователей.

Действующее законодательство не может в полной мере оказать охрану объектам ИС в сети Интернет, поскольку возможность определить правонарушителя сводится практически к нулю: невозможно установить объект преступления, доказать вину и умыслы правонарушителя [4].

Именно поэтому необходимо вносить поправки и изменения в существующее законодательство, усовершенствовать его. Отдельная правовая категория должна регламентировать распространение объектов ПИС в Интернете, ответственность лиц должна быть четко определена, а критерии правонарушения - строго обозначены и классифицированы. Проблема нарушения ПИС является важной для Украины, ее решение поможет сохранить и расширить интеллектуальный потенциал, культурное наследие, утвердить международный авторитет страны.

Литература

1. Информационная безопасность и защита информации : уч. пособ. Москва : 2004. 82 с.
2. Судариков С. А. Право интеллектуальной собственности. Тверь : Проспект, 2011. 368с.
3. Избаш О. О. Защита прав интеллектуальной собственности и Интернет. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. Т. 1. №10-1. С. 186-189.
4. Серго А. Г. Интернет и право. М. : Бестселлер, 2003. 269с.

ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПОСТАЧАЛЬНИЦЬКО-ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АПТЕЧНОГО СКЛАДУ

М. Г. Хмаренко, магістрант

Національний Фармацевтичний Університет, Харків

Аптечні (фармацевтичні) склади є спеціалізовані складські приміщення для зберігання різних медичних препаратів, предметів гігієни та лікарських засобів. Але, зберігання це не єдина функція фармацевтичного складу, склад також займається реалізацією, відпуском і закупівлею аптечної продукції.

Аптечні склади є структурними підрозділами і, в свою чергу, самі складаються з відділів, до того ж склад і функції відділів на різних складах відрізняються. Всі склади мають приймальний і експедиційний відділ, різне число відділів зберігання (від 5 до 10), транспортний відділ та відділ господарського забезпечення.

Устаткування аптечного складу може бути найрізноманітнішим залежно від його потужностей, обсягів роботи та самого асортименту продукції. Але, для функціонування складу він повинен мати певні виробничі приміщення для зберігання отруйних речовин, сухих і рідких медикаментів, вітамінних препаратів та антибіотиків, ін'єкцій в ампулах, кровозамінників та антибактеріальних препаратів, перев'язувальних матеріалів та оптики.

При проектуванні аптечних складів точність в розрахунках складського простору багато в чому залежить від правильного прогнозу попиту на продукцію даного складу і визначення необхідних запасів (виражених в натуральних величинах). При проектуванні складських потужностей необхідно враховувати широту асортименту і обсяг реалізованої продукції, а також вимоги, що пред'являються до умов і термінів зберігання продукції. Загальна площа адміністративно-побутових приміщень залежить від чисельності персоналу і розраховується згідно з діючими санітарними нормами.

Функції складу, як правило, обмежуються операціями, безпосередньо пов'язаними з матеріальним потоком: приймання та зберігання товарів, комплектація і відвантаження замовлень покупцям. Решта робіт, пов'язані з оптовою реалізацією, такі, як митне оформлення, приймання замовлень, виконуються іншими підрозділами організації.

Основними функціями аптечного складу є прийом вантажів за кількістю, якістю та комплектністю. Проводиться перевірка супровідних документів, ведення претензійної роботи, розподіл вантажів по місцях

зберігання відповідно до використовуваних на складі способами і умовами зберігання окремих груп товарів.

Крім цього, на ділянку приймання можуть бути покладені функції відбору проб товару на аналіз якості; пакування вантажів, комплектування укрупнених одиниць для зберігання на складі, а також розукомплектування останніх з тією ж метою; тимчасового зберігання (накопичення) надходжень вантажу для оперативного розподілу на основних складських площах.

Вантажна місткість ділянки зберігання залежить не тільки від розмірів, але і від обраного способу зберігання - стелажного, на піддонах, в контейнерах і т.д. Як правило, на ділянках зберігання аптечного складу здійснюється також комплектація замовлень та передача їх у відділ експедиції.

Основною метою управління логістикою постачання є своєчасне, надійне і якісне забезпечення обслуговуваних процесів споживання з мінімальними загальними витратами. Логістичне управління постачанням має використовувати нові прогресивні методи і комп'ютерні інформаційні технології, що дозволить скоротити витрати на управління постачанням – яка є одна з основних складових загальних витрат на забезпечення організації матеріальними ресурсами. Одним з підходів, що дозволяють значно підвищити ефективність управління постачанням, є управління за процесами і використання команд.

Отже, сучасний фармацевтичний склад повинен знати основні вимоги організації діяльності аптечних складів, знати нормативно - технічну документацію, знати правила зберігання лікарських засобів, виробів медичного призначення, парафармацевтичної продукції. В цілому управління логістикою постачання покликане реалізувати стратегію закупівель, яка виробляється виходячи з аналізу ринку постачальників, використовуваної мікрологістичної концепції, загальної логістичної і корпоративної стратегії. На всіх стадіях руху матеріального потоку, починаючи від первинного джерела сировини і закінчуючи кінцевим споживачем, існує об'єктивна необхідність в спеціально облаштованих місцях для утримання засобів фармацевтичного та медичного призначення. Цим пояснюється наявність великої кількості різноманітних видів складів. Необхідно вивчати проблеми і методи ефективної організації і функціонування складів для раціоналізації руху матеріального потоку в логістичному ланцюзі.

Література:

1. Аптечний склад. Основні завдання та функції аптечного складу. [Електронний ресурс] / 1 – Режим доступу до ресурсу: <http://ifreestore.net/1362/27/>.
2. Біловодська О. А. Логістика. курс лекцій [Електронний ресурс] / О. А. Біловодська, О. О. Суярова – Режим доступу до ресурсу: http://elkniga.info/book_27.html.
3. Залевська В. М. Організація та економіка фармації. Конспект [Електронний ресурс] / В. М. Залевська. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://ifreestore.net/1362/>.
4. Сирохман І. В. Товарознавство пакувальних матеріалів і тари / І. В. Сирохман, В. М. Завгородня. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 614 с. – (2-ге). – (ISBN 978-966-364-800-2.).
5. Посилкіна О.В. Актуальність впровадження інтегрованої логістики в фармації / О.В. Посилкіна, А.Г.Хромих // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2011. - № 5 (19). – С.37-42.
6. Посилкіна О.В., Сагайдак-Нікітюк Р.В., Загорій Г.В., Горбунова О.Ю., Юрченко А.П. Логістичний менеджмент фармацевтичного виробництва: Монографія.- Х.: Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2011.- 772с.

СЕКЦІЯ 4. ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ, РЕГІОНУ, ПІДПРИЄМСТВА

МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ПОРОГОВИХ ЗНАЧЕНЬ ІНДИКАТОРІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА ОСНОВІ ПОБУДОВИ ОЦІНОЧНИХ НЕЧІТКИХ ШКАЛ

О.В. Россошанська, кандидат економічних наук, доцент
Луганська державна академія культури та мистецтв, м. Київ

За твердженнями багатьох дослідників першим кроком при проведенні будь яких системних досліджень економічної безпеки (ЕБ) підприємств має бути визначення критичних значень параметрів (індикаторів), які визначають стан ЕБ. Зазвичай спочатку знаходять граничні значення параметрів, вихід за межі яких призводить до неможливості безперервного функціонування та/або розвитку підприємства, а потім з'ясовують порогові значення, які розташовуються між ними. На основі цієї інформації будуються оцінні шкали за допомогою яких визначаються різні стани ЕБ підприємства. Сьогодні проблему визначення граничних та порогових значень індикаторів ЕБ відносять до фундаментальної в безпекології. Це зумовлено тим, що від адекватності граничних та порогових значень індикаторів ЕБ реальним умовам безпечності діяльності залежать всі інші кроки з її забезпечення. Вирішення цієї проблеми належить до системи оцінювання ЕБ як компонента повної системи ЕБ підприємства (рис. 1).

Для вирішення цієї проблеми найбільш інформаційно ємними вважаються методи математичного моделювання. Але ці методи акцентують увагу на визначенні граничних значень індикаторів і не розглядають питання визначення порогових значень для конкретних типів підприємств. Нами запропоновано метод визначення граничних та порогових значень індикаторів, який цілісно поєднаний з побудовою шкали оцінювання на основі лінгвістичної змінної «Зони безпеки діяльності». Він передбачає реалізацію чотирьох етапів на єдиній методологічній основі:

комп'ютерний експеримент з моделювання стану діяльності економічної системи з використанням складових груп індикаторів ЕБ;

візуальний аналіз результатів моделювання;

формування аксіоми про спосіб групування результатів моделювання;

побудови терм-множини та функцій приналежності лінгвістичної змінної "Зони безпеки діяльності"; виявлення порогових значень індикатора.

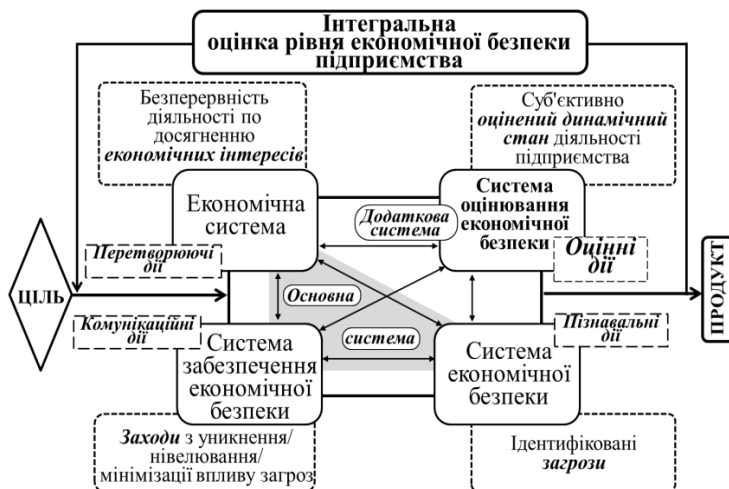

Рис. 1. Модель повної системи економічної безпеки підприємства

Терм-множина складається з п'яти елементів ("безпечна діяльність", "поява загроз діяльності", "вияв загроз діяльності", "небезпечна діяльність" та "руйнування діяльності"), функції приналежності яких розташовані в інтервалі від 0 до 1. Елементи лінгвістичної змінної у вигляді їх графічного відображення функціями приналежності є компонентами нелінійної нечіткої шкали лінгвістичної оцінки небезпечності діяльності за конкретним індикатором, а зони їх перетину - порогові значення цього індикатора. Граничними виступають значення 0,1. Такий підхід є універсальним для будь якого індикатора та його складових.

Даний метод реалізовано при побудові оцінних нечітких шкал для визначення індикаторів стану та рівня стратегічної ЕБ інноваційних проектно-орієнтованих (ППО) підприємств (рис. 2-3).

Оцінну шкалу індикатора стратегічної ЕБ за показниками діяльності (рис. 2а) побудовано за результатами моделювання відхилення фактичного порядку темпів зростання показників діяльності від еталонної їх динаміки, яка задає природний для таких підприємств проранжирований порядок перевищення темпу зростання питомої частки доданої вартості підприємства від використання об'єктів інтелектуальної власності

у ринковій вартості підприємства відносно темпів зростання рентабельності, питомих часток витрат на R&D та оплати праці в загальному обсязі витрат.

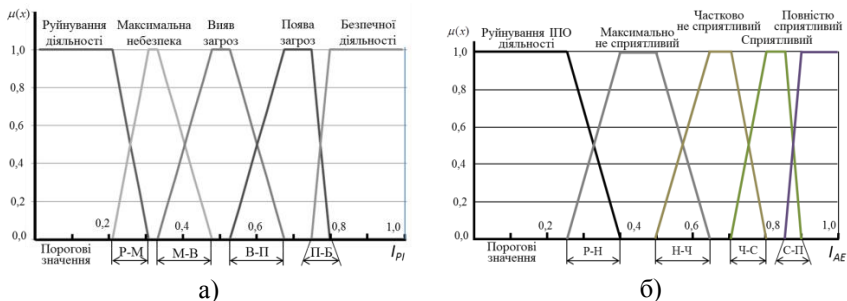

Рис. 2. Оцінні шкали визначення стану небезпечності діяльності та порогові значення індикаторів стратегічної економічної безпеки за показниками діяльності (а) та сприятливості середовища діяльності (б)

За результатами аналізу упорядкованої таблиці значень розрахованих індикаторів виявлено п'ять однорідних зон за характером відхилення фактичного порядку темпів зростання показників, між якими розташовувались зони неоднорідності. Останні визначили нечіткі порогові значення індикатора стратегічної ЕБ за показниками діяльності. Однорідність як фактор ідентичності станів ЕБ є аксіомою для цього індикатора.

При побудові оцінної шкали індикатора сприятливості (комфортності) середовища інноваційно-проектній діяльності (рис. 2б) використано моделювання можливих оцінних суджень працівників підприємства відносно умов реалізації різних компонентів діяльності (прагматичної, наукової та освітньої) та видів праці (технічної, творчої та інноваційної), а також системності роботи на підприємстві з креативними працівниками, розгалуженості проектного підходу при впровадженні інновацій та рівня підтримки (лояльності) працівниками стратегічних цілей підприємства. Поле таблиці розрахованих індикаторів від кількості працівників та їх позитивних оцінних тверджень відносно семи показників стану комфортності середовища діяльності поділено на зони за допомогою чисел Фібоначчі, а аналіз значень індикаторів на границях виділених зон дозволив виявити їх порогові значення. Правило поділу на зони є аксіоматичним припущенням, яке базується на позитивних практичних

результатах застосування положень концепції структурної гармонії систем в управлінні, фінансах та реальній економіці.

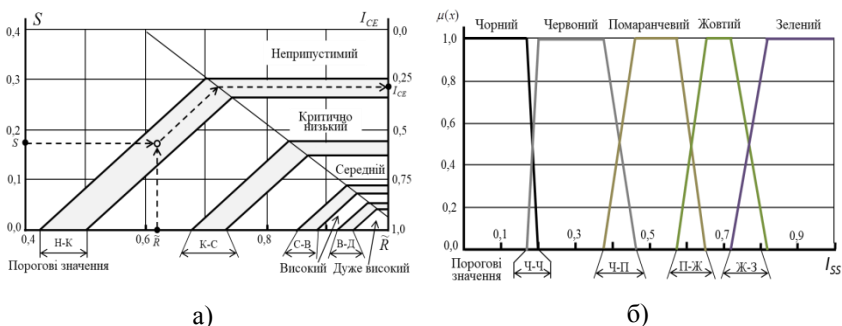

Рис. 3. Оцінні номограма визначення стану небезпечності діяльності та порогові значення індикаторів стратегічної економічної безпеки за показниками процесної компетентності працівників(а) та шкала визначення рівня безпеки стратегічної діяльності підприємства (б)

Побудова оцінної шкали для індикатора рівня безпечності процесної компетентності працівників (рис.3а. ліва вісь) передбачала попередню розробку методу згортання середньої оцінки компетентності групи працівників та її стандартного відхилення. Цю задачу вирішено на основі комп'ютерного моделювання та обробки результатів тестування працівників, які відображали рівень їх знань в галузі проектної та процесної діяльності, управління знаннями, забезпечення безпечної безперервної діяльності, а також навички та особисте бачення організації діяльності в умовах слабого та помірного впливу дестабілізуючих факторів. Результатом є побудована номограма, вихідними якої є середні значення та стандартне відхилення. Аксиомою поділу на зони номограми виступають числа Фібоначчі, а визначення розміру порогових зон – принцип Паретто.

Аналіз побудованих нечітких шкал підтвердив первинне твердження про відсутність для будь яких індикаторів єдиної шкали з рівномірним (або не рівномірним) розподілом на зони та необхідність побудови індивідуальних шкал, які змістово (за кількістю зон та їх сутності) пов'язані між собою. На підставі цього висновку розроблено метод інтегрального (агрегованого) представлення результатів оцінювання стратегічної ЕБ ППО підприємств, який передбачає конвертацію нечітких індикативних оцінок поточної діяльності, стану середовища діяльності та процесної компетентності працівників в інтегральний (агрегований)

індикатор, який розраховується за допомогою емпірично отриманої формули шляхом множення суми складових оцінок на найнижчу оцінку та поділ на максимально теоретично можливе значення добуток. Порогові значення для інтегрального (агрегованого) індикатора визначені шляхом аналізу матриці можливих станів ЕБ підприємства, яка має чітко виділені п'ять кластерних зон, які відповідають компонентам лінгвістичної змінної «Зона безпечної діяльності». Комірki матриці можливих станів містять по три оцінки компонентів ЕБ, розташованих у зростаючому порядку. Для візуалізації рівня ЕБ використовується загальноприйнята п'ятирівнева кольорова шкала небезпек (чорний, червоний, помаранчевий, жовтий, зелений) яка складається з відповідних функцій приналежності (рис. 36).

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ РИСКОВ АЗЕРБАЙДЖАНА НА СРЕДНЕСРОЧНУЮ ПЕРСПЕКТИВУ

А.Г. Гаджиев, кандидат экономических наук, старший научный
сотрудник

Институт экономики АН Азербайджанской Республики, г. Баку

Применяемая на протяжении последнего десятилетия модель экономического роста Азербайджана (базирующаяся на последовательном расширении внутреннего спроса с использованием растущих нефтяных доходов и стимулированием на этой основе роста экономики) в настоящее время формирует ряд фундаментальных рисков для сохранения макроэкономического равновесия в среднесрочной перспективе [1-4]. Указанные риски можно сгруппировать по двум направлениям:

Внешние риски. В этой группе в первую очередь выделяются меняющиеся цены и тарифы энергоносителей на мировых рынках, резкое падение которых обуславливает сокращение валютных доходов страны по основному составляющему экспорта (энергоносители составляют порядка 90% экспорта страны).

На протяжении последнего десятилетия макроэкономическая стабильность в стране формировалась на базе обеспечения стабильности валютного курса и любые изменения в фундаментальных факторах на валютном рынке (колебания в уровнях спроса и предложения как в сторону увеличения, так и в сторону уменьшения) вызывали давление на уровень валютного курса, создавая угрозу для макроэкономического равновесия. Стабилизация ситуации на валютном рынке и, как следствие, в целом по экономике обеспечивалась действиями ЦБ Азербайджана по

сглаживанию указанных колебаний на рынке на основе соответствующих интервенций.

Однако, изменения конъюнктуры энергоносителей на мировых рынках, наподобие той, что имело место на протяжении периода со второй половины 2014 г. по начало 2016 г. (когда цены на нефть на мировых рынках сократились более, чем в три раза - с \$112 за баррель, в середине 2014 г., до \$32., в начале 2016г. - обусловили существенные давления на сложившееся макроэкономического равновесие в Азербайджане.

Колебания цен на рынках энергоносителей наряду с проблемами валютного рынка создали проблемы сбалансирования государственного бюджета. Анализ и оценка состояния государственного бюджета показывают, что с падением цен и тарифов энергоносителей на мировых рынках на \$1 сокращаются доходы бюджета от налога на прибыль нефтяных компаний на \$8 млн. Естественно, компенсация огромных потерь в доходной части бюджета требует осуществления соответствующих компенсаций из стратегических резервов страны.

Падение цен на мировых рынках нефти создаёт проблему резкого сокращения уровня золотовалютных резервов страны. Данные резервы формируются на основе средств, накопленных в Государственном Нефтяном Фонде Азербайджанской Республики (ГНФАР), и средств, накопленных в резервах ЦБ Азербайджана. Проводимые расчеты показывают, что падение указанных цен на \$1 сокращает доходы ГНФАР на \$93,5 млн.

Учитывая, что основную часть поступлений в государственный бюджет страны составляют трансферты из ГНФАР (в среднем, порядка 45-50% доходов бюджета), которые в совокупности с налоговыми отчислениями нефтяных компаний составляют 70-75% бюджетных поступлений, сохранение зависимости экономики от нефтяных доходов создаёт существенные риски сохранения макроэкономического равновесия в среднесрочной перспективе.

Вторым по значимости в группе внешних рисков является конъюнктура на мировых финансовых рынках [5]. В соответствии с параметрами государственного бюджета страны на 2018 г. в настоящее время порядка 10% расходов бюджета приходится на долю выплат по процентам и по основной части привлеченных государством кредитов. Естественно, изменения конъюнктуры на данном рынке (рост процентных ставок на мировых финансовых рынках) увеличивают государственные расходы по этим составляющим, сокращая возможности их рефинансирования и, соответственно, создавая проблему сбалансирования государственного бюджета.

Внутренние риски. В этой группе в первую очередь выделяются риски, связанные с сохранением стабильности и устойчивости функционирования банковской системы страны. Порядка 50% от общего объема привлеченного капитала в банковском секторе составляют вклады населения, в структуре которого порядка 80% - вклады в иностранной валюте. Учитывая, что основная часть этих вкладов имеет государственную гарантию (по страхованию вкладов населения в банках), а в структуре активов банков достаточно высока доля активов в национальной валюте (в частности, по линии кредитования субъектов экономики в национальной валюте), при девальвации национальной валюты создаются риски устойчивого функционирования банковской системы, формирования разрывов в объемах их активов и пассивов.

Наконец, к внутренним рискам относятся также нарушения сложившегося равновесия по платежному балансу страны. Колебания цен на мировых рынках энергоресурсов вызывают существенные изменения в балансе текущих операций и операций по движению капитала. Рост утечки капитала из страны с одновременным сокращением валютных поступлений в страну создают реальные угрозы макроэкономической стабильности.

В докладе обсуждаются возможности совершенствования реализуемой в настоящее время в Азербайджане политики валютного курса и проблемы перехода на рыночные условия формирования обменного курса на валютном рынке.

Литература

1. Гаджиев А. Г. Проблемы налогово-бюджетной политики и стабилизации экономики Азербайджана. Финансы и Кредит. 2014. №34.
2. Гаджиев А. Г. Особенности макроэкономической стабилизации в странах с развивающимися финансовыми рынками. - В кн.: Глобальный мир: антикризисные императивы, модернизация, институты. М. : Вузовская книга, 2012.
3. Гаджиев А. Г. Проблемы сбалансированности и устойчивости роста экономики в Азербайджане. Научные труды Академии управления при Президенте Республики Беларусь. Вып.16. Ч.1. Минск. 2014.
4. Гаджиев А. Г. Проблемы роста экономики и формирования макроэкономической стабильности в Азербайджане. - В кн. Парадигмальные сдвиги в экономической теории XXI в. Киев. 2017.
5. Фиксированный курс рубля: pro et contra. Сбербанк России. Макроэкономические обзоры : сайт. URL: <https://www.sberbank.ru/ru/about/analytics/macroeconomics>

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

С.О. Черкасова, кандидат економічних наук, доцент

А.С. Суховєєва, магістрант

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

Оцінювання рівня інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємств в умовах їх інноваційного розвитку спрямовано на усунення ризиків, попередження виникнення загроз та кризових явищ, а також на забезпечення ефективного управління персоналом за рахунок формування у персоналу властивостей й характеристик, що створюють необхідні умови для досягнення інтересів власників та самого персоналу, їх захист від внутрішніх і зовнішніх загроз. Отже, саме тому проблемні питання оцінювання інтелектуально-кадрової безпеки підприємств, а зокрема проблематика формування відповідного управлінського інструментарію для її оцінювання є актуальними та потребують детального розгляду.

Для оцінювання інтелектуально-кадрової безпеки підприємств важливим є формування системи відповідного управлінського інструментарію: виділення певних показників (індикаторів), які дадуть змогу своєчасно здійснювати моніторинг та виявляти ознаки істотних відхилень від нормального стану.

Управлінський моніторинг у будь-якій функціональній сфері управління передбачає збір та узагальнення інформації за певними показниками для вивчення конкретної проблеми та розроблення відповідних рекомендацій щодо формування стратегії і тактики управлінської діяльності з метою прийняття відповідних управлінських рішень [1].

Отже, моніторинг інтелектуально-кадрової безпеки підприємства становить собою система збору, оброблення, зберігання і розповсюдження інформації про етапи формування механізму управління процесом забезпечення її достатнього рівня, прогнозування на основі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій розвитку в рамках наукового обґрунтування рекомендацій для прийняття відповідних управлінських рішень. При цьому управлінський моніторинг процесу забезпечення достатнього рівня інтелектуально-кадрової безпеки підприємства спрямований на забезпечення його системи управління та інших зацікавлених користувачів оперативною й об'єктивною інформацією, необхідною та достатньою для розробки ефективних управлінських

рішень, пов'язаних з формуванням відповідного інструментарію оцінювання.

Таким чином, можна визначити, що моніторинг інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства як інструмента її забезпечення пропонується проводити на підставі використання наступних вимог, умов і обмежень:

відслідковуватися й оцінюватися повинен не тільки рівень інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства, але й процес її забезпечення;

повинні враховуватися складові елементи інтелектуально-кадрової безпеки підприємства (інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, інтелектуальна власність, інтелектуалізація діяльності підприємства);

результативність не збігається з ефективністю: результативність системи управління процесом забезпечення інтелектуально-кадрової економічної безпеки підприємства полягає в досягненні його цілей, а ефективність – у співвідношенні результативності й задіяних ресурсів;

існує два основні види критеріїв ефективності систем управління: ступінь досягнення мети системою й ефективність траєкторії руху системи до мети [2].

Відповідно, в основі побудови системи управлінського моніторингу управління процесом забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства повинна бути закладена науково обґрунтована концепція, яка вивчає, з одного боку, ефективність використання внутрішніх можливостей (ресурсів) підприємства (його інтелектуального й кадрового потенціалу в рамках інтелектуалізації його діяльності), а з іншого – вплив зовнішнього середовища (зовнішніх можливостей і погроз для інтелектуально-кадрової безпеки підприємства).

Сьогодні, на жаль, проблематику побудови системи моніторингу управління процесом забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємств ототожнюють з аспектами проблематики побудови ефективної системи економічної безпеки управління персоналом, нівелюючи аспекти інтелектуалізації діяльності підприємства та використання інтелектуального потенціалу його персоналу.

Так, для побудови ефективної системи економічної безпеки управління персоналом в рамках вирішення проблемних питань щодо оцінювання рівня інтелектуально-кадрової безпеки на підприємствах визначено доцільним такий інструментарій дій [3, с. 37-38]:

а) проведення всебічного добору співробітників, за якого не допускається прийом на роботу людей, які мають особистісні недоліки, що можуть нанести шкоду інтересам компанії;

б) створення умов, за яких працівник буде найбільш зацікавлений в ефективній роботі на благо підприємства та максимально повно сприятиме досягненню цілей і задач, що стоять перед ним;

в) проведення цілеспрямованої роботи щодо формування і підтримки оптимального соціально-психологічного клімату в колективі, створення корпоративної культури;

д) попередження можливостей зловживання співробітниками і здійснення протиправних дій;

е) забезпечення поточного захисту від хедхантерів для збереження найкращих кадрів у організації та, як результат, збереження кадрового потенціалу;

ж) використання в кадровій політиці принципу винагороди та покарання через створення ефективної системи мотивації та системи покарань за недоліки у роботі та діяльності персоналу.

О.Я. Мандрик розглядає озвучену проблематику через призму специфіки діяльності торгівельних підприємств. Інтелектуально-кадрове забезпечення економічної безпеки торгового підприємства характеризують такі групи індикаторів:

а) організації праці та управління персоналом;

б) кваліфікації та інтелектуального потенціалу;

в) ефективності використання персоналу;

г) якості мотиваційної системи;

д) стану розвитку соціального партнерства;

е) реалізації та захисту інтелектуального потенціалу [4].

Узагальнивши надані методичні підходи, пропонується всі показники, формуючі відповідну систему управлінського моніторингу, розподілити між двома відділеними, але послідовно взаємозалежними блоками:

а) оцінювання інтелектуального потенціалу працівників підприємства, що буде характеризуватися показниками складу й структури персоналу, стабільністю кадрів, продуктивності й ефективності їх праці, матеріально-грошового забезпечення й соціальної захищеності;

б) оцінювання інтелектуалізації діяльності підприємства (інноваційної активності персоналу).

Пропонована система показників, що сформує систему управлінського моніторингу й комплексного оцінювання інтелектуально-кадрової безпеки підприємства як інструментарію управління процесом її забезпечення в умовах інноваційного розвитку допоможить системі управління враховувати внутрішні можливості створення й збільшення інтелектуально-кадрового потенціалу підприємства, використання його інтелектуального капіталу при впровадженні в господарську діяльність

інновацій, здійснювати диференційований підхід до моніторингу й оцінювання складових підсистем інтелектуальної та кадрової складових його економічної безпеки в рамках інтелектуалізації діяльності.

Література

1. Черкасова С. О. Економічний інструментарій управлінського моніторингу конкурентоспроможності промислових підприємств у процесі формування механізму її організаційно-економічного забезпечення. Економіка. Управління. Інновація. електрон. наук. фахове вид. 2011. № 2 : сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_57

2. Філіппова С. В. Волощук Л. О., Черкасова С. О. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління : монографія. Одеса, 2015. 196 с.

3. Кириченко О. А., Поскрипко Ю. А. Теоретичні засади системи економічної безпеки кадрового забезпечення суб'єктів господарської діяльності. Економіка та держава. 2010. № 11. С. 36-38.

4. Мандрик О. Я. Характеристика структурних складників інтелектуально-кадрового забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства. Торгівля, комерція, підприємництво. 2011. Вип. 12. С. 65-68.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГНОЗНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

А.Ю. Білоусова, *кандидат економічних наук*
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Туристичні підприємства, як і підприємства з будь-яким видом діяльності, прагнуть працювати в умовах економічної безпеки.

Економічну безпеку туристичного підприємства слід розуміти як стан захищеності від загроз внутрішнього і зовнішнього середовища. "Стан захищеності" є дуже ємним поняттям. Воно охоплює і знання джерел потенційних загроз діяльності, і оцінювання ймовірності перетворення потенційних загроз на реальні та ймовірності реалізації загроз, і можливість підприємства вплинути на процес реалізації загрози, і готовність підприємства прийняти загрози тощо. Але домінуючим є знання про джерела потенційних загроз і ймовірність їхнього перетворення на небезпеку для підприємства.

Особливістю діяльності туристичних підприємств у контексті економічної безпеки є зосередження переважної більшості загроз їхній діяльності у зовнішньому середовищі, практична відсутність можливості відвернути реалізацію цих загроз. Туристична діяльність сама по собі є нестійкою, оскільки залежить від впливу багатьох чинників, переважна більшість з яких перебуває поза сферою впливу туристичних підприємств. Причому ця нестійкість зростає зі зменшенням розміру підприємства.

Загрози зовнішнього середовища зосереджені не лише в економічній сфері (погіршення соціально-економічного становища в Україні, що призвело до зменшення туристичних потоків), а й в політичній (як приклад, заборона у РФ чартерних рейсів до Туреччини та Єгипту або стихійні мітинги протесту у Тунісі) та природній (як недавнє виверження вулкану на Балі).

Тому туристичні підприємства можуть лише певним чином підготуватися до потенційних загроз у майбутньому. Стан захищеності підприємства деякою мірою створюється інституціями, що діють у державі, але вирішальна роль тут належить самому підприємству – його безпекозабезпечувальній діяльності.

Одним із завдань безпекозабезпечувальної діяльності туристичного підприємства, незалежно від його розміру та виду (туроператор або туристична агенція) є оцінювання його економічної безпеки. Причому, йдеться не про ретроспективне оцінювання, яке сьогодні домінує в економічній безпекології. Таке оцінювання становить інтерес лише у контексті аналітики, придбання досвіду, відповідних висновків, "роботи над помилками" тощо. Значно більший інтерес для туристичного підприємства становить прогнозне оцінювання економічної безпеки. Адже знання умов майбутньої діяльності, серед яких економічній безпеці належить важливе місце, дозволяє визначити стратегію розвитку туристичного підприємства, можливість та доцільність інвестицій, розширення штату працюючих тощо.

Для прогнозного оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства необхідне відповідне інформаційно-аналітичне забезпечення. Інформаційно-аналітичне забезпечення взагалі є основним ресурсом діяльності туристичних підприємств і одночасно продуктом їхньої діяльності.

Інформаційно-аналітичне забезпечення прогнозного оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства становить собою необхідний і достатній обсяг відомостей, які надають уявлення про тенденції, що визначають майбутній стан туристичних ринків, стан пропозицій та попиту на ньому, прогнозовані переваги та уподобання споживачів туристичних продуктів, можливу динаміку цін, умови

співпраці з бізнес-партнерами (у першу чергу, з транспортними організаціями). Тому важливо з використанням інформаційних одиниць (офіційних повідомлень, неофіційної інформації, думок експертів, деяких процесів та явищ, що слугують "слабкими" сигналами, тощо) "впізнати" такі тенденції.

Проте лише самих розрізнених відомостей недостатньо, необхідні ще інтелектуальні технології для їхнього оброблення та технічні засоби, що забезпечують пошук інформації, її зберігання, форматування тощо.

Інтелектуальні технології надають змогу побачити за сукупністю начебто не пов'язаних між собою подій, процесів та явищ майбутні тенденції у туристичній діяльності, які згодом можуть трансформуватися у закономірності і в такий спосіб позначити умови діяльності туристичного підприємства.

Головним призначенням інформаційно-аналітичного забезпечення прогностичного оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства є створення інформаційних підстав для:

- виявлення потенційних загроз діяльності на підставі ранніх ознак (викриття причин та умов, що можуть сприяти виникненню загроз);

- оцінювання ймовірності їхнього перетворення на реальні загрози;

- оцінювання ймовірності виникнення небезпек (небезпека – загроза, що почала реалізовуватися);

- розроблення сукупності захисних дій та їхнього ресурсного забезпечення;

- оцінювання достатності резервів, власних можливостей та ресурсів протистояти реалізації загроз та подолати наслідки їхньої реалізації.

Зрозуміло, що далеко не кожне туристичне підприємство (особливо туристичні агенції) можуть дозволити собі утримувати у штаті аналітика, який може професійно оперувати широким спектром різноманітних відомостей про майбутні умови туристичної діяльності. Але керівник (або власник) туристичного підприємства має самостійно орієнтуватися у прогностичному оцінюванні економічної безпеки.

В менеджменті є така закономірність: чим менше підприємство, тим більш широкою є компетенція його керівника (або власника), тим більш універсальним набором знань різноманітного характеру він має володіти, щоб підприємство не виживало, а здійснювало діяльність і ще розвивалося. У такому контексті туристичні підприємства не є винятком. Якщо керівник або власник туристичного підприємства завчасно зрозуміє суть процесів, що відбуваються у туристичній галузі, на ринках туристичного продукту, у державі тощо, оцінить міру загрозовості цих процесів, тим більше можливостей у нього знайти способи уникнення тих чи інших загроз і вирішувати проблемні питання з реально прогнозованими загрозами. Адже

аналітичність мислення, здатність до прогнозування ситуацій та змін умов діяльності є основними професійними вимогами до керівника підприємства з будь-яким видом діяльності.

ВИМОГИ ДО ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

В.В. Буколова, аспірант

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Оцінювання у загальному сенсі становить собою процес підготовки даних (оцінок у вигляді результуючих показників) для формування оцінного судження про стан об'єкта або результати деякого процесу. Підготовка даних для формування оцінного судження містить збір первинних даних, їхнє упорядкування за заданими критеріями форматування, операції з ними, вибір порівняльної бази, розроблення правил ідентифікації результуючих показників.

Для отримання результуючого показника (оцінки) соціально-економічної безпеки регіону необхідно зібрати первинні показники, упорядкувати їх, виконати з ними операції за правилами, що передбачає вибраний інструмент оцінювання (метод, підхід або модель).

Мету оцінювання соціально-економічної безпеки регіону можна сформулювати в такий спосіб: отримання якісних оцінок соціально-економічної безпеки регіону, інтерпретація та аналіз яких дозволяють отримати загальне уявлення про її стан і визначити напрями його поліпшення.

Оцінки соціально-економічної безпеки регіону призначені для використання в окремих сферах регіонального управління, будуть, які мінімум, можуть бути цікаві певним суб'єктам їхнього використання (а, як максимум, враховані ними в їхніх стратегіях та планах), для чого такі оцінки мають відповідати низці вимог, тобто мати відповідні характеристики.

Оцінювання соціально-економічної безпеки регіону як процес може дати якісні результати (її оцінки) тоді, якщо цей процес задовольняє низці вимог і здійснюється за деякими встановленими правилами (принципами).

На жаль, цей аспект – вимоги та принципи оцінювання - є підстави вважати упущеним у значній кількості публікацій з оцінювання економічної або соціально-економічної безпеки регіону. У таких публікаціях надається низка показників регіону, які розподіляються за

функціональними групами, алгоритми операцій з ними, які залежать від вибраного підходу до оцінювання, яким найчастіше слугує комплексний підхід або індикаторний метод. За отриманими результатами надається оцінні судження щодо стану економічної або соціально-економічної безпеки регіону.

Вимоги до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону, які надано у табл. 1, мають об'єктивний характер, їхнє дотримання закладає підвалини якості оцінок соціально-економічної безпеки регіону.

Таблиця 1

Вимоги до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону

Вимога	Зміст вимоги
Цільове призначення	Оцінки соціально-економічної безпеки регіону мають задовольняти певні потреби регіонального управління
Адекватність об'єкту оцінювання	Операції оцінювання та алгоритми, що їх поєднують і у сукупності формалізують процес оцінювання, за складністю та обсягом використовуваних даних мають відповідати складності об'єкта оцінювання
Багаторазове проведення	Алгоритми оцінювання мають бути придатні до періодичного або разового (за запитом) застосування
Чутливість оцінювання	Результуючий показник (або показники) має змінюватися при помітній зміні значення хоча б одного первинного показника
Комплексність оцінювання	Оцінювання має охоплювати якомога більше з аспектів, які виявлено на момент отримання оцінки
Однозначність оцінки	Одному наборові первинних показників має відповідати лише одне значення результуючого показника
Незалежність	Алгоритми оцінювання мають бути достатньою мірою формалізованими, щоб запобігти навмисному або випадковому перекручуванню оцінних операцій або їхньому неправильному виконанню
Інтерпретація значень результуючих показників	Для інтерпретації значень результуючих та проміжних показників, що описують стан соціально-економічної безпеки регіону, мають бути наявними відповідні правила

Надані у табл. 1 вимоги до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону сформовано за результатами аналізу наявних вимог до оцінювання різноманітних об'єктів та процесів (наприклад, [2]).

Принцип оцінювання соціально-економічної безпеки регіону розглядається як правило, якого слід дотримуватися при виконанні необхідних за вибраним інструментом (методом, підходом або моделлю) оцінювання дій:

при зборі необхідних даних;

при виборі формату їхнього представлення;

при розрахунку проміжних оцінних показників (за наявності) та їхньому упорядкуванні;
 при розрахунку результуючих (результуючого) показників;
 при інтерпретації значень результуючих (результуючого) показників;
 при формулюванні оцінних суджень про соціально-економічну безпеку регіону.

Незважаючи на визнане значення принципів в оцінюванні в економічній безпекології, у переважній більшості наукових публікацій з оцінювання економічної або соціальної безпеки регіону такі принципи чітко не сформульовано. Тому виходячи із загальнонаукових принципів дослідження та соціально-економічної безпеки регіону як об'єкта економічної безпекології мезорівня, принципи оцінювання соціально-економічної безпеки регіону пропонується сформулювати в такий спосіб (табл. 2).

Таблиця 2

Принципи оцінювання соціально-економічної безпеки регіону

Принцип	Зміст принципу
корисності	Здатність оцінок задовольняти потреби користувачів за соціально-економічних умов, що склалися в регіоні
своєчасності	Оцінки мають бути отримані в певний час. Якщо строки отримання оцінок порушені, то оцінки втрачають актуальність або зовсім не знаходять використання
адекватності	Соціально-економічна безпека регіону становить собою складну суперечливу соціосистему, яка характеризується різноманітністю властивостей і форм їхнього вияву [3], що обов'язково має бути враховано в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону
кількісного оцінювання	В оцінюванні для запобігання суб'єктивізму беззаперечна перевага має бути надана оцінюванню з використанням кількісних показників (
багатоаспектності	Соціально-економічну безпеку регіону можна розглядати з кількох аспектів одночасно (комплексний підхід) або з позиції одного-двох аспектів (сингулярний підхід
контекстуальності	Метод (підхід або модель) оцінювання соціально-економічної безпеки регіону має виходити із системи головних понять, які описують цей феномен
достатнього обґрунтування	Відображає дію закону достатньої підстави [1, с. 116], відповідно до якого якість первинних показників методу (підходу або моделі) оцінювання соціально-економічної безпеки регіону, що слугують логічною підставою, зумовлюють якість її результуючих оцінок як логічного наслідку
відносної простоти	Складність оцінок має перевищувати складність їхнього отримання, що сприятиме дотриманню принципу своєчасності отримання оцінок, яка у низці випадків може бути важливішою за їхню точність

Для дотримання наданих у табл. 1 вимог в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону необхідно створити відповідні передумови. Їхнє створення має суто суб'єктивний характер, тобто залежить від дій регіонального менеджменту. У широкому сенсі передумови оцінювання соціально-економічної безпеки регіону можна розглядати як деякі правила оцінювання, дотримання котрих надає підстави розраховувати на отримання якісних оцінок соціально-економічної безпеки регіону. В іншому випадку, тобто за відсутності деяких з передумов виникають підстави говорити про певну некоректність таких оцінок.

Література

1. Конверський А. Є. Логіка : підручник для студентів юридичних факультетів. 3-є вид. перероб. та доп. К. : ЦУЛ, 2012. 296 с.
2. Погорелов Ю. С. Оцінювання та моделювання розвитку підприємства: монографія. Луганськ : Глобус, 2010. 512 с.
3. Феофилова Т.Ю. Методология исследования экономической безопасности региона. Современные проблемы науки и образования. 2014. №4 : сайт. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14216> (дата обращения: 12.01.2018)

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ КОНКУРЕНТНОЇ РОЗВІДКИ ПІДПРИЄМСТВА

Ю. О. Леонова, *аспірант*

Харківський національний економічний університет
імені С. Кузнеця, м. Харків

Сучасне підприємство здійснює аналітичну роботу для забезпечення свого функціонування то розвитку в конкурентному середовищі за кількома напрямками: бізнес-аналіз, стратегічний, конкурентний аналіз. В них є види аналітичної роботи, які мають міжфункціональний характер та поставляють керівникам підприємства релевантну інформацію про стан конкурентного середовища. Таким є конкурентна розвідка.

Під конкурентною розвідкою слід розуміти дослідження ринку та суб'єктів ділового середовища, які проводяться на постійній основі або періодично з метою виявлення діючих або потенційних факторів впливу на можливість підприємства конкурувати на ринку. Результати конкурентної розвідки безпосередньо формують підґрунтя для прийняття стратегічних рішень та бізнес-планування (стратегічного, тактичного, щорічного).

Особливістю конкурентної розвідки як виду аналітичної роботи є поєднання в ній досягнень різних сфер діяльності (економіка, маркетинг, логіка, психологія, знання інформаційних систем). Іншою особливістю є відсутність устояного інструментарію конкурентної розвідки. В навчально-методичній літературі дуже обмежена кількість праць з конкурентної розвідки, а в підручниках з економічного або бізнес-аналізу цей розділ не представлено взагалі.

Чіткого визначення конкурентної розвідки, якого б додержувалися науковці або представники освітянського простору, немає. Є декілька широковживаних назв конкурентної розвідки: бізнес-розвідка, аналітична, ділова, стратегічна розвідка. Перелічені особливості стикаються з наступною або зумовлені нею: ринок конкурентної розвідки досі не сформовано, але послуги досить популярні в рамках аналітики економічної безпеки, бізнес-аналізу тощо. Якщо звернутися до міжнародної практики, то конкурентна розвідка перебуває в одному рядку з такими складовими стратегічного аналізу як форсайт та бізнес-аналітика [1].

Відсоток компаній-респондентів в світі, що займаються конкурентною розвідкою, давно вже перевищив 76%, якщо орієнтуватися на дані всесвітньої організації з розвідки [1]. За результатами досліджень консалтингової фірми American Futures Group ще у 2011 р. 82% великих підприємств і більше 90% глобальних компаній зі списку Forbes-500 регулярно звертаються до конкурентної розвідки в цілях прийняття рішень та управління ризиками [2]. За оцінками експертів [1], витрати на конкурентну розвідку зростають і окупаються. А компанії, які використовують конкурентну розвідку, демонструють на 15% вищу ефективність в прийнятті рішень.

Конкурентну розвідку трактують як переклад з англійської «Competitive Intelligence». Якщо розглянути значення та переклад англійського терміну, то можна сказати таке.

По-перше, «конкурентна» означає спрямованість інтересу на конкурентів, точніше сказати, на конкурентне середовище, визначення та детальний опис якого належить М. Портеру [3].

По-друге, «розвідка» походить від «відати», «розвідувати», «здобувати відомості», «дізнаватися про кого-, що-небудь, розпитуючи когось або спостерігаючи за кимсь, чимсь», «обстежувати, досліджувати, вивчати що-небудь з певною метою» [4].

Тому конкурентна розвідка і поєднує ці визначення й вказує, що цей вид діяльності спрямований на здобуття відомостей (інформації) про конкурентів, їх вивчення з певною метою. Дуже важливо при цьому

зазначити, що збір та обробка інформації мають здійснюватися в рамках закону, з дотриманням морально-етичних норм (на відміну від промислового шпигунства). Але з іншого боку, дотримання принципу законності діяльності є основним в роботі будь-якого аналітика та розвідника.

Метою конкурентної розвідки є підтримка прийняття рішень та управління ризиками: корпоративними, про вихід на ринок, злиття і поглинання, аудит, спільні підприємства, розроблення продуктів, дослідження або технологічні розробки, продажі або розвиток бізнесу, регулятивні або правові питання.

Конкурентна розвідка потребує аналітичного інструментарію.

Аналіз є основою дослідницької діяльності – система або дії по вивченню суб'єктів, об'єктів, процесів та явищ. У [5] визначення аналітичного інструментарію є обґрунтованим, розкритим. Виходячи з загальнотеоретичних положень, як елементи або інструменти виокремлюють: аналітичний метод, модель, методику, прийом, алгоритм, правило, стандарт, індикатор, показник (систему показників) та інше.

Аналітичний інструментарій предметної області дослідження характеризується наступними положеннями:

аналітичний інструментарій – це систематизована сукупність аналітичних інструментів: методів, моделей, методик, алгоритмів, прийомів, стандартів, індикаторів, параметрів, показників (системи показників);

інструменти запозичаються, перш за все, з різних економічних дисциплін – економіки, маркетингу, бізнес-аналізу, статистики, менеджменту, інформатики тощо. Тому має бути сформований актуальний щодо предмету та мети дослідження перелік специфічних задач та результатів;

інструментарій має забезпечувати завчасне виявлення проблем; синтезування проблем, їх комплексна інтерпретація мають забезпечуватися шляхом діагностики;

інструментарій має бути спрямований на аналітичне забезпечення процесів управління внутрішнім середовищем організації адекватно змінам чинників зовнішнього середовища;

аналіз і діагностика (в комплексі) є функціями управління і в сукупності з іншими функціями (організація, планування, мотивація) формують безперервний повторюваний управлінський цикл прийняття рішень.

Л.А. Горшкова [6] представила аналітичний інструментарій у вигляді серії наступних структур:

$A \Rightarrow \langle B, V \rangle$;

де $\Rightarrow$ – знак відповідності;

B – методика (теоретико-пізнавальні категорії, принципи, методи, інформаційне забезпечення, завдання). Інформаційне забезпечення формується з інформаційних одиниць (показників та параметрів), завдання – з об'єктів та цілей;

V – організаційне забезпечення (технології та виконавці).

При виборі інструментарію дослідження необхідно враховувати такі вимоги до нього: практична придатність, витрати часу і коштів на дослідження, наявність необхідної інформації, сумісність з іншими прийомами на різних етапах формування рішення. Застосування тих чи інших методів залежить від мети і глибини аналізу, особливостей об'єкта дослідження, кваліфікації суб'єктів, які беруть участь в дослідженні.

Отже, формування аналітичного інструментарію конкурентної розвідки включає обґрунтування та визначення всіх наведених елементів та надання відповідей на питання:

яке теоретичне підґрунтя конкурентної розвідки, якими законами та принципами вона керується, які категорії та терміни використовує;

які актуальні задачі вирішує конкурентна розвідка, яка її мета;

що є інформаційною основою конкурентної розвідки, які інформаційні одиниці та джерела інформації використовуються;

які методи збору інформації адекватні дослідженню та ефективні;

які прийоми та способи аналізу доцільно використовувати для вивчення інформації та надання бажаного результату відповідно до задач;

якою має бути технологія конкурентної розвідки, які методики включати;

хто має бути залучений до виконання функцій конкурентної розвідки.

Конкурентна та розвідка має близьку і дуже схожу аналітичну базу із конкурентним аналізом. Різниця у висновках експерти та методах отримання інформації. Серед методів аналізу, які найбільш інтенсивно використовуються в практиці конкурентної розвідки, є такі:

методи стратегічного аналізу (матриця Boston Consulting Group (BCG), галузевий аналіз («5 сил»), аналіз стратегічних груп, SWOT-аналіз; ланцюжок створення вартості;

аналіз зовнішнього середовища: аналіз проблем (issue analysis) або аналіз «сліпих» зон, аналіз сценарію, аналіз посередників, STEEP-аналіз;

фінансовий аналіз: фінансова ефективність, аналіз рівня сталого зростання;

конкуренти і клієнти: аналіз індивідуальних характеристик конкурентів, аналіз сегментації покупців, аналіз купівельної цінності, аналіз функціональних можливостей і ресурсів;

еволюційний аналіз: аналіз кривої досвіду, «вектор зростання», патентний аналіз, аналіз життєвого циклу продукції, життєвий цикл технології або аналіз S-кривих.

Прагнучи зрозуміти специфіку конкурентної розвідки, багато організацій опитують тих, хто її практикує. У багатьох країнах досліджувалися і зіставлялися національні практики, вивчався практичний досвід в глобальному масштабі. Такий підхід використовується для прийняття широкого спектру рішень, включаючи вихід на ринки, розробку продуктів, корпоративну практику та ін., і оперує різними аналітичними методами. Відповідно до теорії конкурентної розвідки головним носієм первинної інформації є персонал організації; трохи менша вага у галузевих експертів і клієнтів. Основними платформами для збору первинних даних служать конференції та спеціалізовані виставки/ярмарки.

Література

1. Кэлоф Дж. Форсайт, конкурентная разведка и бизнес-аналитика - инструменты повышения эффективности отраслевых программ. Форсайт. Т. 9. № 1. 2015. С. 68-81.

2. Xu K., Liao S.S., Ki J., Song Y. (2011) Mining comparative opinions from customer reviews for competitive intelligence. Decision Support Systems, vol. 50. no 4. pp. 743–754.

3. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.

4. Словник української мови: в 11 томах. Том 8. 1977. 634 с.

5. Воронина В. М., Калинина А. П., Федорищева О. В. Аналитический инструментарий в превентивном антикризисном управлении промышленным предприятием: концептуальные основы. Аудит и финансовый анализ. 2010. №3 : сайт. URL: http://www.auditfin.com/fin/2010/3/09_03.pdf

6. Горшкова Л. А. Аналитический инструментарий системы управления. Аудит и финансовый анализ. 2005. №1 : сайт. URL: <http://www.auditfin.com/fin/2005/1/Gorshkova/Gorshkova%20.pdf>

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

А.В. Гузь, магістрант

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Проблематику аналізу фінансової безпеки банків і банківської системи у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі вивчена недостатньо через відсутність єдності у підходах до розгляду безпеки банківської діяльності. У більшості наукових праць увага приділяється аналізу більш ширшої економічної категорії - економічній безпеці банку чи банківської системи загалом.

В економічній літературі поки ще немає єдиного підходу до побудови моделей і методів оцінки безпеки банків. Більшість підходів зводиться до оцінки економічної безпеки банківської діяльності. Визначення проблем та обмежень в оцінюванні фінансової безпеки банків і банківської системи загалом потребує групування наявних методів за такими групами:

індикаторний метод (метод коефіцієнтів і показників);

методи експертних оцінок;

кількісний метод оцінювання.

Комплексне оцінювання фінансової безпеки банку за індикаторним методом передбачає розрахунок узагальненого показника фінансової стабільності на основі груп таких показників:

достатності капіталу банківської системи (норматив адекватності регулятивного капіталу (H2), норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу і зобов'язань (H3-1), коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт мультиплікатора капіталу);

ліквідності (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт співвідношення позик і депозитів, коефіцієнт співвідношення ліквідних та загальних активів);

ділової активності (коефіцієнт активності отримання позикових і залучених коштів, коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитному портфелі, коефіцієнт загальної активності інвестицій у цінні папери і пайову участь, коефіцієнт кредитної активності інвестицій у кредитний портфель);

ефективності діяльності (рентабельність активів, рентабельність капіталу, чиста процентна маржа, чистий спред, доходи, витрати, результати діяльності);

конкурентоспроможності і концентрації на ринку банківських послуг (індекс Херфіндаля-Хіршмана, індекс концентрації, індекс Лернера, індекс Резенблота, індекс Джині).

Дослідження динаміки цих показників надає можливість ухвалювати адекватні рішення щодо регулювання банківської діяльності, прогнозувати розвиток та нівелювати вплив негативних чинників. Алгоритм розрахунку індикатора фінансової стабільності банківської системи включає три етапи:

розрахунок проміжних індикаторів діяльності банків за групами показників;

знаходження середньозважених оцінок груп показників банківської діяльності на основі методу аналізу ієрархій;

розрахунок індикатора фінансової безпеки банків.

Система показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, дозволяє завчасно сигналізувати про небезпеку і вживати заходів щодо її попередження.

Найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в межах допустимих меж граничних значень, а граничні значення одного показника досягаються не на шкоду іншим. За межами граничних значень показників банк втрачає здатність до стійкості, динамічного розвитку, конкурентоспроможності на зовнішніх і внутрішніх ринках, і навіть може стати об'єктом ворожого поглинання.

При застосуванні індикаторного методу проблемним питанням є визначення значень індикаторів, а також вибір самих індикаторів. Система індикаторів не має бути громіздкою. Обмеження числа показників не тільки підвищує наочність результатів, але і дає можливість прийти до однозначних висновків щодо фінансової безпеки банку і підвищує оперативність оцінки ситуації при її аналізі.

Значного поширення в оцінюванні фінансової безпеки на практиці отримав метод експертних оцінок. При його застосуванні можна, з одного боку, встановити вагу кожної складової фінансової безпеки банку в формуванні її загального рівня на підставі вагових коефіцієнтів, а, з іншого, розрахувати інтегральний показник загального рівня фінансової безпеки банку.

Одним з методів експертних оцінок є анкетування, в якому застосовуються такі види анкет: фактографічні, тематичні, цільові анкети, анкети рішень. Тематичні, цільові й анкети рішень належать до класу оцінних, якщо в них присутні спеціальні графи з оцінкою об'єкта за певним критерієм і передбаченою в анкеті шкалою.

Одним з найбільш розповсюджених якісних методів оцінювання безпечності діяльності банків є метод Аргенті, а також універсальні методи діагностики, наприклад, SWOT-аналіз.

В оцінюванні фінансової безпеки можна застосовувати скорингову методику, основою якої є розрахунок кількості балів, що здійснюється за оцінками фінансових коефіцієнтів і показників.

За результатами аналізу в оцінюванні фінансової безпеки банку можна стверджувати, що найпридатнішими з них є індикаторний метод, метод експертних оцінок та кількісний метод.

ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНОГО МЕТОДУ В АНАЛІЗІ ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА БЕЗПЕКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

А.В. Шклярук, *магістрант*

О.І. Безверхий, *магістрант*

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Кореляційно-регресійний метод в аналізі впливу фінансової кризи на безпеку фінансової системи України дозволяє з математичною точністю визначити вплив показників, які є сигналами кризи або такими, що її об'єктивізують, на показники, які характеризують стан безпеки фінансової системи держави.

Парна лінійна кореляція вимагає наявності двох змінних: фактора та результативного показника.

Фінансова криза і безпека фінансової системи є комплексними явищами. Їхній зв'язок не можна встановити за допомогою лише двох показників. Тому сформовано три пари показників, кожна з яких висвітлює вплив на один з боків фінансової системи чинника, різка зміна якого характерна для виникнення фінансової кризи.

Період 2014-2015 років характеризується банківською кризою в Україні. Тому одним з показників, який характеризує захищеність безпеки фінансової системи України, є динаміка кількості банків в Україні за цей період. Адже незахищеність фінансової системи яскраво виявляється саме у банківській сфері: надмірна кількість неякісних активів та недостатня ліквідність банківських установ завдали значної шкоди економіці. Фактором, який є індикатором довіри населення України до фінансової системи, яка сама по собі є гнучким показником зародження кризового явища, є обсяг депозитів фізичних осіб у національній валюті. Досвід

попередніх криз продемонстрував масові запити на повернення вкладів фізичними особами при негативних зрушеннях на фінансовому ринку. Тому і проведено розрахунки впливу зміни обсягів депозитів на кількість банків в Україні.

За проведеними розрахунками визначено коефіцієнт кореляції (0,8659), значення якого свідчить про сильну щільність зв'язку між зазначеними показниками. Регресійний аналіз дозволив встановити форму залежності та її розмір. Так, при зменшенні обсягів депозитів фізичних осіб в національній валюті на 10 млрд. грн. спостерігається закриття 9-10 банків. На зменшення кількості банків в Україні в 2014-2015 рр. вплинули й інші чинники. Проте розрахована залежність доводить, що заощадження населення є одним з основних джерел фінансових ресурсів. Результати аналізу показали необхідність впровадження заходів щодо підвищення довіри населення до банківської системи і стимулювання банківських вкладів строкового характеру.

Другу пару показників склали показник зміни курсу гривні відносно долара США та обсяги міжнародних резервів. Проведений кореляційний аналіз показав високий рівень зв'язку між цими фактором та результативним показником (0,9064). Дані результати цілком виправдовують очікування, адже для короткочасної підтримки курсу національної валюти НБУ використовував міжнародні резерви для збільшення пропозиції валюти на ринку шляхом валютних інтервенцій.

Рівняння регресії показало, що зв'язок між фактором та результативним показником обернений, тобто при зростанні курсу долара США відбувається зменшення міжнародних резервів. Розрахунки показали, що при підвищенні курсу долара США на 1 грн. очікуване зменшення обсягів міжнародних резервів складає \$1,0692 млрд. Значення регресії підтверджують факт застосування валютних інтервенцій НБУ і в той же час свідчать про неефективність таких дій.

У третій кореляційній моделі використано індекс промислового виробництва та сальдо платіжного балансу країни. Її розрахунок показав зв'язок між показниками на рівні 0,4269, що з точки зору сили є середнім. Рівняння регресії показало, що форма залежності між фактором і результативним показником пряма. При зміні індексу промислового виробництва на 1% сальдо платіжного балансу змінюється на \$202,36 млн.

Отже, за результатами кореляційно-регресивного аналізу впливу фінансової кризи на безпеку фінансової системи України зроблено такі висновки. При використанні лінійної парної кореляції сформовано три пари показників, які склалися з факторів і результативних показників. Для кожної з пари показників розрахований коефіцієнт кореляції, який продемонстрував силу зв'язку між показниками, та розрахована функція

регресії, яка в кількісному вираженні відображає величину зміни результативного показника при зміні факторного на 1 одиницю. Виявлені залежності дозволяють чіткіше зрозуміти пріоритетні напрями забезпечення безпеки фінансової системи України, які передбачають прямий вплив на значення показників-факторів, через їх зміну – на результативні показники, а, отже, і на безпеку фінансової системи.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Г.В. Азаровська, *магістр*

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

В наш час у нестабільних та висококонкурентних умовах в Україні у всіх суб'єктів господарювання з'являється необхідність внутрішньої самооцінки та передбачення потенційних змін і загроз в стані їх фінансово-економічної безпеки.

Для того, щоб підприємство мало можливість стабільно функціонувати та розвиватися, необхідно володіти точною інформацією про поточний фінансовий стану підприємства. Саме ця інформація та подальші результати оцінювання економічної безпеки допоможуть підтримувати її належний рівень в умовах невизначеності сьогодення та у випадку, коли підприємство знаходиться у критичному стані і звертається до зовнішнього фінансування (бере кредит). Потреба у розробці сучасних методів оцінювання фінансово-економічної безпеки має важливе значення тому, що, перш за все, носить екстрений та всеохоплюючий характер .

Сьогодні в Україні не розроблено єдині методи оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства. Науковці пропонують різні підходи до захисту і побудови системи фінансово-економічної безпеки для підприємства.

Найвні підходи до підходи оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства можна розділити на кілька груп:

- індикаторний підхід;
- підхід на основі оцінювання фінансової складової;
- програмно-цільовий підхід;
- ресурсно-функціональний підхід;
- підхід на основі використання економіко-математичних методів та моделей;
- підхід на основі використання методу експертних оцінок [1].

Найпоширенішим методом є індикаторний підхід, який оцінює рівень економічної безпеки за допомогою індикаторів, що є граничними значеннями конкретних показників: часткові індикатори характеризують певний напрям стану підприємства, а узагальнюючі - дають можливість оцінити стан підприємства в цілому з позицій його привабливості для потенційних інвесторів та кредиторів.

При застосуванні індикаторного підходу обчислюється велика кількість показників фінансово-господарської діяльності підприємства, що надає змогу оцінити його фінансово-економічну безпеку та вплинути на неї. Стан фінансово-економічної безпеки підприємства можна визначити за допомогою цілісного поєднання часткових індикаторів. Єдиний недолік методу полягає у складності визначення бази для розрахунків граничних значень часткових індикаторів, що відображається на їхньому розмірі і на кінцевому результаті в цілому [1].

На основі даних відкритої бухгалтерської звітності (форми 1 Баланс та форми 2 Звіт про фінансові результати за допомогою індикаторного підходу проведено оцінювання фінансової безпеки ТОВ "ХОТФРОСТ Україна". Індикаторами фінансової безпеки виступили показники, що нормуються на основі фактичних і нормативних значень, які допоможуть зробити висновки про стан фінансової безпеки досліджуваного підприємства.

Спочатку визначено фактичне і нормальне значення показників фінансової стійкості досліджуваного підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Показники фінансової стійкості ТОВ "ХОТФРОСТ Україна"

Показники	Нормативне значення	Граничне значення	Роки			Абсолютне відхилення (+, -)	
			2014	2015	2016	2015 до 2014	2016 до 2015
Коефіцієнт концентрації власного капіталу (фінансової автономії)	> 0,5	0,7	0,12	0,38	0,7	- 0,58	0,32
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	< 0,5	0,7	0,001	0,003	0,001	0,002	-0,002

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,5	0,7	0,12	0,38	0,73	0,26	0,35
Коефіцієнт маневреності власних коштів;	0,1	>0,1	1,3	12,1	53,6	10,8	41,5
Коефіцієнт використання фінансових ресурсів	-	-	-	0,6	0,7	-	0,1

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу не перевищує нормативне значення протягом трьох років, а це значить, що частка активів підприємства, що фінансуються за рахунок довгострокових та короткострокових позикових ресурсів, невелика. Разом з цим додатне значення коефіцієнта концентрації власного капіталу свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних засобів, тим паче, що ситуація у 2016 р. порівняно з 2015 р. змінилася на краще (збільшилася на 0,35 од.) Спираючись на показники фінансової незалежності, які не перевищують граничну норму, можна визначити, що у ТОВ "ХОТФРОСТ Україна" спостерігається низький рівень фінансового ризику, тому за рахунок власних коштів підприємство здатне фінансувати свої активи (табл. 2).

Таблиця 2
Показники платоспроможності ТОВ "ХОТФРОСТ Україна"

Показники	Нормативне значення	Граничне значення	Роки			Абсолютне відхилення (+, -)	
			2014	2015	2016	2015 до 2014	2016 до 2015
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6	1	0,16	0,58	1,11	0,42	0,53
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,1	0,2	0,05	0,47	0,48	0,42	0,01
Коефіцієнт покриття запасів	1	> 1	0,09	0,58	1,06	0,49	0,48
Коефіцієнт фінансової автономії	>0,4	<0,6	-0,11	0,38	0,73	0,49	0,35

Показник поточної ліквідності свідчить, що ТОВ "ХОТФРОСТ Україна" є платоспроможним, тобто може вчасно відповідати за своїми поточними зобов'язаннями. За аналізований період зріс також показник швидкої ліквідності, що свідчить про достатність в підприємства оборотних коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності вийшов за межі нормативу, що свідчить про зміну ситуації у негативний бік, що може призвести до неможливості завчасно погасити борги у випадку, якщо термін платежів настане незабаром. Невідповідність нормативному значенню показника фінансової автономії у 2014 р. свідчить високий рівень фінансового ризику. У 2015 р. ситуація покращилася, але у 2016 показник фінансової автономії знову перейшов границю нормативу.

Шкалу оцінювання фінансової безпеки підприємства надано у табл. 3.

Таблиця 3

Шкала оцінювання фінансової безпеки підприємства

Показник	Нормативне	Граничне	Фактичне
Коефіцієнт поточної ліквідності	1	3	0,3
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6	1	0,238
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,1	0,2	0,08
Коефіцієнт покриття запасів	1	1	0,244
Коефіцієнт фінансової автономії	0,4	0,6	0,72
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,5	0,7	0,36
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,5	0,7	0,72
Коефіцієнт маневреності власних коштів;	0,1	0,1	1,2

За даними таблиць побудовано діаграму "Павук" (рис. 1), яка візуалізує отримані результати і дозволяє швидко визначити поточний стан фінансової безпеки підприємства, а також стан фінансової безпеки, до якого варто прагнути.

Розрахунок інтегральних показників фінансової безпеки підприємства здійснено шляхом згортання показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності в єдиний показник за допомогою графічного методу. Згідно з графічним методом інтегральний показник визначається як площа багатокутника, число вершин якого відповідає числу часткових характеристик, що враховуються:

Для порівняльної характеристики інтегральних показників розраховано нормативний інтегральний показник [2] (табл. 4).

Таким чином, проведене дослідження свідчить, що значення фактичного інтегрального показника фінансової безпеки підприємства частково виходить за межі нормативного та граничного, що дає можливість охарактеризувати стан фінансової безпеки підприємства, як задовільний.

Таблиця 4

Інтегральні показники для оцінки фінансової безпеки
ТОВ "ХОТФРОСТ УКРАЇНА"

Інтегральний показник	Нормативне	Граничне	Фактичне
Значення	1,6	4,398	3,293

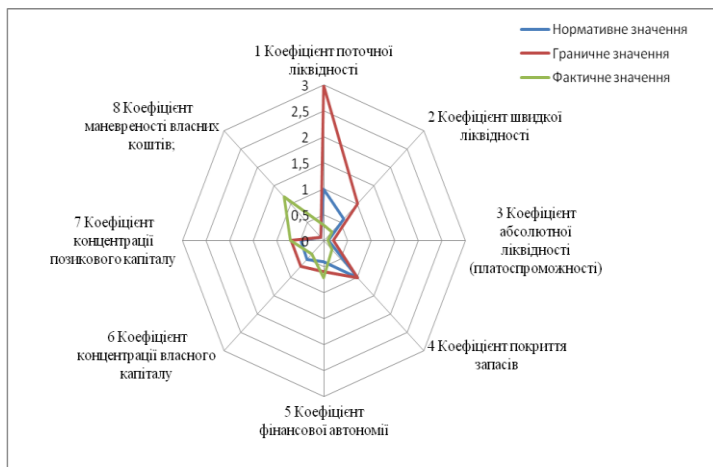

Рис. 1 Графічне зображення рівня фінансової безпеки підприємства

Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків: фінансова безпека сьогодні є однією з найбільш актуальних і значущих, проте наукові підходи та методичне забезпечення щодо

оцінювання фінансової безпеки підприємств потребують подальшого дослідження і вдосконалення;

напрями вдосконалення оцінювання фінансової безпеки підприємств є індивідуальними. Їх необхідно шукати шляхом відбору необхідних для конкретного суб'єкта фінансових коефіцієнтів та побудови інтегрального зведеного показника, який може бути покладено в основу подальшого оцінювання фінансової безпеки підприємства;

для об'єктивного оцінювання рівень фінансової безпеки підприємств пропонується вимірювати відносно нормативного та критичного значення інтегрального показника та аналізувати його зміни у динаміці;

практичне застосування оцінки фінансової безпеки підприємств дозволить отримувати об'єктивну інформацію щодо фінансового стану підприємства та визначати конкретні напрямки підвищення рівня їх фінансової безпеки [3].

Література

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев : Эльга, Ника- Центр, 2004. 784 с.

2. Портнова Г. О., Антоненко В. М. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки. Зб. наук. праць Національного університету державної податкової служби України. 2012. № 1. С. 345-355 : сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2012_1_35.

3. Рета М. В., Іванова А. О. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2013. № 21 (994). С. 29-37 : сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpitp_2013_21_6.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА БАНКУ

Т.Ю. Цимбал, студентка

ННІ БТ "УАБС" Сумського державного університету, м. Суми

Стабільна та ефективна робота банківської системи є одним із найважливіших чинників сталого розвитку економіки, що забезпечує раціональний розподіл та рух фінансових ресурсів в країні. Стійкість системи залежить від фінансового стану її окремих учасників.

Звідси слідує необхідність дослідження існуючих моделей оцінювання ймовірності банкрутства банків та побудови нових, більш ефективних моделей, що враховують реалії української економіки. По-перше, це дозволить звести до мінімуму витрати на підтримку банку за рахунок раннього виявлення проблемного стану та своєчасного втручання; по-друге, застосування методик завчасного моделювання оцінки фінансового стану сприятиме покращенню організації інспекційних перевірок банків шляхом виявлення тих банків, які вимагають першочергової перевірки на місці; по-третє, клієнти зможуть оцінювати до якого банку краще за все звертатися.

Банкрутство – це визначена судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів, не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Банкрутство комерційних банків – типове явище для економік багатьох країн світу, але коштує суспільству дуже дорого і лягає тягарем на плечі платників податків. Порівняно безболісно може пройти банкрутство дрібного банку. Банкрутство ж великого комерційного банку має досить значний вплив на економіку країни взагалі та досить часто призводить до кризової ситуації в банківській системі [1, с. 146].

До основних причин банкрутств комерційних банків спеціалісти у банківській сфері відносять такі:

- неякісні активи;
- недосконалість планування, політики та управління;
- зловживання інсайдерів;
- несприятливі економічні умови;
- відсутність правильного аудиту та контролю;
- шахрайство, підтасовка звітних даних;
- незабезпечені витрати [2, с. 102].

З метою запобігання банкрутству та визначення симптомів фінансової кризи треба провести економічний аналіз діяльності суб'єкта господарювання за якомога триваліший період часу його фінансування, визначити негативні та позитивні фактори ділової активності, внутрішні та зовнішні чинники економічної нестабільності, повноту реалізації економічного потенціалу тощо.

Оцінювання ймовірності банкрутства – це своєчасне виявлення неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, низької ділової активності. Тому в класичних моделях оцінки ймовірності банкрутства використовують показники прибутковості, фінансової стійкості, ліквідності та ділової активності [3, с. 91-97]. Загальними вимогами до організації діагностики банкрутства банків є:

ідентичність бази первинної інформації за окремими блоками і внутрішньоблокковими показниками (наприклад, за окремими комерційними банками) і централізованими даними;

дотримання всіх технічних і організаційних параметрів проведення ранньої діагностики банкрутства (щомісячні дані в розрізі певних блоків і щоквартальні аналітичні звіти, зведені піврічні аналітичні записки, тощо);

функціонування на основі принципу безперервності, який означає, що робота зі збору і оцінки інформації повинна проводитися на регулярній основі;

доступність висновків і результатів для всіх зацікавлених користувачів інформації про діяльність банків [4].

Серед напрямів застосування економіко-математичних методів аналізу в сфері банківських технологій особливу увагу приділяють задачам, пов'язаним із побудовою моделі оцінювання ймовірності банкрутства банку. Специфіка такої моделі полягає в тому, що остання надає відповідь на питання, пов'язане з оцінкою частоти сприятливого та несприятливого результату події (настання чи не настання банкрутства банку), тобто бінарного відгуку, у відповідь на дію певних факторів.

До методів моделювання оцінювання настання події належать:

логіт-регресія: різновид множинної регресії, загальне призначення якої полягає в аналізі зв'язку між кількома незалежними змінними і залежною змінною. Бінарна логістична регресія застосовується у разі, коли залежна змінна є бінарною. Іншими словами, за допомогою логістичної регресії можна оцінювати ймовірність того, що подія настане для конкретного випробуваного [5]. Значення логістичної-регресії знаходиться в діапазоні $[0,1]$. Чим ближче значення логістичної функції до 1, тим вище ймовірність банкрутства банку, і навпаки. Перевагою Logit-моделей є відсутність обмеження на нормальність розподілу змінних (факторів);

пробіт-регресія: окремий випадок моделі бінарного вибору, в якій використовується нормальний розподіл, що дозволяє оцінити ймовірність того, що аналізована (залежна) змінна прийме значення 1 при заданих значеннях факторів (тобто це оцінка частки "одиниць" при даному значенні факторів) [6];

дискримінантний аналіз: різновид багатовимірний аналізу, призначеного для вирішення задач розпізнавання образів. Використовується для прийняття рішення про те, які змінні розділяють (тобто "дискримінують") певні масиви даних (так звані "групи") [7];

дерева прийняття рішень: це граф, що складається з правил в ієрархічній послідовній структурі, де кожному об'єкту відповідає єдиний вузол, у якому приймається рішення. Їх створюють для візуалізації процесу прийняття рішень [8];

нейронна мережа: виступає потужним інструментом в розпізнаванні образів і класифікації завдяки своїм нелінійним непараметричним властивостям адаптивного навчання. Більшість дослідників, що займалися проблемою оцінювання ймовірності банкрутства, дійшли висновку, що нейронні мережі мають значно більш високу точність прогнозу, ніж класичні статистичні підходи [9].

На основі опрацьованої літератури можемо зробити висновок, що використання логіт-регресії, дерева рішень та нейронної мережі найбільш прийнятні в сучасному світі для оцінки ймовірності банкрутства. Адже логіт-регресія дозволяє описувати нелінійні залежності між змінними, а також дозволяє не лише зробити висновок щодо приналежності певного об'єкта до групи банкрутів, та ще й допоможе оцінити ймовірності виникнення ризику банкрутства для банку. Єдиний недолік – це чутливість до мультиколінеарних змінних, що ставить під сумнів надійність їх застосування.

При використанні дерева рішень ми отримуємо високий ступінь наочності представлення інформації, легкість інтерпретації отриманих результатів та ієрархічність обчислення в процесі класифікації.

Стосовно використання нейронної мережі: її результати мають високу точність прогнозу порівняно з іншими. Недоліки – складність процесу створення та оптимізації топології нейромережі.

Проведене дослідження свідчить, що існує велика кількість методів для оцінювання ймовірності банкрутства, що використовується на практиці, але жоден з них не дає стовідсоткового результату, тому для отримання найбільш точного результату доцільно використовувати одразу декілька методів.

Література

1. Меньшова А. Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку : монографія. Харків : ХДТУБА, 2008. 146 с.
2. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи. Фінанси України. 2009. № 8. С.102-108.
3. Костіна О. М., Майборода О. Є. Методи та моделі діагностики кризового стану підприємства. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2012. № 4. С. 91-97.
4. Чібісова В.І. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2012. № 22. С. 389-394.

5. Паклін Н. Логістична регресія та ROC-аналіз – математичний апарат : сайт. URL: <http://www.basegroup.ru/library/analysis/regression/logistic/>
6. Пробіт-регресія : сайт. URL: <http://znaimo.com.ua/Пробитий-регресія>
7. Дискримінантний аналіз : сайт. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Дискримінантний_аналіз
8. Дерево прийняття рішень : сайт. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Дерево_прийняття_рішень
9. Штучна нейронна мережа : сайт. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Штучна_нейронна_мережа

ОЦІНЮВАННЯ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

О.В. Степанюк, студент

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

У сучасних умовах процес успішного функціонування і економічного розвитку підприємства багато в чому залежить від результатів його діяльності у забезпеченні економічної безпеки.

Дослідження наукових джерел засвідчило, що серед вчених та фахівців, що приділяють увагу вирішенню проблем економічної безпеки підприємства, немає спільної точки зору стосовно суті основних понять та підходів до трактування поняття "економічна безпека підприємства".

Підходи до визначення економічної безпеки варіюються від забезпечення лише умов збереження комерційної таємниці та інших секретів підприємства до захищеності від внутрішніх і зовнішніх ризиків, ефективності функціонування, здатності до розвитку тощо [1, 2].

Вважаємо, що економічна безпека підприємства - це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих чинників, при якому забезпечується стійка реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності підприємства.

Невід’ємними характеристиками економічної безпеки підприємства є доступ до ресурсів і ринків, рівень економічної ефективності діяльності, а також здатності підприємства до розвитку.

За результатами аналізу наявних публікацій визначено такі основні складові економічної безпеки підприємства оптової торгівлі: фінансова, ринкова, інтелектуальна і кадрова, техніко-технологічна, політико-правова та інформаційна [1,3,4].

Фінансова складова вважається однією з основних для економічної безпеки підприємства. Її основним призначенням є забезпечення максимально ефективного використання ресурсів підприємства, його незалежності та фінансової стійкості. Оцінювання фінансової складової економічної безпеки здійснюється за такими напрямками:

аналіз фінансової звітності і основних економічних показників діяльності підприємства (платоспроможності, фінансової незалежності, витрат, оборотних активів, зокрема товарних запасів, дебіторської заборгованості та прибутку);

аналіз інвестиційної політики та інструментів управління ризиками в контрактах;

аналіз системи планування та оперативної реалізації заходів в процесі здійснення фінансово-економічної діяльності.

Ринкова складова відображає ступінь відповідності внутрішніх можливостей підприємства стану ринкового середовища. Для оцінювання ринкової складової необхідно проаналізувати такі чинники: рівень цін на ринках, курси валют, умови, що створюють власники ринків, частка продукції імпорту, зміна ринкової кон'юнктури, рівень конкуренції, формат торговельного підприємства, адаптаційні можливості підприємства до зміни ситуації на ринку.

Інтелектуальна і кадрова складова визначаються передусім кадровим складом, його потенціалом, інтелектуальним потенціалом та системою управління персоналом. Серед основних негативних чинників інтелектуальної і кадрової безпеки підприємства можна виділити такі: низька кваліфікація працівників, їх небажання або нездатність приносити користь підприємству, плінність кадрів, причиною чого може бути низький рівень оплати праці, нерациональне використання ресурсів підприємства, некваліфіковані керівники та низький рівень управління персоналом. Для усунення цих негативних чинників необхідно передбачити ряд заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня системи підбору та найму персоналу, навчання й мотивації кадрів, розвиток творчості, підвищення престижу професії та соціальний захист працівників підприємства.

Техніко-технологічна складова визначається відповідністю найкращим аналогам використовуваних підприємством технологій з урахуванням застосовуваних витрат. Оцінювання цієї складової передбачає такі етапи:

аналіз ефективності використання площ, обладнання та програмного забезпечення, зношеності матеріальної бази та наявності ресурсів для технічного переоснащення і модернізації, структури основних фондів;

аналіз ризиків, пов'язаних із введенням нових технологій, нового обладнання та програмного забезпечення;

аналіз результатів діяльності підприємства та розроблення пропозицій щодо вдосконалення техніко-технологічної складової економічної безпеки.

Політико-правова складова визначається станом нормативно-правового забезпечення та дотриманням чинного законодавства підприємством і передбачає захист від надмірного податкового тиску, нестабільного законодавства, неефективної роботи юридичного відділу підприємства. Оцінювання та вдосконалення цієї складової здійснюється шляхом:

оцінювання поточного стану нормативно-правового забезпечення підприємства та аналізу існуючих та потенційних негативних впливів, зокрема укладання договорів із неплатоспроможними партнерами, зміна форми власності та організаційно-правової форми тощо;

розроблення плану уникнення та подолання негативних впливів з визначенням відповідальних структурних підрозділів, необхідних ресурсів та очікуваних наслідків від їх реалізації;

оперативної реалізації запропонованого комплексу заходів.

Інформаційна складова визначається здійсненням ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємства і передбачає:

збір інформації з відкритих та закритих джерел та за допомогою спеціальних технічних засобів;

аналіз та систематизацію отриманої інформації шляхом створення та підтримки відповідних баз даних;

обробку отриманих даних з використанням технічних засобів та прогнозування поведінки бізнес-середовища;

захист інформаційного середовища від негативних впливів (промислового шпіонажу, розголошення конфіденційної інформації, несанкціонованого доступу до інформації, її знищення, помилок у програмному забезпеченні тощо).

Отже, в сучасних умовах роль економічної безпеки підприємства є надзвичайно важливою, а для досягнення найбільш високого її рівня необхідно забезпечити максимальну безпеку основних її функціональних складових. Надійна економічна безпека підприємства, зокрема підприємства оптової торгівлі, можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації із застосуванням науково обґрунтованої концепції управління. Все це сприятиме забезпеченню стабільного функціонування підприємства, захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз, їх нейтралізації, досягненню стійкості і рівноваги.

Література

1. Зайченко В. В., Коваленко С. В. Економічна безпека підприємства: сутність та основні складові. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2013. Вип. 23.
2. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / ред. Т. Г. Васильців. Львів, 2012. 386 с.
3. Економічна безпека підприємства : сайт. URL: http://pidruchniki.com/13290311/ekonomika/tema_ekonomichna_bezpeka_pidprijemstva.
4. Шуміло О. С. Чинники та загрози економічній безпеці торговельних підприємств. Бізнес Інформ. 2015. № 11.

Наукове видання

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА:
ДЕРЖАВА, РЕГІОН, ПІДПРИЄМСТВО**
Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
з міжнародною участю

Комп'ютерна верстка

О.М. Бондаревська

Матеріали друкуються мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.
Електронне видання.
